

บทที่ 3

การขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดียในช่วงปี ค.ศ. 1766-1823

กลุ่มอำนาจในอินเดียในคริสต์ศตวรรษที่ 18

หลังจากการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิออร์ังเซบในปี ค.ศ. 1707 อาณาจักรโมกุลประสบปัญหาความเสื่อมโทรมและกำลังอยู่ในช่วงของการล่มสลาย ซึ่งมีสาเหตุมาจากสงครามชิงบัลลังก์ที่เกิดขึ้นอย่างบ่อยครั้ง ความอ่อนแอและไร้ความสามารถของจักรพรรดิ การรุกรานจากภายนอก และความไม่สงบทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใน สถานการณ์ดังกล่าวทำให้อาณาจักรโมกุลอ่อนแอและไร้เสถียรภาพในการปกครองจนแตกต่างกันต่าง ๆ แยกตัวเป็นอิสระหรือไม่ก็ยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลเพียงในนาม สถานการณ์ในช่วงนี้มีกลุ่มอำนาจใหม่ปรากฏขึ้นในประวัติศาสตร์อินเดีย กลุ่มอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้นนี้คือ มาราธา ไฮดาร์ อาลี และบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

1. มาราธา

มาราธา¹ เป็นกลุ่มฮินดูที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตที่ราบสูงเดคคันหรือบริเวณที่เรียกกันว่า รัฐมหาราษฏร์ (Maharashtra) ซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของมุสลิม และเป็นดินแดนที่มุสลิมประสบปัญหาในการขยายอำนาจมากกว่าดินแดนทางภาคเหนือ ชาวฮินดูและมาราธาในเดคคันจำนวนมากเข้ารับราชการในราชสำนักมุสลิม² เช่น รัฐสุลต่านแห่งโกลคองดา (Golconda) และบิจาปูร์ (Bijapur) (Ikram, 1965 : 195-196) ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 สงครามระหว่างอาณาจักรโมกุลกับรัฐโกลคองดา บิจาปูร์ และอะห์หมัดนากร์เปิดโอกาสให้พวกมาราธาสร้างความเข้มแข็งขึ้นภายใต้การนำของศิวจี โบนเชิล (1627-1680) ซึ่งเป็นนักรบที่เด็ดเดี่ยวและกล้าหาญและได้รับการยอมรับให้เป็น “บิดาแห่งชาติมาราธา” ศิวจีประสบความสำเร็จในการโจมตีที่มั่นของโมกุลในช่วงทศวรรษที่ 1660 เขาได้ทำทลายอำนาจของโมกุลพร้อมทั้งก่อตั้งรัฐฮินดูในรัฐมหาราษฏร์ โดยมีอาณาเขตจากเมืองดามัน (Daman)

¹ มาราธาเป็นผู้สืบเชื้อสายของพวกราชภัฏกูฏ (Rashtrakuta) ในสมัยโบราณ

² ชาวมุสลิมไม่นิยมเข้ารับราชการในเดคคันมากนัก โดยเฉพาะดินแดนทางภาคตะวันตกของชาฏ

ทางตอนเหนือถึงเมืองคัรวัวร์ (Karwar) ทางตอนใต้ และเมืองโคลฮาปุร์ (Kolhapur) ทางตะวันออก ศิวจีสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ที่เมืองไรการ์ (Raigarh) เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ. 1674 เขาได้วางรากฐานการปกครองอย่างมั่นคง โดยที่ศิวจีมีอำนาจสมบูรณ์ในการปกครองอาณาจักร มีสภาพบริหารประกอบด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ 8 ตำแหน่งช่วยในการดำเนินการปกครอง ในบรรดาข้าราชการ 8 ตำแหน่งนี้ ตำแหน่งเปชวาร์ (Peshwar) เป็นตำแหน่งใหญ่ที่สุด (ภารตี มหาพันธ์, 2527 : 73)

ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความเสื่อมโทรมของอาณาจักรโมกุลเป็นโอกาสอันดีสำหรับการขยายอำนาจของมาราธา ใน 25 ปีแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 18 อำนาจของมาราธามีอยู่สองหัวอำนาจ คือ อำนาจของราชาที่เมืองสัตถาระ³ (Satara) กับเปชวาร์ที่เมืองปูนา⁴ (Poona) บาลาจี วิศวานาถ (Balaji Vishwanath) ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเปชวาร์ในวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1713 เขามีส่วนช่วยในการสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งให้กับมาราธาอย่างมาก ตำแหน่งเปชวาร์ของบาลาจี วิศวานาถสืบทอดต่อโดยบุตรชายของเขา บาลิ ราว (Baji Rao) ในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1720⁵ บาลิ ราวได้สานต่อนโยบายขยายอำนาจของบาลาจี (ภารตี มหาพันธ์, 2527 : 74) เขาเชื่อมั่นว่าความเสื่อมโทรมของอาณาจักรโมกุลเป็นประโยชน์และโอกาสต่อการขยายอำนาจของมาราธา เขาเสนอให้โจมตีจุดศูนย์กลางอำนาจของอาณาจักรซึ่งอยู่ทางเหนือโดยการขยายอำนาจขึ้นไปทางเหนือแทนที่การขยายอำนาจลงใต้ เขายังได้เผยแพร่แนวคิดของฮินดู-ปัต-ปัตชاهی (Hindu-Pad-Padshahi) หรืออาณาจักรฮินดู เขาได้รุกรานมัลวาและกัจจาร์ตในปี ค.ศ. 1729 โดยสามารถยึดแคว้นทั้งสองไว้ในอำนาจ⁶ ในปี ค.ศ. 1754 มาราธาได้ขยายอำนาจลงไปทางใต้จนถึงไมซอร์ ทางตะวันออกจนถึงโอริสสา (Orissa) การขยายอำนาจของมาราธาดำเนินต่อไปจนขัดแย้งกับอะห์หมัด ชาห์ ดุรรอณี (Ahmad Shah Durrani) แห่งอัฟกัน ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายจบ

³ ซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายของศิวจีเป็นประมุขของรัฐ

⁴ ซึ่งได้ค่อย ๆ กลายเป็นผู้ปกครองอาณาจักรที่แท้จริง

⁵ การดำรงตำแหน่งของบาลิ ราวทำให้ตำแหน่งเปชวาร์เป็นตำแหน่งที่สืบทอดได้

⁶ มัลวาทกอยู่ภายใต้การปกครองของมาราธาอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1737 กัจจาร์ตถูกผนวกในปี ค.ศ. 1751

ลงด้วยสงคราม⁷ กองทัพทั้งสองฝ่ายเผชิญหน้ากันที่ทุ่งปานิปัตในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1760 กองทัพของอะห์หมัด ชาห์ ดุรรอนีประกอบด้วยทหารจำนวน 60,000 นายโดยที่ครึ่งหนึ่งของจำนวนทหารทั้งหมดเป็นทหารของเขาเอง ซึ่งมีทหารม้าจำนวน 23,000 นาย ทหารราบ 7000 นาย ส่วนอีกครึ่งหนึ่งเป็นทหารจากพันธมิตรในอินเดีย ส่วนกองทัพมาราธาประกอบด้วยทหารประมาณ 45,000 นาย โดยที่กองทัพของอะห์หมัด ชาห์ ดุรรอนีดูเหมือนว่าจะมีระเบียบวินัยและศักยภาพมากกว่ากองทัพมาราธา (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 550) การต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายเกิดขึ้นในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1761 โดยจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของมาราธา เซจวัลการ์ (Shejwalkar อ้างถึงใน Gokhale, 1982 : 188) กล่าวว่า “วิธีการรบของมาราธาคือความรวดเร็วของทหารม้า และมีประสบการณ์รบและการรบแบบประจำที่ไม่มากนัก ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับทหารและแม่ทัพ การใช้ปืนใหญ่ของมาราธาเป็นสิ่งที่เชื่องช้า แม่ทัพมีประสิทธิภาพต่ำกว่าพวกอัฟกัน” ในการรบครั้งนี้มาราธาสูญเสียทหารประมาณ 50,000 นาย อีก 2,000 นายตกเป็นเชลยศึก ในขณะที่ทหารอัฟกันเสียชีวิตประมาณ 20,000 นาย กอร์ดอน (Gordon, 1993 : 153) กล่าวว่า “กองทัพมาราธาเป็นกองทัพที่รวบรวมจากกลุ่มต่าง ๆ ผู้นำแต่ละกลุ่มต่างใช้ยุทธวิธีการรบที่แตกต่างกัน ปืนใหญ่เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์เพราะการเคลื่อนย้ายและการยิงที่ทำได้ช้าเมื่อเทียบกับปืนใหญ่ของอัฟกันซึ่งเคลื่อนย้ายได้เร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่า” สงครามระหว่างอัฟกันกับมาราธาครั้งนี้มีผลต่อประวัติศาสตร์อินเดียอย่างมาก เพราะความพ่ายแพ้ของมาราธาเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้สืบทอดอำนาจในอินเดียต่อจากราชวงศ์โมกุลไม่ใช่มาราธา (Ikram, 1965 : 267) ความพ่ายแพ้ของมาราธาในสมรภูมิปานิปัตเป็นตัวเร่งให้รัฐมาราธาแตกออกเป็นห้ารัฐ⁸ และความ

⁷ ในปี ค.ศ. 1758 ราชานาถ ราว (Raghunath Rao) และ มัลฮาร์ ราว โฮลการ์ (Malhar Rao Holkar) ได้ยกทัพเข้ายึดครองปัญจาบจากติมูร์ ชาห์ (Timur Shah) การกระทำดังกล่าวทำให้อะห์หมัด ชาห์ยกทัพมายังอินเดียในตอนปลายปี ค.ศ. 1759 กองทัพอัฟกันขับไล่กองทัพมาราธาออกจากปัญจาบและรุกคืบหน้ามายังเดลี ในช่วงฤดูฝนและฤดูร้อน (เดือน มิถุนายน-กันยายน ค.ศ. 1760) เป็นช่วงที่ทั้งสองฝ่ายพยายามหาพันธมิตร โดยฝ่ายอัฟกันได้พวกโรฮิลลา นะวาบแห่งอูธ และอะห์หมัด ชาห์ บันกัช เป็นพันธมิตร ส่วนมาราธาได้พวกชาฏ และโรฮิลลาบางส่วนเป็นพันธมิตร ส่วนพวกราชปุตวางตัวเป็นกลาง เปชวาร์ส่งกองหนุนขนาดใหญ่มาจากเดคคัน (Gordon, 1993 : 152)

⁸ รัฐทั้ง 5 คือ เปชวาร์แห่งปูนา ชินเจียแห่งอุซเซนและกวาเลียร์ โฮลการ์แห่งอินดอร์ ราชานแห่งเบร์ร์ และเกค-วัวร์แห่งบาโรดา

หวังของการครอบครองอินเดียของมาราธาสิ้นสุดลง มาจุมดาร์ ไรชาตรี และดัตตา (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 553) กล่าวว่า “ความพ่ายแพ้ในครั้งนี้ทำให้รัฐมาราธาที่แข็งแกร่งหมดสิ้นความหวังในการสถาปนาอาณาจักรฮินดู สถานภาพของเปชวารัฐถูกบั่นทอน พวกเขาไม่สามารถกลับไปยิ่งใหญ่ดังที่เคยเป็น (ก่อนปี ค.ศ. 1761) อีกต่อไป”

2. ไฮดาร์ อาลีและสุลต่านติปูแห่งไมซอร์

ไมซอร์เป็นรัฐฮินดูที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดีย และเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรวิชัยนคร หลังจากที่อาณาจักรวิชัยนครล่มสลายลงในปี ค.ศ. 1565 ไมซอร์กลายเป็นรัฐเอกราชและถือว่าตนเองเป็นผู้สืบทอดอำนาจต่อจากอาณาจักรวิชัยนคร ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 มหาราชาชัคคา กฤษณะราชา (Maharaja Chikka Krishnaraja) แห่งไมซอร์เป็นผู้ปกครองที่อ่อนแอและไร้ความสามารถจนทำให้อำนาจการปกครองตกอยู่ในมือของน้องชายสองคน คือ นันจารัจ⁹ (Nanjaraj) และเดฟรัจ (Devraj) ความคับสนุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการปกครองและการบริหารงานที่ผิดพลาดเป็นปัจจัยนำไปสู่การขึ้นครองอำนาจของไฮดาร์ อาลี ซึ่งเข้ารับราชการในราชสำนักไมซอร์โดยเป็นผู้คุมกองทหารขนาดเล็กประมาณ 350 นาย¹⁰ ความสามารถที่โดดเด่นของเขาในการเข้าล้อมเมืองดิวานฮัลลี (Divanhulli) ในปี ค.ศ. 1749 ทำให้เขาได้รับตำแหน่ง “ช่าน” ความสามารถของเขายังเป็นที่ประทับใจของนันจารัจจนเขาได้รับตำแหน่งแม่ทัพแห่งเมืองดินดิกุล (Dindigul) บ่อมปรการแบงกะลอร์ในปี ค.ศ. 1755 ไฮดาร์ อาลีได้รับตำแหน่ง “บาฮาดูร์” (Bahadur) เมื่อเขาสามารถแก้ปัญหาการจ่ายเงินเดือนทหารในช่วงที่รัฐไมซอร์ประสบวิกฤติทางการเงิน ต่อมาเขาดำรงตำแหน่งของนันจารัจในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1759 เมื่อนันจารัจลาออกจากราชการ (Hasan, 1951 : 316) ไฮดาร์ อาลีต้องเผชิญกับปัญหาเมื่อ คานเด ราว (Khande Rao) และราชาแห่งไมซอร์พยายามโค่นล้มอำนาจของเขา แต่ไม่สำเร็จเพราะไฮดาร์ อาลีมีชัยเหนือกองทัพของมหาราชาที่เมืองสิรินคปัทัม (Serinkapatam) ในปี ค.ศ. 1761 ซึ่งเขาให้มหาราชาเป็น

⁹ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด

¹⁰ โดยเป็นทหารราบ 300 นาย และทหารม้า 50 นาย

ผู้ปกครองไมซอร์ต่อไปโดยมีอำนาจเพียงในนามจนกระทั่งปี ค.ศ. 1766 มหาราชาสืบพระชนม์ไฮดาร์ อาลีจึงขึ้นเป็นผู้ปกครองที่แท้จริง

ไฮดาร์ อาลีขยายอำนาจและอาณาเขตของไมซอร์อย่างรวดเร็ว โดยนำรัฐเล็ก ๆ บริเวณชายแดนเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจ หลังจากนั้นเขาได้ขยายอำนาจไปทางตะวันตกโดยเข้ายึดครองดินแดนบริเวณชายฝั่งมาลาบาร์ (Malabar) และดินแดนในบริเวณใกล้เคียง เช่น เมืองซุนดา (Sunda) เมืองกูตี (Guti) เมืองคานารา (Kanara) เมืองดานัวร์ (Dhanwar) เมืองเซวันนุร (Sevannur) การขยายอำนาจอย่างรวดเร็วของไฮดาร์ อาลีทำให้เขาขัดแย้งกับมาราธา นิซามแห่งไฮเดอราบาด และอังกฤษ เปชวาร์มัลฮัร รวบรวมสงครามกับไฮดาร์ อาลีถึง 4 ครั้ง¹¹ ไฮดาร์ อาลีเป็นคนเข้มแข็ง มองการณ์ไกล และมีอุดมคติอย่างแรงกล้า เขาเริ่มตระหนักถึงภัยอันตรายจากการขยายอำนาจของอังกฤษ และมองว่าอังกฤษคือศัตรูที่แท้จริงของมุสลิมในอินเดีย (ภารตี มหาซันท์, 2527 : 75) ซึ่งความคิดของไฮดาร์ อาลีเป็นความจริง ส่วนอังกฤษก็ตระหนักเช่นเดียวกันว่าไฮดาร์ อาลีคือศัตรูที่แข็งแกร่งและจำเป็นต้องกำจัดก่อน ด้วยเล่ห์เหลี่ยมทางการทูตอังกฤษสามารถดึงนิซามแห่งไฮเดอราบาดและมาราธาเข้าเป็นพันธมิตรในการโค่นอำนาจของไฮดาร์ อาลี กองทัพของนิซามกับอังกฤษภายใต้การนำของโจเซฟ สมิท (Joseph Smith) รุกรานไมซอร์ในปี ค.ศ. 1767 แต่ไฮดาร์ อาลีสามารถดึงนิซามออกจากการเป็นพันธมิตรกับอังกฤษได้ชั่วคราว แต่นิซามแปรพักตร์กลับมาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง¹² อย่างไรก็ตามการแปรพักตร์ของนิซามไม่ได้ส่งผลกระทบต่อไฮดาร์ อาลีมากนัก เขายังคงต่อสู้ต่อไปและสามารถยึดเมืองแมงกะลอร์กลับคืนมาได้ และยกทัพต่อไปจนเกือบถึงเมืองมัทราสในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1769 โดยตั้งฐานทัพอยู่ห่างจากเมืองมัทราสเพียงแค่ 5 ไมล์ จนสภามัทราสต้องร้องขอสนธิสัญญาสงบศึกซึ่งตกลงกันในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1769 โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ

- การแลกเปลี่ยนเชลยศึก

¹¹ ซึ่งในแต่ละครั้งมีผลคล้าย ๆ กันคือ มาราธาเป็นฝ่ายมีชัยและสามารถยึดดินแดนบางส่วนของไมซอร์ ได้แก่ กูตี เซลวานูร และตั้งกาบาดรา (Tanghabadra)

¹² กองทัพของไฮดาร์ อาลิกับนิซามปรายช้อยต่ออังกฤษที่ช่องเขาชานด์กามา (Changama) และตรีโนมาลี (Trinomali) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1767

- คินดินแดนที่ยึดครองได้ในช่วงสงคราม
- การเป็นพันธมิตรในการป้องกันของทั้งสองฝ่าย คือ อังกฤษสัญญาที่จะให้ความช่วยเหลือต่อไฮดาร์ อาลีในกรณีที่ไฮดาร์ อาลีถูกรุกราน ซึ่งต่อมากลายเป็นชนวนนำไปสู่สงครามระหว่างอังกฤษกับไมซอร์ครั้งที่ 2 เคย์ (Keay, 2000 : 396) กล่าวว่า “สงครามไมซอร์ครั้งแรกเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางการทูตและการทหารของไฮดาร์ อาลีในการดึงนิซามออกจากความเป็นพันธมิตรของอังกฤษ และขับไล่อังกฤษจนต้องถอยกลับไปยังคาร์เนติก และจากสนธิสัญญาฉบับนี้เป็นครั้งแรกนับตั้งแต่สงครามระหว่างอังกฤษกับอาณาจักรโมกุลของไซลด์ที่อำนาจทางการทหารอังกฤษถูกสกัดโดยผู้ปกครองอินเดีย”

ยวาลาล เนห์รู (เนห์รู, 2537 : 537) กล่าวเกี่ยวกับไฮดาร์ อาลีว่า “ไฮดาร์ อาลีกับสุลต่านตีปุ่นั้นเป็นปรปักษ์ที่ฉกาจจนกระทั่งผู้สามารถขยี้กองทัพอังกฤษได้อย่างยับเยินและเกือบจะทำลายอำนาจของอังกฤษลงอย่างราบคาบอยู่แล้ว แต่ทั้งสองพวกนี้ปฏิบัติการอยู่เฉพาะในอินเดียตอนใต้ และด้วยเหตุนี้ปฏิบัติการของพวกเขาจึงมิได้ส่งผลกระทบกระเทือนไปทั่วอินเดีย” ยวาลาล เนห์รูยังได้กล่าวเกี่ยวกับไฮดาร์ อาลีต่ออีกว่า “ไฮดาร์ อาลีเป็นบุคคลที่น่าพิศวง เป็นผู้มีบทบาทเด่นคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ของอินเดีย เขามีอุดมคติเพื่อชาติและเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติของผู้นำที่มีสายตาไกล และทำงานได้อย่างเข้มแข็งเป็นที่น่าอัศจรรย์ เขาเล็งเห็นถึงความสำคัญของแสนยานุภาพทางทะเลก่อนผู้อื่นมาเป็นเวลานาน และตระหนักดีถึงการคุกคามของอังกฤษ ซึ่งอาศัยพละานุภาพทางทะเล ไฮดาร์ อาลีพยายามรวบรวมกำลังเข้าสู่กับอังกฤษ และได้ส่งผู้แทนไปติดต่อขอกำลังจากพวกมาราธา จากนิซามและจากนะวาบชูจาอุดเดอละฮ์แห่งอูฐ แต่ไม่ได้ผล ไฮดาร์ อาลีจึงสร้างกองทัพเรือของตนเองขึ้น และได้เข้ายึดหมู่เกาะมัลดีฟไว้โดยสร้างเป็นศูนย์บัญชาการกองทัพเรือและกิจการต่อเรือ”

3. บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้เดินทางมาทำการค้าในอินเดียนับตั้งแต่ตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 17 แต่ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17 นโยบายของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษในอินเดียได้เปลี่ยนไป จากบริษัทที่ดำเนินการค้าโดยสันติวิธี

เป็นบริษัทที่กระหายอำนาจและพยายามสร้างฐานะของตนเองด้วยการแสวงหาดินแดน โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความวุ่นวายทางการเมืองในอินเดีย สงครามอันยาวนานระหว่างอาณาจักรโมกุลกับมาราธา และรัฐต่าง ๆ ในเดคคัน การที่พวกมาราธาเข้าปล้นเมืองสุรัตในปี ค.ศ. 1664 และ 1670 ความอ่อนแอในการปกครองของข้าหลวงโมกุลในเบงกอล การรบกวนการค้าของพวกโจรสลัดมาลาบาร์ และความจำเป็นในการป้องกันนั้นทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของบริษัทอังกฤษ นายเจรัลด์ อัลเกียร์ได้เขียนรายงานไปยังสภาผู้ว่าการว่า “ถึงเวลาแล้วที่ท่านจะต้องจับดาบเข้าดำเนินการค้าของท่าน” แนวคิดของอัลเกียร์ได้รับการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของบริษัทในอีก 2-3 ปีต่อมา โดยได้เขียนรายงานไปยังหัวหน้าที่เมืองมัทราสในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1687 ว่า “ให้สถาปนาอำนาจทางการเมืองและการทหาร และให้หารายได้จำนวนมหาศาลเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิ่งสองประการดังกล่าว...ซึ่งอาจจะได้เป็นฐานสำคัญไว้อย่างดี เพื่อคุ้มครองอาณาจักรอังกฤษในอินเดียในเวลาต่อไปข้างหน้า” (ประภัสสร บุญประเสริฐ, 2531 : 331-332) ผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายใหม่นี้คือ เซอร์ โจเซฟ ไชลด์ และเซอร์ จอห์น ไชลด์ การดำเนินนโยบายใหม่นี้ทำให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษขัดแย้งและปะทะกับกองทัพโมกุล แต่ไชลด์ประเมินศักยภาพของกองทัพโมกุลในขณะนั้นต่ำเกินไป กองทัพโมกุลสามารถยึดสถานีการค้าของอังกฤษที่สุรัต บอมเบย์ถูกปิดล้อมอยู่เป็นระยะเวลาเกือบปีก่อนที่ชาวอังกฤษจะยอมจำนน และขอพระราชทานอภัยโทษจากจักรพรรดิออรังเซบ

ความเสื่อมโทรมของอาณาจักรโมกุลเป็นการเปิดโอกาสให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษขึ้นเป็นกลุ่มอำนาจที่สำคัญที่พร้อมจะแย่งชิงความเป็นใหญ่ในอินเดีย มาร์แชล (Marshall, 1968 : 17) กล่าวว่า “ความอ่อนแอของผู้มีอำนาจทางการเมืองในอินเดียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นโอกาสอันดีสำหรับการพิชิตดินแดนของอังกฤษ ในขณะที่เดียวกันผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียที่กำลังแย่งชิงอำนาจทางการเมืองต่างพยายามเล่นเกมโดยการดึงทหารยุโรป (อังกฤษและฝรั่งเศส) เข้าเป็นพวก ซึ่งทั้งฝ่ายอังกฤษและฝรั่งเศสต่างก็เต็มใจตอบรับคำเชิญเพื่อใช้ผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับฝ่ายศัตรูเนห์รู (2537 : 541) ยังได้กล่าวอีกว่า “การสลายตัวของอาณาจักรโมกุลทำให้อินเดียตกอยู่ในความวระส่ำระสาย อย่างที่ไม่เคยประสบมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี เมื่ออำนาจหลักพึ่งพินาศลง บ้านเมืองจึงเป็นเสมือนห้องฟุ้งที่เปิดกว้างให้นักเสี่ยงโชคและนักล่าเมืองขึ้นได้เข้า

มาแสดงฝีมือกัน ในบรรดานักเสียงโซคและนักล่าเมืองขึ้นเหล่านี้ มีอังกฤษเพียงชาติเดียวที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะประสบความสำเร็จได้ ข้อบกพร่องประการสำคัญของพวกเขาได้แก่การเป็นชาวต่างชาติที่ต้องมาจากดินแดนอันห่างไกลออกไป แต่ข้อบกพร่องนี้กลับกลายเป็นประโยชน์แก่พวกเขาเอง เพราะไม่มีใครให้ความสนใจแก่พวกเขาอย่างจริงจัง และไม่มีใครคิดว่าพวกเขาจะมาแย่งชิงอำนาจจนถึงเข้าครองประเทศ นอกจากนี้วิธีการทำการค้าของพวกเขาในแบบที่ไม่เหมือนกับคนอื่น ก็มีผลช่วยให้คนอื่นเสียใจว่า ชาวต่างประเทศเหล่านี้ต้องการทรัพย์สินเงินทองมากกว่าจะมายึดครองดินแดน หรืออย่างมากที่สุดก็คงจะมาสร้างความเจ็บปวดรวดร้าวให้เกิดขึ้นชั่วคราว เหมือนติมูร์และนาดีร์ ซาห์ในอดีต ซึ่งเมื่อตีเมืองและเก็บกวาดทรัพย์สินได้แล้วก็มักจะกลับออกไปสู่ถิ่นฐานมาตุภูมิของตน” สถานภาพของบริษัทอังกฤษในอินเดียมั่นคงขึ้นหลังจากที่อังกฤษมีชัยเหนือซิวาจูดเดาละหั้นระวาบแห่งเบงกอลในสมรภูมิลาสซีในปี ค.ศ. 1757 ซึ่งทำให้บริษัทอังกฤษกลายเป็นผู้มีอำนาจปกครองเบงกอลที่แท้จริง ส่วนระวาบกลายเป็นหุ่นเชิดและเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของบริษัทอังกฤษ และในปี ค.ศ. 1765 ไคลฟ์ได้ตกลงกับจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 แห่งอาณาจักรโมกุลโดยให้บริษัทอังกฤษได้รับสิทธิชีวิตานี้ในแคว้นเบงกอลตามสนธิสัญญาอัลลาฮาบาด ค.ศ. 1765 ซึ่งทำให้บริษัทมีสิทธิในการเก็บภาษีและจัดการเกี่ยวกับรายได้ของแคว้นเบงกอล บิฮาร์ และโอริสสา นอกจากนี้บริษัทยังสามารถค้าขายโดยไม่เสียภาษีใด ๆ ในดินแดนดังกล่าว ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวางและมีประชากรหนาแน่น โดยที่อังกฤษตกลงยกเมืองโคราและเมืองอัลลาฮาบาด พร้อมทั้งเงินอีกปีละ 2,600,000 รูปีให้แก่จักรพรรดิ เพื่อตอบแทนการมอบสิทธิชีวิตานี้ในแคว้นเบงกอลให้แก่บริษัท การปกครองแคว้นเบงกอลจึงตกอยู่ในมือของบริษัทอังกฤษ และจักรพรรดิแทบจะไม่มีอำนาจใด ๆ (สุภัทรา วรรณพิน, 2532 : 37) ความไม่สงบทางการเมืองภายในอินเดียทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 บริษัทอังกฤษเข้าไปมีส่วนพัวพันกับความไม่สงบที่เกิดขึ้น และเมื่อบริษัทอังกฤษเข้าร่วมกับฝ่ายใดฝ่ายนั้นก็มักจะได้เปรียบในการต่อสู้ เพราะบริษัทอังกฤษมีกองทหารที่แข็งแกร่ง และมีอาวุธที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูง จึงได้เปรียบทหารของรัฐพื้นเมืองอินเดียมาก ค่าตอบแทนที่บริษัทได้รับในการช่วยเหลือกลุ่มอำนาจพื้นเมืองได้แก่ที่ดินและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ เช่น สิทธิที่ไม่ต้องเสียภาษีการค้าในแคว้นเบงกอล กุจจาร์ต และเดคคันเป็นต้น ด้วยสาเหตุดังกล่าวอำนาจและกำลังทหารของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษจึงเติบโตขึ้นในอินเดียโดยมิได้เป็นที่สังเกตของชาวอินเดียเท่าไรนัก กว่าอินเดียจะประจักษ์บริษัทอินเดียตะวันออกของ

อังกฤษก็กลายเป็นกลุ่มอำนาจที่แข็งแกร่งเกินกว่าชาวอินเดียจะปราบลงได้ (ภารตี มหาซันท์, 2527 : 76) นอกเหนือจากการได้ฐานที่มั่นคงในอินเดียแล้ว บริษัทอังกฤษยังได้ทำลายศัตรูทางการเมืองที่สำคัญคือฝรั่งเศสได้ในปี ค.ศ. 1763 การสูญเสียอำนาจของฝรั่งเศสเป็นการขจัดภัยที่สำคัญของอังกฤษ เพราะเป็นการกำจัดศัตรูที่มีความสามารถทัดเทียมกัน เป้าหมายของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษหลังจากนี้คือการรักษาผลประโยชน์ของตนเองเอาไว้ทุกวิถีทาง และขยายอำนาจของอังกฤษไปยังดินแดนที่มีความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์การทหาร การเมือง และเศรษฐกิจ มาร์แชล (Marshall, 1968 : 17) กล่าวว่า “ระยะเวลาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1757 จนถึง 1813 อังกฤษมองว่าการพิชิตดินแดนกับการค้าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และการเริ่มต้นการพิชิตดินแดนเกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของอังกฤษ แม้ว่า จะไม่มีแผนการณ์พิชิตดินแดนอย่างเป็นทางการเป็นระบบในนโยบาย และในการที่จะกล่าวว่าเจ้าหน้าที่อังกฤษไม่ได้วางแผนการณ์พิชิตดินแดนนั้นไม่เหมือนกับการอ้างว่าอังกฤษในอินเดียตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์ หรืออาณาจักรอังกฤษในอินเดียถูกยึดเยียดให้กับพวกเขาโดยที่พวกเขาไม่ได้ตั้งใจ ดังที่เจ้าหน้าที่อังกฤษส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าอาณาจักรในอินเดียไม่ใช่ผลประโยชน์ที่ดีที่สุด แต่พวกเขาก็พยายามที่จะยับยั้งความสัมพันธ์ของพวกเขาในกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ในอินเดียซึ่งจะช่วยให้พวกเขาหลีกเลี่ยงสงคราม และการยึดอาณาจักรที่ได้จากชัยชนะในสงครามได้”

การขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดียมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนและไม่ประกาศอย่างชัดเจนว่าบริษัทอังกฤษเข้ามาในอินเดียเพื่อสร้างอำนาจทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากผู้ที่ยกทัพเข้ามายังอินเดียคนอื่น เช่นติมูร์ และนาดีร์ ชาห์ บริษัทอังกฤษสร้างความเข้าใจให้กับคนอินเดียว่าพวกเขาเป็นเพียงบริษัทการค้าซึ่งมีทหารเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทางการค้าเท่านั้น ในขณะที่สถานการณ์ในอินเดียขณะนั้นเป็นโอกาสอันดีสำหรับการขยายอำนาจของอังกฤษ เพราะการขาดอำนาจหลักและความเป็นเอกภาพทางการเมืองเปิดโอกาสให้อังกฤษเริ่มสร้างความมั่นคงและขยายอำนาจ วิธีการขยายอำนาจของอังกฤษก็แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นที่เคยยกทัพเข้ามาสู่กรานอินเดีย อังกฤษไม่ได้ทำสงครามกับผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียทันทีที่พวกเขามาถึง แต่อังกฤษดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยกับวิธีการที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่ออังกฤษมากที่สุด ซึ่ง นิซามี (Nizami, 1967 : 105) กล่าวว่า “มันเป็นวิธีการของอังกฤษในอินเดียในการดำเนินการอย่างระมัดระวัง มีวิสัยทัศน์

และรอบคอบ พวกเขาระวังต่อความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นต่อความสงบสุขในอินเดีย เมื่อไรก็ตามที่พวกเขาพบความอ่อนแอพวกเขาจะใช้ประโยชน์จากมัน คุณสมบัติที่ยิ่งใหญ่ของคนอังกฤษคือพวกเขาทำงานอะไรก็ตามในช่วงเวลาที่เหมาะสม” อังกฤษจะใช้ประโยชน์จากรัฐมุสลิมที่อ่อนแอโดยเข้าเป็นพันธมิตรทำสงครามกับรัฐมุสลิมที่เข้มแข็ง ซาเวียร์ (Servier, 1924 : 267) กล่าวว่า “เป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับพวกเราในการที่ให้มุสลิม (พวกที่ไม่เคร่งครัดต่ออิสลาม) สร้างอำนาจให้กับพวกเรา ไม่มีใครแทนที่บทบาทนี้ของพวกเขาได้เพราะผู้ที่แสดงบทบาทนี้ต้องเป็นมุสลิม และเป็นมุสลิมที่ไม่เคร่งครัดต่อหลักการของศาสนามากนัก เพราะว่ามีมุสลิมที่เคร่งครัดจะไม่ยอมรับการปกครองของคนที่ไม่ใช่มุสลิม” คำกล่าวนี้เป็นสิ่งที่อธิบายถึงนโยบายของอังกฤษในอินเดียได้อย่างดี พวกเขาจะรักษาและสนับสนุนรัฐมุสลิมที่อ่อนแอ โดยดึงพวกเขาให้มาอยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพล และส่งเสริมให้พวกเขารับแนวคิดและดำเนินชีวิตแบบตะวันตก ก่อนที่อังกฤษจะมีอำนาจอย่างมั่นคงและสมบูรณ์ปราศจากการต่อต้าน อังกฤษเกรงว่าถ้าพวกเขาทำลายอาณาจักรอิสลามทั้งหมดด้วยการทำสงครามในรวดเดียวเหมือนสมัยสงครามครูเสด มุสลิมจะใช้หลักการ “ญีฮาด” ในการต่อสู้ ดังนั้นพวกเขาจึงเลี้ยงรัฐมุสลิมที่อ่อนแอให้อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของเขาเอาไว้ แล้วค่อย ๆ ดุดกลืนอำนาจอย่างช้า ๆ แบบชิมลิก จนผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียหมดอำนาจไป ฮันเตอร์ (Hunter, 1964 : 102) กล่าวว่า “เป็นความจริงที่ว่าถ้าพวกเรารีบร้อนที่จะยึดอำนาจและโค่นล้มการปกครองของมุสลิมรวดเดียว พวกเราจะพบกับการต่อต้านที่หนักกว่าเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1857 ซึ่งมันเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมมากสำหรับอังกฤษที่ปล่อยให้อำนาจของมุสลิมสลายลงอย่างช้า ๆ ตามธรรมชาติ โดยไม่เร่งรีบที่จะยึดอำนาจของมุสลิมในทันที” อังกฤษได้ขยายอำนาจด้วยการทำสงครามและวิธีการเชิงสันติ โดยสร้างเงื่อนไขขึ้นมายึดอำนาจจากผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียช้า ๆ จนมีสถานะภาพที่ยึดอำนาจการปกครองได้ทั้งหมด เมตคัลเฟ (Metcalf) อ้างถึงใน Marshman, 1867 : 14) กล่าวว่า “ข้อผูกมัดในการรักษาความถูกต้องชอบธรรมในการสืบทอดอำนาจของรัชทายาทในรัฐพื้นเมืองอินเดียทำให้เรา (อังกฤษ) มีสถานะภาพเป็นผู้ปกครองสูงสุดทางความมั่นคงในอินเดีย” มาชแมน (Marshman, 1867: 17) ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “อังกฤษในอินเดียจึงมีสถานะภาพเป็นผู้มีอำนาจในการแทรกแซงของอังกฤษต่อรัฐพื้นเมืองท้องถิ่นถูกกำหนดบนผลประโยชน์ของอังกฤษ โดยไม่คำนึงถึงสภาพของรัฐพื้นเมืองอินเดีย

รัฐบาลอังกฤษเข้าควบคุมบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

หลังจากสงครามเจ็ดปีในยุโรป วิลเลียม พิตต์ (William Pitt. 1766-1768) นายกรัฐมนตรีของอังกฤษในขณะนั้นประสบปัญหาเกี่ยวกับการขยายอำนาจของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษในอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายอำนาจของบริษัทในแคว้นเบงกอล ลักษณะการขยายอำนาจและความประพฤติของเจ้าหน้าที่ของบริษัททำความเสียหายให้แก่รัฐบาลอังกฤษอย่างมาก ข้อบกพร่องต่าง ๆ ของบริษัทพอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. เจ้าหน้าที่ของบริษัทมีอำนาจในการปกครองเหนือแคว้นเบงกอล ในด้านการปกครองและการค้าขายก็มีได้รายงานให้รัฐบาลอังกฤษทราบ
2. บริษัทได้รับสิทธิที่ดินในแคว้นเบงกอล บิฮาร์ และโอริสสาทำให้บริษัทมีรายได้มากมาย แต่ประชาชนอินเดียอยู่ในสภาพที่ยากจนและขาดความมั่นคงปลอดภัยในสังคม โดยบริษัทไม่สามารถสร้างความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในดินแดนดังกล่าว
3. บริษัทมีอำนาจจัดตั้งกองทหารพื้นเมืองหรือทหารซีปอยเพื่อทำสงคราม โดยผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียเป็นผู้จ่ายเงินอุดหนุนกองทหารดังกล่าว
4. เจ้าหน้าที่ของบริษัทประพฤติตนไม่เหมาะสม เช่น ทูจริตในหน้าที่ ติดสินบนและรับสินบนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรีของคนอังกฤษ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของบริษัทยังทำการค้าขายเป็นส่วนตัวแข่งกับบริษัทอีกด้วย
5. บริษัทดำเนินการไม่รัดกุม คณะกรรมการบริหารของบริษัทที่ลอนดอนไม่สามารถควบคุมเจ้าหน้าที่ของบริษัท เนื่องจากระยะทางระหว่างอินเดียกับอังกฤษห่างไกลกันมาก เจ้าหน้าที่ของบริษัทแต่ละหน่วยยังทำงานไม่ประสานกัน หัวหน้าหน่วยของบริษัททั้งสามแห่ง คือ กัลกัตตา บอมเบย์ และมัธราส ต่างก็บริหารงานเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กันทำให้เกิดความยุ่งยาก ขณะเดียวกันบริษัทก็มีเรื่องขัดแย้งกับผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียและชาวพื้นเมืองอยู่เสมอ

เนห์รู (2537 : 1012-1016) กล่าวเกี่ยวกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษว่า “บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษมีอำนาจและมีทรัพย์สิน แต่ไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบในการเป็นผู้ปกครองที่ดี หรือแม้แต่จะเป็นผู้ปกครองธรรมดาเอาเสียเลย พวกพ่อค้าของบริษัทสนใจแต่

เงินปันผลและสมบัติพัสถาน แต่ไม่สนใจที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ หรือปกป้องคุ้มครองประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของพวกเขา รัฐที่เป็นบริวารของบริษัทอังกฤษนั้น อำนาจและความรับผิดชอบต่างเดินไปคนละทิศทาง” พฤติกรรมของบริษัทอังกฤษทำให้รัฐบาลอังกฤษภายใต้การนำของวิลเลียม พิตต์ถูกสมาชิกรัฐสภาอังกฤษโจมตีอย่างหนักถึงการปล่อยให้บริษัทขยายอำนาจในอินเดียอย่างอิสระ เมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของบริษัทและพนักงานมากขึ้น รัฐบาลจึงจัดตั้งคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรขึ้นคณะหนึ่งเพื่อสอบสวนสถานการณ์ต่าง ๆ ในอินเดีย เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วรัฐสภาอังกฤษจึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริษัทเสียใหม่ในปี ค.ศ. 1773 นับเป็นพระราชบัญญัติปกครองอินเดียฉบับแรก (Regulating Act 1773) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้พยายามกำหนดบทบาททางการค้าและการเมืองของบริษัทให้ชัดเจนขึ้นสาระสำคัญของพระราชบัญญัติปกครองอินเดียฉบับที่ 1 มีดังนี้

1. กำหนดให้มีตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ (General Governor) และคณะกรรมการที่ปรึกษาอีก 4 คนประจำอยู่ที่ป้อมวิลเลียมในกัลกัตตา ทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินงานของบริษัทอินเดียตะวันออกในอินเดีย
2. ให้สภาบริหารที่กัลกัตตา มีอำนาจเหนือสภาบริหารที่บอมเบย์และมัทราส ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสงคราม และสันติภาพ
3. ให้มีศาลสูง ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าผู้พิพากษาและผู้พิพากษาอีก 3 ท่านประจำอยู่ที่ป้อมวิลเลียม เพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีเกี่ยวข้องกับคนในบังคับอังกฤษ
4. ให้สภาอำนวยการของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่ลอนดอน เป็นผู้รายงานนโยบายการปกครองและการทหารของบริษัทอินเดียตะวันออกในอินเดียต่อรัฐบาลอังกฤษอย่างสม่ำเสมอ โดยรายงานการโต้ตอบทุกอย่างที่เกี่ยวกับรายได้ของบริษัทต่อกระทรวงการคลัง และรายงานการบริหารทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนต่อรัฐมนตรีว่าการอินเดีย
5. รัฐสภาอังกฤษเป็นผู้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ และคณะกรรมการที่ปรึกษาชุดแรกมีกำหนด 5 ปี เมื่อครบกำหนดแล้วรัฐสภาจะมอบอำนาจให้บริษัทเป็นผู้แต่งตั้งด้วยความเห็นชอบของรัฐสภาอังกฤษ

ตามพระราชบัญญัติปกครองอินเดีย ค.ศ. 1773 รัฐสภาอังกฤษได้แต่งตั้งวอเรน เฮสติงส์ (Warren Hasting) เป็นข้าหลวงใหญ่อังกฤษคนแรกประจำอินเดีย และแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอีก 4 คน คือ เซอร์ จอห์น คลาเวริง (Sir John Clavering) พันเอกมอนสัน (Colonel Monson) นายริชาร์ด บาร์เรลล์ (Richard Barel) และนายฟิลลิป ฟรานซิส (Philip Francis) เฮสติงส์เข้าทำงานที่บริษัทอังกฤษตั้งแต่อายุ 17 ปี (ในปี ค.ศ. 1750) เขาได้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาที่กำกับดูแลและบริหาร ในปี ค.ศ. 1761 และ 1764 ตามลำดับ ก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงบริษัทอังกฤษแห่งเบงกอลในปี ค.ศ. 1772 (Mill, 1990 : 481)

ในช่วงนี้สัมพันธรัฐมาราธาเป็นกลุ่มอำนาจที่กำลังคุกคามรัฐพื้นเมืองอินเดียตั้งแต่แม่น้ำซัตเลจลงไปทางใต้จนถึงแหลมโคโมริน (Comorin) แม้ว่าพวกมาราธาจะพ่ายแพ้ในสมรภูมิปานิปัตในปี ค.ศ. 1761 และถูกขับไล่ออกจากปัญจาบ แต่พวกเขายังคงเป็นภัยคุกคามต่อดินแดนทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียซึ่งเป็นอาณาเขตของรัฐอูธ โรฮิล-ชานด์ ราชปูตানা และโมกุล นอกจากรัฐเหล่านี้แล้วรัฐไฮเดอราบาด และไม่ซอร์ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของอินเดียก็ยังคงถูกคุกคามจากพวกมาราธาเช่นกัน ลัยอล (Lyall, 1929 : 183) กล่าวว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างบ่งชี้ว่ามาราธาเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวที่สุดในการชิงอำนาจกับทำงานที่บริษัทอังกฤษ และเป็นความจริงที่ว่าไม่มีรัฐพื้นเมืองอินเดียรัฐใดนอกจากมาราธาที่สามารถต่อต้านการขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดียตอนบนได้ จนกระทั่งพวกสิกข์ได้ข้ามแม่น้ำซัตเลจลงมาในปี ค.ศ. 1845” สถานการณ์ในต้นทศวรรษที่ 1770 ทำให้เฮสติงส์ไม่สามารถดำเนินนโยบาย “ไม่แทรกแซงกิจการภายในหรือปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐต่าง ๆ “ เนื่องจากอาณาเขตของบริษัทอังกฤษอยู่ใกล้ชิดติดต่อกับอาณาเขตของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่ออังกฤษ ความมั่นคงปลอดภัยของอังกฤษจึงขึ้นอยู่กับการต่อสู้กันเองระหว่างกลุ่มอำนาจพื้นเมืองอินเดียต่าง และการที่อังกฤษเป็นพันธมิตรกับกลุ่มที่เป็นอันตรายต่ออังกฤษน้อยที่สุด จะเห็นได้ว่าเฮสติงส์ยกเลิกการจ่ายเงินประจำปีแก่จักรพรรดิซาร์ อาล์มที่ 2 ซึ่งขณะนั้นตกอยู่ใต้อิทธิพลของมาราธา เพราะการจ่ายเงินช่วยเหลือเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้มาราธาเข้มแข็งยิ่งขึ้น และทำให้พวกมาราธาสามารถยกทัพมาโจมตีเบงกอลได้ง่ายขึ้น เฮสติงส์ได้เรียกร้องสิทธิเมืองโคราและอัลลาฮาบาดคืนจากจักรพรรดิ และขายเมืองทั้งสองให้กับนะวาบแห่งแคว้นอูธ ซึ่งเป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์อันดีกับอังกฤษและเป็นรัฐ

กันชนระหว่างอังกฤษกับมาราธา (สุภัทรทา วรรณพิน, 2532 : 40) ตามสนธิสัญญาพาราณสี ค.ศ. 1773 จากนโยบายดังกล่าวทำให้เฮสติงส์เข้าไปพัวพันในครมกับพวกโรฮิลลา

ภัยคุกคามจากมาราธาทำให้นะวาบแห่งอูธลงนามในสนธิสัญญากับฮาฟิซ เราะห์มัด ข่าน (Hafiz Rahmat Khan) ในวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ. 1772 โดยมี เซอร์ โรเบิร์ต บาร์เกอร์ (Sir Robert Barker) เป็นสักขีพยานในการลงนามครั้งนี้ สนธิสัญญาฉบับนี้มีเงื่อนไขว่า ในกรณีที่มาราธาถูกรานโรฮิลข่านด์ นะวาบแห่งอูธจะช่วยต่อสู้กับมาราธา โดยที่ฮาฟิซ เราะห์มัด ข่านจะจ่ายค่าตอบแทนเป็นเงินประมาณ 40 แลค¹³ ฐปี ในปี ค.ศ. 1773 มาราธาได้ถูกรานโรฮิลข่านด์นะวาบแห่งอูธส่งกองทัพมาช่วยขับไล่กองทัพมาราธาออกไปได้ แต่ฮาฟิซ เราะห์มัด ข่านขอให้นะวาบแห่งอูธทบทวนเงื่อนไขของค่าตอบแทนจำนวน 40 แลครฐปีใหม่ บนเหตุผลที่ว่า การต่อสู้กับมาราธาเป็นความปลอดภัยของแคว้นอูธด้วยเช่นกัน (Ali, 1965 : 47) นะวาบแห่งอูธได้ขอความช่วยเหลือไปยังเฮสติงส์ให้ส่งกองทัพอังกฤษมาช่วยรบกับพวกโรฮิลลา โดยที่นะวาบจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของสงครามเป็นเงินจำนวน 40 แลครฐปี (Beveridge, 1986 : 418) ซึ่งเฮสติงส์ตกลงด้วยความยินดี กองทัพอังกฤษและอูธยกทัพเข้าสู่โรฮิลข่านด์ ในวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1774 และมีชัยเหนือกองทัพโรฮิลลาที่เมืองมिरานปุระ คัตรา (Miranpur Katra) ในวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1774 ฮาฟิซ เราะห์มัด ข่านเสียชีวิตในการรบ นอกจากทหารแล้วยังมีประชาชนจำนวนมากถูกสังหารอย่างโหดเหี้ยม มิลล์ (Mill, 1990 : 516) กล่าวว่า “ใครก็ตามที่เป็นชาวโรฮิลลาถ้าไม่ถูกสังหารก็ต้องถูกขับไล่ออกไป รัฐโรฮิลลาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอูธ มีชาวโรฮิลลาประมาณ 20,000 คนถูกขับไล่ออกไปจากบ้านเมืองของตนเอง” แต่ยังมีดินแดนบางส่วนซึ่งรวมถึงเมืองรัมปุรา (Rampur) ยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของฟัยซุลลอฮ์ ข่าน (Faizullah Khan)¹⁴

การดำเนินนโยบายของเฮสติงส์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก และเป็นสาเหตุหลักสาเหตุหนึ่งที่เขาถูกตำหนิในรัฐสภาปี ค.ศ. 1786 แม้ว่านักประวัติศาสตร์ยุโรปบางกลุ่มจะสนับสนุนนโยบายของเขาที่ปฏิบัติต่อโรฮิลลาบนพื้นฐานทางการเมือง ผลประโยชน์ทางการ

¹³ 1 แลคมีค่าเท่ากับ 100,000 ฐปี

¹⁴ บุตรชายของอาลี มุห์หมัด โรฮิลลา (Ali Muhammad Rohilla) ผู้สถาปนาอำนาจของโรฮิลลา

เงิน และความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของโรฮิลลาต่ออังกฤษ ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนที่ทำให้เสด็จตั้งตั้งจิตใจส่งทหารไปร่วมกับนระวาบแห่งอูฐ ด้วยเหตุผลที่ว่าพวกโรฮิลลาไม่สามารถต่อต้านการรุกรานของมาราธาได้ และถ้ามาราธาได้ที่มั่นในโรฮิลชานด์เมื่อใดจะเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงต่อความปลอดภัยของอูฐและเบงกอล แต่เหตุผลนี้เป็นสิ่งที่นอกเหนือความชอบธรรมของนระวาบแห่งอูฐและอังกฤษในการรุกรานโรฮิลชานด์ที่ไม่ทำตามเงื่อนไขในสนธิสัญญา และอังกฤษจำเป็นต้องช่วยเหลือเนื่องจากข้อผูกมัดในสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับแคว้นอูฐ แต่ข้ออ้างเหล่านี้ไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะกระทำทารุณกรรมและสังหารชีวิตประชาชน (Ali, 1965 : 48) อย่างไรก็ตามยังมีนักประวัติศาสตร์หลายท่านที่วิจารณ์การกระทำของเสด็จตั้งตั้งอย่างรุนแรง อาทิเช่น ลัยอลล (Lyal, 1929 : 189) กล่าวว่า “การทำสงครามกับโรฮิลลาเป็นความผิดโดยหลักการ เพราะพวกเขาไม่ได้รุกรานเรา” พันตรีมาร์แซก (Major Marsack อ้างถึงใน James, 1997 : 55) เปิดเผยว่า “ชาวโรฮิลชานด์อยู่ภายใต้การปกครองอย่างดีจากผู้ปกครองโรฮิลลา ซึ่งพวกเขาได้ช่วยกันสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับแคว้นโรฮิลชานด์ แต่หลังจากที่นระวาบแห่งอูฐเข้าปกครองแทน ความรุ่งเรืองที่เคยมีได้จางหายไป” ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1775 เสด็จตั้งตั้งบีบให้อาซัฟุดเดาะห์¹⁵ (Asafuddaulah) ซึ่งเพิ่งขึ้นครองราชย์ต่อจากนระวาบซุจาอูดเดาะห์ทำสนธิสัญญากับอังกฤษ คือ “สนธิสัญญาฟัยซาบาด” โดยเพิ่มเงินค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษเป็นจำนวน 260,000 รูปีต่อเดือน และยกเมืองพาราณสีให้เป็นกรรมสิทธิ์ของอังกฤษ โรเบิร์ต (Robert, 1929 : 117) กล่าวเกี่ยวกับพฤติกรรมของอังกฤษว่า “อังกฤษมองว่ารัฐอูฐเป็นแหล่งสำคัญทางการเงินที่อังกฤษสามารถบังคับได้ และบางทีในช่วงสิ้นสุดการปกครองของเสด็จตั้งตั้ง รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายเกินที่จะแบกรับภาระได้”

ในปี ค.ศ. 1780 อังกฤษต้องทำสงครามกับไฮดาร์ อาลีแห่งไมซอร์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากได้ยุติลงในปี ค.ศ. 1769 มีปัจจัยหลายประการที่นำไปสู่สงครามในครั้งนี้ ปัจจัยที่สำคัญคือ การที่อังกฤษละเมิดสนธิสัญญา ค.ศ. 1769 ซึ่งมีเงื่อนไขว่าอังกฤษจะต้องช่วยเหลือไมซอร์ในกรณีที่ไมซอร์ถูกรุกราน แต่เมื่อไมซอร์ถูกรุกรานในปี ค.ศ. 1771 อังกฤษเพิกเฉยต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ให้การช่วยเหลือแก่ไมซอร์ ไฮดาร์ อาลี (Ali อ้างถึงใน Keay, 2000 : 396) ประณามการเฉยเมยต่อสนธิสัญญาที่ให้ไว้ว่า “อังกฤษเป็นพวกไม่มี

¹⁵ ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ. 1775

สัจจะและเป็นผู้ขุดเลือดในบรรดามนุษยชาติทั้งหมด” ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับไมซอร์เริ่มเลวร้ายลงเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองเมืองมาเฮ¹⁶ (Mahe) ในปี ค.ศ. 1779 โดยให้เหตุผลว่าเมืองมาเฮนี้อาจจะเป็นช่องทางการติดต่อที่สำคัญระหว่างไฮดาร์ อาลีกับฝรั่งเศส (Malleon, 1986 : 232) ส่วนทางไฮดาร์ อาลีตอบโต้ด้วยการขู่โจมตีเมืองอาร์คอต ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างอังกฤษกับไมซอร์อีกประการ คือ การที่อังกฤษพยายามยกทัพผ่านอาณาเขตของรัฐไมซอร์ไปยังเมืองกุนตूर¹⁷ (Guntur) โดยไม่ขออนุญาต ซึ่งส่งผลให้กองทัพอังกฤษถูกโจมตีจนต้องถอยร่นกลับไปจนทางสภามัทราสต้องส่งกำลังหนุนมาช่วยในขณะเดียวกันไฮดาร์ อาลีก็ส่งกองทัพมาเสริมจนกองทัพไมซอร์รุดหน้าไปจนถึงเมืองอโดนี (Adoni) ไฮดาร์ อาลีเชื่อว่าจุดประสงค์ของอังกฤษคือยกกุนตूरให้กับมูห์หมัด อาลี (Muhammad Ali) ซึ่งเป็นศัตรูตัวฉกาจของเขา (Bowring, 1893 : 85) ในปี ค.ศ. 1779 เขาเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับมาราธา¹⁸ และนิยามต่อสู้กับอังกฤษ โดยมีแผนการให้มาราธาโจมตีเบร์ร และฐานที่มั่นของอังกฤษในภาคเหนือและภาคกลาง นิยามโจมตีตอนเหนือของเมืองมาสุลีปาดัม ส่วนกองทัพไมซอร์โจมตีเมืองมัทราส ไฮดาร์ อาลียกกองทัพประกอบด้วยทหารประมาณ 83,000 นายเข้าสู่คาร์เนติกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1780 โดยตั้งมั่นอยู่ที่เมืองคานชิปุรัม¹⁹ (Kanchipuram) ไฮดาร์ อาลีได้มอบหมายให้ติปู ซาฮิบ (Tipu Sahib) คุมกองกำลังด้านปีกซ้ายของกองทัพและยกทัพไปยึดกุนตूर ส่วนการิม ซาฮิบ (Karim Sahib) คุมกองกำลังด้านปีกขวากลับไปยึดปอร์โต โนโว (Porto Novo)²⁰ กองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของพันเอกเบลลี (Colonel Baille) ประสบความสูญเสียอย่างหนักเมื่อปราชัยต่อกองทัพไมซอร์ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1780 ทหารอังกฤษเสียชีวิตมากกว่า 500 นาย และรอดชีวิตเพียงแค่ 200 นาย²¹ แต่ความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินก็ไม่เท่ากับการสูญเสียเกียรติ

¹⁶ เมืองมาเฮเป็นเมืองท่าทางชายฝั่งด้านตะวันตก

¹⁷ บาซาลัต จัง (Basalat Jang) ยกกุนตूर (Guntur) ให้กับอังกฤษ ทางฝ่ายอังกฤษต้องการส่งกองกำลังไปประจำการที่กุนตूर แต่เส้นทางต้องไปยังกุนตूरจะต้องเดินทางผ่านคาคาปา (Kadapa) ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของไฮดาร์ อาลี

¹⁸ ในขณะนั้นมาราธากำลังทำสงครามกับอังกฤษ

¹⁹ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองมัทราสประมาณ 42 ไมล์

²⁰ อยู่ห่างจากป้อมเซนต์เดวิดประมาณ 25 ไมล์

²¹ ซึ่งทหารส่วนใหญ่จะได้รับบาดเจ็บสาหัส

ยศ (Malleon, 1986 : 246) หลังจากนั้นกองทัพไมเซอร์สามารถยึดเมืองอาร์คอตได้ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1780

ในขณะที่สถานการณ์ของอังกฤษที่เมืองมัทราสกำลังอยู่ในช่วงวิกฤติ เฮสติงส์ได้ส่งกองทัพภายใต้การบัญชาการของ เซอร์ ไซร์ คูต (Sir Eyre Coote) มากอบกู้สถานการณ์ คูตเดินทางถึงเมืองมัทราสเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ. 1780 และช่วยให้สถานการณ์ของอังกฤษเริ่มดีขึ้นและกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบในการรบ กองทัพอังกฤษมีชัยเหนือกองทัพไมเซอร์ใกล้กับปอร์โต โนวาในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1781 สมรภูมิปอร์โต โนวา หรือเรียกว่า “สมรภูมิชีลัมบรัม (Chelambaram)” เป็นสงครามที่ขาดอีกสงครามหนึ่งในตอนใต้ของอินเดีย เพราะถ้าอังกฤษเป็นฝ่ายพ่ายแพ้มันไม่ได้หมายความว่าอังกฤษจะถูกขับไล่ออกไปจากเมืองมัทราส แต่คานาटक (Kanatka) จะตกเป็นของ ไฮดาร์ อาลีอีกด้วย สงครามนี้ไม่ได้ตัดสินเพียงแค่ชะตากรรมของเมืองมัทราส แต่ยังสามารถทำลายแผนการของ ไฮดาร์ อาลี (Malleon, 1986 : 255) มาเลสสัน (Malleon, 1986 : 255) ยังได้กล่าวอีกว่า “รัฐที่เกิดขึ้นในอินเดียช่วงนี้เป็นรัฐที่อาศัยพลังขับเคลื่อนที่มาจากกิจกรรมหรือการปฏิบัติของผู้ปกครอง และเมื่อผู้ปกครองยุติการพิชิตเมื่อไร อำนาจและอิทธิพลของเขาจะเสื่อมลง ดังนั้นสมรภูมิที่ปอร์โต โนวาถือว่าการสกัดกั้นที่ไฮดาร์ อาลีไม่สามารถนำกลับคืนมาได้” คูตเคลื่อนทัพตามชายฝั่งไปทางเหนือเพื่อไปสมทบกับกองทัพอังกฤษอีกส่วนที่ถูกส่งมาจากเบงกอล อังกฤษกลายเป็นฝ่ายได้เปรียบเมื่อพวกเขาสามารถยึดป้อมติรูปาซุร (Tirupasur) ชิตตूर (Chittur) และยังสามารถยึดครองเมืองเนกาปาทัม (Negapatam) และเมืองตรินโคโมลี (Trincomoli) จากพวกดชท์ได้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1781 แต่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1782 กองทัพอังกฤษพ่ายแพ้ให้กับกองทัพไมเซอร์ภายใต้การบัญชาการของติปู ในเดือนสิงหาคมกองทัพอังกฤษจากบอมเบย์ภายใต้การบัญชาการของพันเอกฮัมเบอร์สโตน (Colonel Humberstone) ถูกส่งมาโจมตีไมเซอร์ทางด้านชายฝั่งมาละบาร์ กองทัพอังกฤษเข้ายึดครองเมืองกาลิกัต และรุกคืบหน้าไปถึงเมืองปัลกัตเชอริ (Palghatcherri) ติปูได้รับคำสั่งให้ยกทัพกลับมาทางฝั่งตะวันตกเพื่อสกัดการรุกของอังกฤษ แต่การสู้รบไม่แสดงผลอย่างเด็ดขาด ติปูยกทัพทั้งหมดกลับมายังค่ายทหารของ ไฮดาร์ อาลี

การสู้รบระหว่างอังกฤษกับไมซอร์ยุติลงชั่วคราวหนึ่งในช่วงฤดูฝน กองทัพอังกฤษยกทัพกลับไปยังเมืองมัทราส ส่วน ไฮดาร์ อาลีตั้งค่ายทหารอยู่ห่างจากเมืองอาร์คอตประมาณ 16 ไมล์ แต่ไฮดาร์ อาลีเสียชีวิตในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1782 ที่เมืองนาร์สิงค์ ราชานาปัต (Narsingh Rayanapat) ใกล้กับเมืองชิตตूर นับว่าเป็นการเสียชีวิตของผู้ปกครองอินเดียที่มีทัศนคติว่าอังกฤษไม่ได้เป็นเพียงแค่ส่วนประกอบในการชิงความเป็นใหญ่ในอินเดีย แต่เป็นภัยคุกคามที่น่ากลัวที่สุด และเขาพยายามอย่างเต็มที่ที่จะกำจัดอำนาจและอิทธิพลของอังกฤษออกไปจากอินเดีย (Kulke and Rothermund, 1995 : 233) บาวริง (Bowring, 1893 : 113) กล่าวว่า “สำหรับชาวตะวันตกแล้วไฮดาร์ อาลีเป็นคนหนึ่งที่มีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า และดำเนินนโยบายต่อต้านอังกฤษ”

ตีปู้ขึ้นสู้รบอำนาจต่อจาก ไฮดาร์ อาลี เขามีทัศนคติต่ออังกฤษเช่นเดียวกับบิดา โดยพยายามสานต่อนโยบายต่อต้านและขับไล่อังกฤษออกไปจากอินเดีย ด้วยการทำสงครามต่อไป (Hasan, 1995 : 529) สงครามระหว่างอังกฤษกับไมซอร์เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งและดำเนินต่อไปถึง 15 เดือน พันเอกฟูลลาร์ตัน (Colonel Fullarton) สามารถยึดเมืองโกอิมบาโตรได้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1783 และเตรียมที่จะยกทัพเข้าสู่เมืองสิรินคปตัมเมืองหลวงของสุลต่านตีปู้ แต่เขาถูกทางสภามัทราสเรียกตัวกลับก่อน ในช่วงนี้ ลอร์ด มาคาทนีย์ (Lord Macartney) ต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสงบศึกกับสุลต่านตีปู้ ดังนั้นสนธิสัญญาแมงกะลอร์จึงถูกลงนามในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1784 โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างคืนดินแดนที่ยึดไปได้ พร้อมกับปล่อยตัวเชลยศึก แต่เสสติงส์ไม่ยอมรับในสนธิสัญญานี้เพราะมันเป็นสิ่งที่เสียเกียรติยศสำหรับเขา สุลต่านตีปู้ได้รับดินแดนที่เสียไปคืนทั้งหมด ส่วนอังกฤษเสียความได้เปรียบที่ได้จากชัยชนะเหนือกองทัพไมซอร์ที่ปอร์โต โนโว (Ali, 1965 : 57) ทั้งอังกฤษและไมซอร์ต่างก็ฝืนใจในการทำสนธิสัญญา เพราะไม่มีใครสามารถทำลายอำนาจของอีกฝ่ายได้ แต่ทั้งสองฝ่ายต่างรู้กันอย่างลึกซึ้งว่าถ้าฝ่ายใดมีอำนาจอยู่นั้นจะไม่มีความปลอดภัยสำหรับอีกฝ่ายหนึ่ง (Thomson and Garratt, 1934 : 194) ในสงครามครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างกลุ่มอำนาจในอินเดีย ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน และที่สำคัญในสงครามครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงเล่ห์เหลี่ยมอันชาญฉลาดทางการทูตของอังกฤษ ที่สามารถพลิกสถานการณ์จากการเสียเปรียบมาเป็นฝ่ายได้เปรียบด้วยการโดดเดี่ยว ไฮดาร์ อาลี ซึ่งไฮดาร์ อาลีได้เข้าเป็นพันธมิตรกับมาราธาและนิซามแห่งไฮเดอราบาด โดยวางแผนที่จะโจมตี

อังกฤษพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน แต่มาราธากับนิซามแปรพักตร์จาก ไฮดาร์ อาลีด้วยเล่ห์เหลี่ยมทางการทูตของอังกฤษ²² นอกจากเล่ห์เหลี่ยมทางการทูตของอังกฤษแล้ว ความหวาดระแวงและความเป็นปฏิปักษ์กันระหว่าง ไฮดาร์ อาลี นิซาม และมาราธา ก็เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือกัน นิซามเกรงว่าจักรพรรดิโมกุลจะมอบตำแหน่งอุปราชแห่งเดคคันให้กับไฮดาร์ อาลี ในขณะที่มาราธาเกรงว่าถ้า ไฮดาร์ อาลีมีสถานภาพเข้มแข็งขึ้นจะเป็นภัยอันตรายต่อมาราธาอย่างมาก ทั้งนิซามและมาราธาต่างมองว่า ไฮดาร์ อาลีเป็นศัตรูที่น่ากลัวที่สุด แต่พวกเขาไม่ได้ตระหนักถึงภัยอันตรายที่จะมาจากอังกฤษในอนาคต ที่สำคัญไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการถ่วงดุลอำนาจของแต่ละฝ่าย

ความพ่ายแพ้ของมาราธาต่อ อะห์หมัด ซาห์ อับดาลีในสมรภูมิปานิปัตในปี ค.ศ. 1761 ทำให้การขยายอำนาจของมาราธาหยุดชะงักลงชั่วคราว อิครัม (Ikram, 1965 : 267) กล่าวว่า “สงครามครั้งนี้เป็นสงครามที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้น 3 ครั้ง²³ และมีผลสำคัญต่อประวัติศาสตร์อินเดียอย่างมาก มาราธาประสบความสำเร็จอย่างสิ้นเชิง แต่บรรดาผู้นำมาราธายังคงรักษาอำนาจในภาคกลางของอินเดียไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันเปชวารต้องสูญเสียอำนาจลง” แต่ไม่นานมาราธาสามารถฟื้นฟูอำนาจกลับมาได้อีกครั้งในช่วงทศวรรษที่ 1770 และยังมีอิทธิพลเหนือจักรพรรดิซาร์ อาลัมแห่งโมกุล อังกฤษพยายามป้องกันอาณาเขตของตนเองโดยทำสนธิสัญญากับนะวาบแห่งอูฐซึ่งทำให้รัฐอูฐเป็นรัฐกันชนระหว่างอังกฤษกับมาราธา หลังจากนั้นอังกฤษยังได้ทำสนธิสัญญาอีกฉบับหนึ่งกับนะวาบแห่งอูฐ คือ สนธิสัญญาพาราณสี ค.ศ. 1773 เพื่อตอบโต้ที่จักรพรรดิซาร์ อาลัมขอความคุ้มครองจากมาราธาให้พระองค์หนีกลับไปยังเมืองเดลี ในสนธิสัญญาฉบับนี้อังกฤษได้ยกเมืองคาราและเมืองอัลลาฮาบาดให้กับนะวาบแห่งอูฐ และยกเลิกการจ่ายเงินให้กับจักรพรรดิซาร์ อาลัมตามเงื่อนไขในสนธิสัญญาอัลลาฮาบาด ค.ศ. 1765 เพื่อไม่ให้เงินดังกล่าวเป็นส่วนช่วยเสริมความเข้มแข็ง

²² เมื่อเสด็จศึกรบว่านิซามไม่พอใจที่ทางสภามหาราชตัดสินใจมอบกุนตุรให้กับมูห์หมัด อาลี เสด็จศึกรบคำสั่งให้สภามหาราชคืนกุน-ตุรให้กับนิซามทันที ในขณะที่เดียวกันมุดาจี (Mudaji) ผู้สำเร็จราชการของรฐันคปุร ยอมอนุญาตให้กองทัพอังกฤษเคลื่อนทัพผ่านอาณาเขตของเขา ในขณะที่เดียวกันมะห์ดาจี ซิน-เรีย (Mahdaji Sindhia) ก็ยอมทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอังกฤษในวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1782 ซึ่งเรียกว่า “สนธิสัญญาซัดบาย” อังกฤษประสบความสำเร็จในการโดดเดี่ยวไฮดาร์ อาลีซึ่งต้องต่อสู้เพียงลำพัง

²³ ครั้งที่ 1 เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1526 ครั้งที่สองเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1556 และครั้งที่สามเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1761

ของพวกมาราธา นอกจากการดำเนินการป้องกันแล้วอังกฤษยังหาโอกาสที่จะดำเนินนโยบายเชิงรุกเช่นกัน มุเคอจี (Mukherjee, 1958 : 274) กล่าวว่า “ความขัดแย้งภายในราชสำนักของผู้ครองนครอินเดียเป็นการเปิดโอกาสให้อังกฤษเข้าแทรกแซง ซึ่งไม่เว้นแม้แต่กรณีของมาราธา” หลังจากที่เปชวาร์ มัดฮาวา ราว (Peshwar Madhava Rao) เสียชีวิตในปี ค.ศ. 1772 เกิดการชิงตำแหน่งกันระหว่าง รากุนาถ (Ragunath Rao) กับ นารายะ ราว (Naraya Rao) นารายะ ราวขึ้นดำรงตำแหน่งเปชวาร์ได้ไม่นานก็ถูกลอบสังหารในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1773 โดยการสมรู้ร่วมคิดของ รากุนาถ ราว เมื่อรากุนาถ ราวขึ้นดำรงตำแหน่งเปชวาร์เขาได้แต่งตั้งคนที่เขาไว้วางใจขึ้นดำรงตำแหน่งในราชสำนักแทนที่คนของนารายะ ราวและมัดฮาวา ราว (Duff, 1921 : 173) รากุนาถ ครองอำนาจอยู่ได้ไม่นานก็ถูกต่อต้านจากกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ต่อเขาภายใต้การนำของ นานา ฟาดาวิส (Nana Fadavis) ที่เมืองปูนา ซึ่งพวกเขาได้ประกาศรับรองการเป็นเปชวาร์ของบุตรชายของนารายะที่เพิ่งกำเนิดจาก กังกา บัย (Ganga Bai) สถานภาพของรากุนาถเลวร้ายลงเมื่อชินเธียกับโฮลการซึ่งเคยสนับสนุนเขาหันมาเป็นศัตรูแทน รากุนาถขอความช่วยเหลือไปยังสภาพอมเบย์ซึ่งมีเป้าหมายที่จะขยายอาณาเขตอยู่แล้ว ดังนั้นกรณีของ รากุนาถจึงเป็นข้ออ้างและโอกาสอันดีสำหรับอังกฤษที่จะเข้าแทรกแซงกิจการภายในของมาราธา โดยใช้ยุทธวิธีที่ใช้กับรัฐพื้นเมืองอินเดียในช่วงนั้น คือ สนับสนุนกลุ่มหนึ่งในศึกชิงบัลลังก์หรืออำนาจ เพื่อการได้มาซึ่งดินแดนถ้าฝ่ายที่อังกฤษสนับสนุนได้รับชัยชนะ (Gordon, 1993 : 163) รากุนาถลงนามในสนธิสัญญาสุรัต ค.ศ. 1775 กับอังกฤษ โดยที่อังกฤษจะได้เมืองบัสซาอิน (Bassein) เมืองสัลลัสเต (Salsette) และเกาะคารันจา (Karanja) เคนนารี (Kennerly) เอลฟันตา (Elphanta) และฮอก (Hog) ในอ่าวอมเบย์ อังกฤษยังมีสิทธิเก็บรายได้ในเมืองโบรช (Broach) และเมืองสุรัต โดยที่ รากุนาถจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางการทหารทั้งหมด (Lee-Warner, 1971 : 82) อังกฤษส่งกองทหารประมาณ 2,500 นายมาช่วยรากุนาถ กองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของพันเอกคีตติง (Colonel Keating) กับกองทัพของรากุนาถมีชัยเหนือกองทัพมาราธาของฝ่ายนานา ฟัดนาวิสเมื่อวันที่ 18 เมษายน ค.ศ. 1775 ที่ทุ่งอรัรัส²⁴ (Arras) แต่การกระทำของสภาพอมเบย์ถูกประณามอย่างมาก เพราะทำสนธิสัญญาสุรัตโดยไม่ได้รับ

²⁴ ซึ่งอยู่ระหว่างแม่น้ำมาฮี (Mahi) และเมืองอนันด์ (Anand)

ความเห็นชอบจากสภาสูงที่กัลกัตตา²⁵ ซึ่งออกคำสั่งให้กองทัพอังกฤษถอนทัพออกจากสุรัต แต่อีกสองสามเดือนต่อมาสภาเบงกอลได้ส่งพันเอกอัปตัน (Colonel Upton) มายังปูนาเพื่อเจรจาสันติภาพกับผู้สำเร็จราชการแห่งปูนา ซึ่งจบลงด้วยการลงนามในสนธิสัญญาปุรันดฮาร์ (Treaty of Purandhar) เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1776 โดยมีสาระสำคัญคือ อังกฤษมีสิทธิเหนือเมืองสลัสต์เตและมีสิทธิในการเก็บรายได้ในเมืองโบรช โดยอังกฤษจะยกเลิกการสนับสนุนรากูนาถ²⁶

แต่ทางสภาพอมเบย์ไม่เห็นด้วยกับเงื่อนไขในสนธิสัญญาปุรันดฮาร์ ประกอบกับ นานา ฟาดาวิสได้ต้อนรับคีวัลเลีย เดอ เซนต์ลูแบง (Chevalier de St.lubin) ชาวฝรั่งเศส โดยสัญญาที่จะให้ฝรั่งเศสใช้ท่าเรือทางฝั่งตะวันตกของอินเดีย เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความสงสัยแก่สมาชิกสภาอมเบย์ต่อแผนการของฝรั่งเศสและมาราธา ทางสภาผู้บัญชาการจึงสนับสนุนนโยบายและการกระทำของสภาอมเบย์ ซึ่งเป็นการเริ่มสงครามกับมาราธาอีกครั้ง (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 678) ในตอนปลายปี ค.ศ. 1778 กองทัพอังกฤษยกทัพมายังเมืองปูนาและได้ปะทะกับกองทัพมาราธาซึ่งประกอบด้วยนานา ฟาดาวิส ซินเธีย และโฮลการ์ที่เมืองเตเลแกน (Telegaon) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1779 แต่สงครามจบลงด้วยการที่อังกฤษต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาที่เมืองวัดเกาน์ (Wadgaon) โดยอังกฤษต้องคืนดินแดนที่ได้ยึดมาจากมาราธาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1773 และยกเลิกการสนับสนุนรากูนาถ ราวเป็นเปชวาร์ สนธิสัญญาวัดเกาน์เกือบจะเป็นการยอมจำนนของอังกฤษเหมือนในสมัยที่ไซลด์ทำสงครามกับจักรพรรดิออสเตรีย เหตุการณ์ในครั้งนี้ได้ลดเกียรติของอังกฤษอย่างมาก เฮสติงส์ไม่ยอมรับในสนธิสัญญานี้และเริ่มทำสงครามกับมาราธาอีกครั้งโดยส่งพันเอกก็อดดาร์ด (Colonel Goddard) มาจากเบงกอล กองทัพอังกฤษสามารถยึดครองเมืองอะห์หมัดดาบาดและเมืองบัสซาอินได้ในในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1780 และวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1780 ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันกับตันปีอบแฮม (Captain Popham)

²⁵ ในเหตุการณ์ครั้งนี้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสภากัลกัตตา เพราะเฮสติงส์ไม่ได้คัดค้านสนธิสัญญาสุรัต แต่เสียงส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยต่อการกระทำของสภาอมเบย์

²⁶ ซึ่งในขณะนั้นอยู่ที่โกปาร์กอน (Kopargaon) ในสุรัต โดยได้รับเงินบำนาญจากเปชวาร์เป็นเงิน 25,000 รูปีต่อเดือน

สามารถยึดครองเมืองกวาเลียรีในวันที่ 3 สิงหาคม ส่วนคาแม็ก²⁷ บุกรเข้าไปในมัดวาและได้รับชัยชนะเหนือ ซินเธียที่เมืองชิพรี ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ หลังจากประสบความสำเร็จซินเธียตระหนักถึงผลเสียที่มีมากได้ เขาจึงยอมทำสนธิสัญญาสงบศึกกับอังกฤษ การเจรจาของทั้งสองฝ่ายจบลงด้วยการทำสนธิสัญญาซัลบาย²⁸ (Treaty of Salbai) ในวันที่ 17 เมษายน ค.ศ. 1782 โดยมีสาระสำคัญ (Beveridge, 1986 : 598) ดังนี้

- อังกฤษต้องคืนดินแดนที่ยึดไปทั้งหมด ยกเว้นดินแดนที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาปูรันดฮ์
- อังกฤษมีสิทธิเหนือสลัสเตและหมู่เกาะเล็ก ๆ รอบ ๆ บอมเบย์ แต่ต้องคืนบัลสาอิน ดินแดนบางส่วนของกัจจาร์ต ดินแดนของเกควัวร์ และซินเธีย
- อังกฤษเลิกให้การสนับสนุนต่ออรากูนาถ ราวโดยเขาจะได้รับเงินบำนาญประจำปีเป็นจำนวน 25,000 ปอนด์และมีสิทธิในการเลือกที่อยู่

ในขณะเดียวกันเฮสติงส์ตระถึงความสำคัญของจักรพรรดิโมกุลแม้ว่าซาร์ อาลัมที่ 2 แห่งอาณาจักรโมกุลจะสูญเสียอำนาจในทางปฏิบัติ แต่ทางทฤษฎีนามของจักรพรรดิโมกุลยังคงมีความสำคัญทางการเมืองในอินเดีย ดังนั้นกลุ่มอำนาจที่เกิดขึ้นใหม่หลายกลุ่ม เช่น มารธา ซาฏู หรือแม้แต่อังกฤษ ต่างพยายามหาโอกาสแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือจักรพรรดิคือเป็นผู้สำเร็จราชการของจักรพรรดิโมกุล เฮสติงส์ยังตระหนักถึงความจำเป็นในการสกัดกลุ่มอำนาจอื่นในการมีอำนาจเหนือจักรพรรดิโมกุลที่เมืองเดลี ในปี ค.ศ. 1782 เขาได้ส่งเจมส์ บราวน์ (James Browne) เป็นตัวแทนของอังกฤษไปประจำการอยู่ที่เมืองเดลีเพื่อสืบหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์ในเมืองเดลี บราวน์เดินทางมาถึงเมืองเดลีในวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1782 โดยมีงานหลักคือ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะ การติดต่อ อิทธิพล และอำนาจของกลุ่มอื่น ๆ ในเดลี ซึ่งเขาต้องจับตาดูการเคลื่อนไหวของตัวแทนของกลุ่มอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนจากสุลต่านแห่งไมซอร์และฝรั่งเศส บราวน์อยู่ที่เมืองเดลีเป็นเวลาสองปีก่อนที่จะถูกเรียกตัวกลับ เมื่อมาหาดาจี ซินเธียได้รับการแต่งตั้งจากจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ให้เป็น Vakil-I-mutlag (Regent Plenipotentiary) หรือ

²⁷ สภาเบงกอลส่งกองทัพภายใต้คาแม็ก (Camac) มาช่วยกับต้นปีอบแฮม

²⁸ โดยที่ซินเธียเป็นตัวแทนฝ่ายมารธา เฮสติงส์ได้มอบอำนาจในการทำสนธิสัญญาให้กับเดวิด แอนเดอสัน

“ผู้สำเร็จราชการ” ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1784 จากเหตุการณ์ดังกล่าวเฮสติงส์จึงยกเลิกการมีตัวแทนอังกฤษประจำที่เมืองเดลี และเรียกตัวบราวน์กลับทันที (Foreign Department, Secret Consultations, 1785 : 7 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 4) แต่บราวน์ไม่เห็นด้วยกับความคิดของเฮสติงส์ เพราะเขาเชื่อว่าเมืองเดลีเป็นศูนย์กลางของการเจรจา และการช่วยจากฝ่ายต่าง ๆ เพราะในเมืองเดลีมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ เช่น ไมซอร์ และฝรั่งเศส (Foreign Department, Secret Consultations, 1785 : 2 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 4) อย่างไรก็ตามเฮสติงส์ยังยืนยันความคิดเดิม ดังนั้นการมีตัวแทนอังกฤษประจำที่เมืองเดลีจึงได้ล้มเลิกไปในปี ค.ศ. 1785 ก่อนที่จะเริ่มใหม่อีกครั้งในปี ค.ศ. 1805

การดำเนินนโยบายที่รุนแรงและขัดต่อพระราชบัญญัติปกครองอินเดีย ค.ศ. 1773 ของเฮสติงส์ถูกวิจารณ์อย่างหนักในรัฐสภาอังกฤษ และสภาผู้ว่าการยังตำหนิถึงความไม่ยุติธรรมและไร้ศีลธรรมของเขาในกรณี ชาอิต สิงห์ (Chait Singh) และเบกมแห่งอูฑ (Begum of Oudh) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ชาอิต สิงห์ ราชานแห่งพาราณสี (Benaras) ตกลงที่จะจ่ายเงินประจำปีเป็นจำนวน 22.5 แลครูปี้ให้กับอังกฤษตามสนธิสัญญาในปี ค.ศ. 1775 โดยที่จะไม่มีการเพิ่มจำนวนเงินนี้ แต่ในช่วงที่อังกฤษทำสงครามกับฝรั่งเศส เฮสติงส์เรียกร้องเงินจาก ชาอิต สิงห์เป็นจำนวน 5 แลครูปี้ในปี ค.ศ. 1778 เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำสงคราม ชาอิต สิงห์ยอมจ่ายเงินอย่างไม่มีเงื่อนไข การเรียกร้องเงินในลักษณะนี้เกิดขึ้นอีกครั้งในปีต่อมา ซึ่งชาอิต สิงห์ไม่สามารถหาเงินได้ทันเวลา เฮสติงส์จึงสั่งปรับเขาเป็นเงิน 51 แลครูปี้และจับกุมเขา การกระทำของ เฮสติงส์ทำให้ทหารของ ชาอิต สิงห์ต่อสู้เพื่อปกป้องผู้นำของพวกเขา โดยการฆ่าทหารซึ่งบ่อยครั้งจำนวนมาก แต่เฮสติงส์สามารถควบคุมสถานการณ์ได้และได้สั่งปลด ชาอิต สิงห์ออกจากตำแหน่ง (Ali, 1965 : 59) ส่วนกรณีของเบกมแห่งอูฑคือ หลังจากการเสียชีวิตของ นะวาบชูจาอูตเดาะห์ ในปี ค.ศ. 1775 เบกมแห่งอูฑได้รับมรดกเป็นที่ดินขนาดใหญ่พร้อมกับทรัพย์สินจำนวนมหาศาลซึ่งคิดเป็นมูลค่าหลายล้านปอนด์ อาซาฟุดเดาะห์ซึ่งเป็นนะวาบคนต่อมาอยู่ในภาวะต้องการเงินเพื่อจ่ายหนี้ให้กับอังกฤษตามสนธิสัญญาฟัยซาบาด (Treaty of Faizabad) แต่เขาไม่มีเงินมากพอ ในปี ค.ศ. 1781 มิดเดิลตัน (Middleton) ข้าหลวงอังกฤษประจำรัฐอูฑปีบบังคับให้นะวาบแห่งอูฑอนุญาตให้เขายึดเงินและทรัพย์สินของเบกมแห่งอูฑเพื่อจ่ายหนี้สินของนะวาบกับอังกฤษ ซึ่งเฮสติงส์เห็นชอบในการกระทำดังกล่าวนี้ โดยเชื่อว่าทางอังกฤษจะถอนการคุ้มครองถ้านะวาบไม่

ยอมปฏิบัติตาม ทหารอังกฤษถูกส่งไปกดดันเบงกอลที่เมืองพัยซาบาด จนเบงกอลยอมจำนนในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1782 (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 696) การปฏิบัติงานที่ขัดต่อพระราชบัญญัติปกครองอินเดีย ค.ศ. 1773 และการไม่ได้รับความเห็นชอบจากวิลเลียม พิตต์ ทำให้เขาถูกเรียกตัวกลับอังกฤษในปี ค.ศ. 1784 และถูกสอบสวนนานกว่า 10 ปี

แม้ว่ารัฐบาลอังกฤษได้ออกพระราชบัญญัติปกครองอินเดียฉบับปี ค.ศ. 1773 เพื่อกำหนดบทบาททางการค้าและการเมือง และเพื่อควบคุมนโยบายและการปฏิบัติของบริษัทอังกฤษ แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลไม่สามารถควบคุมการบริหารงานของบริษัทให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลอังกฤษได้ วิลเลียม พิตต์ (William Pitt the Younger) นายกรัฐมนตรีอังกฤษในขณะนั้น ได้เสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติปกครองอินเดียเสียใหม่ ในปี ค.ศ. 1784 รัฐบาลอังกฤษประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองอินเดียฉบับใหม่ หรือรู้จักกันในนาม “Pitt Indian Act 1784” ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (สุภัททา วรรณพิณ, 2532 : 95) คือ

1. รัฐบาลอังกฤษและบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เป็นผู้ปกครองอินเดียร่วมกันโดยรัฐบาลอังกฤษรับผิดชอบทางการทหาร และการปกครอง ส่วนบริษัทรับผิดชอบทางการค้า
2. ให้ตั้งสภาบริหารอินเดียของรัฐบาลขึ้น (Board of Control) ต่อมาสภานี้ได้พัฒนาเป็นกระทรวงว่าการอินเดีย มีรัฐมนตรีว่าการอินเดียเป็นหัวหน้า
3. กำหนดให้สภาอำนวยการบริหารของบริษัทรายงานเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองต่อสภาบริหารของรัฐบาล สภาบริหารของรัฐบาลมีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกข้อเสนอของสภาอำนวยการบริหารของบริษัทได้
4. สภาบริหารอินเดียของรัฐบาล เป็นผู้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำอินเดีย ส่วนเจ้าหน้าที่ระดับอื่น ๆ สภาอำนวยการบริหารของบริษัทเป็นผู้แต่งตั้งโดยความเห็นชอบของสภาบริหารอินเดียของรัฐบาล
5. ให้ข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ซึ่งประจำการอยู่ที่กัลกัตตามีอำนาจเหนือสภาบริหารที่บอมเบย์และมัทราส

การออกพระราชบัญญัติปกครองอินเดียฉบับปี ค.ศ. 1773 เป็นการวางพื้นฐานการปกครองดินแดนในอินเดียของอังกฤษโดยทางอ้อม และพระราชบัญญัติการปกครองอินเดียปี ค.ศ. 1784 รัฐบาลอังกฤษเริ่มเข้าควบคุมการบริหารงานและกิจการของบริษัท โดยรัฐบาลอังกฤษมีอำนาจเหนือบริษัททางการเมืองและการทหาร ส่วนบริษัทรับผิดชอบเรื่องการค้า ระบบการปกครองแบบนี้เป็นระบบการปกครองคู่ (system of double government) ซึ่งเป็นการปกครองของรัฐบาลและบริษัทควบคู่กันไป²⁹ จากพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับจะเห็นว่า รัฐบาลอังกฤษเริ่มเข้าควบคุมบริษัทอังกฤษที่ละน้อยจนกระทั่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษถูกล้มเลิกไปในปี ค.ศ. 1858

การขยายอำนาจในสมัยลอร์ด คอร์นวอลล์ลิส

ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำอินเดียในปี ค.ศ. 1786³⁰ เขาเป็นนักการทหารและนักการทูตที่มีชื่อเสียงและได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลอังกฤษให้มีอำนาจสูงสุดทางด้านทหารและพลเรือนในอินเดีย โดยดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งเป็นสถานภาพที่สูงกว่าวอเรน เฮสติงส์ (Mercy, 1949 : 23) ลัยฮอล (Lyal, 1929 : 219) กล่าวว่า “ในปี ค.ศ. 1786 เราจะเห็นว่าอำนาจอธิปไตยของอังกฤษถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเปิดเผยในอินเดียภายใต้ข้าหลวงใหญ่ซึ่งมีอำนาจที่สมบูรณ์ และตำแหน่งข้าหลวงของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้เปลี่ยนรูปไปเป็นข้าหลวงใหญ่หรือผู้ปกครองดินแดนในอาณานิคม การเข้าดำรงตำแหน่งของลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสเป็นการเปิดศักราชใหม่ของความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในสมัยที่วอเรน เฮสติงส์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เขาได้จัดระบบการบริหารงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษอย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ แต่การบริหารงานของเฮสติงส์ก็ยังคงประสบปัญหาเนื่องจากความขัดแย้งในลอนดอนและสงครามของอังกฤษในยุโรป” ดังนั้นเมื่อลอร์ด คอร์น-

²⁹ ระบบการปกครองคู่ หรือ ระบบสองรัฐบาลใช้ไปจนถึงปี ค.ศ. 1858 ก่อนที่จะถูกยกเลิก

³⁰ หลังจากที่วอเรน เฮสติงส์พ้นจากตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1785 เซอร์ จอห์น แมคเพอสัน (Sir John Mcperson) สมาชิกอาวุโสของสภาได้ดำรงตำแหน่งรักษาการแทนข้าหลวงใหญ่เป็นระยะเวลา 20 เดือนก่อนที่ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสจะเข้ารับตำแหน่งในเดือนกันยายน ค.ศ. 1786

วอลลิสเดินทางมาถึงอินเดียเขาได้ทำการปฏิรูประบบการบริหารงานของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ และล้มเลิกนโยบายขยายดินแดน (Ali, 1965 : 66)

ลอร์ด คอร์นวอลลิสพยายามดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติปกครองอินเดีย ค.ศ. 1784 โดยในปี ค.ศ. 1787 เขาปฏิเสธที่จะให้การช่วยเหลือแก่จักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ซึ่งกำลังประสบความวุ่นวายอย่างหนักเนื่องจากการถอนตัวออกไปของซิ่นเจีย ได้เขียนจดหมายไปขอความช่วยเหลือจากลอร์ด คอร์นวอลลิสให้ปราบบรรดาขุนนางในราชสำนักโมกุลที่พยายามก่อความวุ่นวาย โดยเตือนลอร์ด คอร์นวอลลิสถึงคำสั่งของกษัตริย์แห่งอังกฤษที่ให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเคารพต่อกษัตริย์แห่งเดลีอย่างเต็มที่ แต่ลอร์ด คอร์นวอลลิสไม่ได้ให้ความสำคัญและการช่วยเหลือแก่ซาร์ อาลัมที่ 2 เนื่องจากการยึดมั่นต่อนโยบายไม่แทรกแซงหรือเพราะความไม่เคารพต่อกษัตริย์โมกุล (Dutta, 1965 : 101) ซึ่งเห็นได้ในปี ค.ศ. 1790 เมื่อนะวาบแห่งสุรัตได้เสียชีวิต สภาบอมเบย์ได้แนะนำลอร์ด คอร์นวอลลิสว่าการปกครองเมืองสุรัตในนามของอังกฤษต้องได้รับชานด์จากจักรพรรดิโมกุล แต่เขาปฏิเสธการยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลในการพระราชทานชานด์ เขา (Cornwallis อ้างถึงใน Dutta, 1965 : 105) ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่เต็มใจที่จะให้ความสำคัญต่อชานด์จากจักรพรรดิโมกุลว่าเป็นการรับรองอย่างเป็นทางการ เพราะมันอาจจะเป็นความเสียหายเปรียบของอังกฤษในบางโอกาส” แม้ว่าลอร์ด คอร์นวอลลิสจะพยายามดำเนินนโยบายสันติภาพกับรัฐในอินเดีย แต่สุลต่านตีปูแห่งไมซอร์ก็ยังคงไม่ไว้ใจอังกฤษ และพยายามสานต่อนโยบายของไฮดาร์ อาลีในการสกัดการเจริญเติบโตของอังกฤษ สุลต่านตีปูตระหนักดีว่าสนธิสัญญาแมงกะลอร์เป็นเพียงสนธิสัญญาที่ไม่มีความแน่นอนและไม่สามารถยึดถือได้ เขาจึงพยายามขอการสนับสนุนจากฝรั่งเศสและอาณาจักรอูษมานียะฮ์โดยส่งคณะทูตไปยังเมืองอิสตันบูล (Istanbul) เพื่อเตือนมุสลิมถึงแผนการของอังกฤษต่ออำนาจของมุสลิมในอินเดีย และเพื่อการยอมรับสถานภาพอันชอบธรรมของสุลต่านตีปูจากสุลต่านอับดุลฮามิดแห่งอาณาจักรอูษมานียะฮ์ (Sultan Abdul Hamid) คณะทูตชุดนี้ยังได้รับคำสั่งให้เดินทางต่อไปยังเมืองปารีส³¹ แม้ว่าพระเจ้า หลุยส์ที่ 16 จะให้การต้อนรับคณะ

³¹ แต่ในปี ค.ศ. 1787 คณะทูตชุดใหม่ถูกส่งไปยังฝรั่งเศสโดยตรง เนื่องจากคณะทูตชุดที่เดิมต้องเสียเวลาเดินทางอยู่ที่อิรัก

หลุดจากไมซอร์อย่างดี แต่พระองค์ไม่อยู่ในสภาพที่จะให้การช่วยเหลือทางการทหารและการเมืองแก่สุลต่านติปูได้ ความล้มเหลวทางการทูตในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าฝรั่งเศสเริ่มหมดความหวังและความมุ่งมั่นที่จะสร้างอำนาจในอินเดีย (Keay, 2000 : 397-398)

การกระทำของสุลต่านติปูสร้างความไม่พอใจแก่ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสอย่างมาก อาลี (Ali, 1965 : 74) กล่าวว่า “ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสได้ละเมิดพระราชบัญญัติ ค.ศ. 1784 ซึ่งเขาได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับนิซามแห่งไฮเดอราบาด และยังได้ครอบครองกุนตุรจากนิซาม นอกจากนี้ข้อตกลงในสนธิสัญญามาสูลีปาตัม (Treaty of Masulepatam) ในปี ค.ศ. 1788 นิซามได้ขอความช่วยเหลือจากลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสให้ช่วยเอาดินแดนของเขาคืนมาจากสุลต่านติปู ซึ่งลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสตอบรับคำขออย่างดี” ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสได้เขียนจดหมายไปถึงนิซามเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 โดยกล่าวถึงการวางรากฐานของความร่วมมืออย่างดีตลอดไป ซึ่งเขาตั้งใจที่จะไม่กล่าวถึงชื่อของสุลต่านติปูในการเป็นพันธมิตร” การกระทำของลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสสร้างความไม่พอใจและเป็นการยั่วยุสุลต่านติปู อย่างไรก็ตามเหตุการณ์นี้ไม่ได้เป็นปัจจัยที่นำไปสู่สงครามในทันทีจนกระทั่งวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1789 เมื่อสุลต่านติปูโจมตีราชาแห่งทรวานคอร์ (Raja of Travancore) สาเหตุของการโจมตีในครั้งนี้เป็นเพราะสุลต่านติปูตระหนักถึงความสำคัญของการครอบครองดินแดนบริเวณชายฝั่งมะละบาร์ที่จะนำไปสู่การควบคุมชายฝั่งทางด้านตะวันตก ซึ่งจะทำให้ง่ายต่อการขนส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ทางทะเล และทำให้สามารถโจมตีอังกฤษได้ถึงสองด้าน (Bowring, 1893 : 140) แต่ทรวานคอร์เป็นพันธมิตรและอยู่ภายใต้การอารักขาของอังกฤษ ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสถือว่าการกระทำของสุลต่านติปูเป็นการประกาศสงครามกับอังกฤษ

สงครามระหว่างอังกฤษกับไมซอร์ครั้งที่ 3 กินเวลาประมาณสองปี โดยมีการสู้รบเกิดขึ้นสามครั้ง ในสงครามครั้งนี้มาราธากับนิซามได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ เพราะพวกเขาเชื่อว่าการเติบโตของสุลต่านติปูเป็นภัยต่อพวกเขา มาราธาหวังที่จะได้ดินแดนระหว่างกฤษณะ (Krishna) กับตุนกาภัทธา (Tungabhadra) ซึ่งเสียให้กับไฮดาร์ อาลีคืน

กองทัพพันธมิตรระหว่างอังกฤษกับมาราธา³²ได้มุ่งหน้าไปล้อมเมืองดาร์วาร์ (Dharwar) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1790 ก่อนที่จะไปสมทบกับกองทัพอังกฤษที่นำโดยลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสที่เชิร์กคูลี (Cherkuli) ส่วนกองทัพของนิซามพร้อมกับกองกำลังขนาดเล็กของอังกฤษได้รวมพลที่เมืองไฮเดอราบาดในเดือนกันยายนเช่นกัน กองทัพของนิซามเข้าโจมตีป้อมปราการโกपाल (Kopal) และกาตาปา (Kadapa) ก่อนที่จะยกทัพไปสมทบกับลอร์ด คอร์นวอลล์ลิส (Bowring, 1893 : 159-161) ในการต่อสู้ครั้งแรกกองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของพลตรีเมโดว์ (Major-General Medows) ไม่สามารถมีชัยเหนือกองทัพไมซอร์ได้ ที่สำคัญสูงสุดด้านตีป้อมยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางยุทธวิธีที่เหนือกว่าพลตรีเมโดว์ (Ali, 1965 : 75) ผลของสงครามครั้งแรกทำให้ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสตัดสินใจบัญชาการรบด้วยตนเอง ในช่วงปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1791 ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสตั้งใจที่จะยึดเมืองเบงกอลอร์³³ (Bangalore) โดยยกทัพผ่านเมืองเวลลอร์ (Vellore) และเมืองอัมเบอร์ (Amber) ไปยังเมืองเบงกอลอร์ กองทัพอังกฤษเคลื่อนทัพมาถึงเบงกอลอร์ในวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1791 กองทัพอังกฤษสามารถยึดเบงกอลอร์ได้ในวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 1791 หลังจากซ่อมแซมส่วนสำคัญของป้อมเบงกอลอร์แล้วลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสก็เคลื่อนทัพต่อไปยังเมืองสิรินคปตัม (Sirincapatam) โดยผ่านทางเมืองดีวานฮัลลี (Devanhalli) เพื่อรวมกับกองทหารม้าจำนวน 10,000 นายของนิซาม กองทัพทั้งสองเคลื่อนทัพไปถึงเมืองอะริคีลี³⁴ (Arikele) ในวันที่ 13 เมษายน ค.ศ. 1791 แต่ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสก็ต้องถอนทัพกลับไปเนื่องจากเข้าสู่ฤดูฝนและความไม่พร้อมของกองทัพ

หลังจากหมดฤดูฝนสงครามระหว่างอังกฤษกับไมซอร์เริ่มขึ้นอีกครั้ง สูงสุดด้านตีป้อมเข้ายึดโกอิมบาโตร์ (Coimbatore) ในวันที่ 3 พฤศจิกายน ค.ศ. 1791 แต่กองทัพอังกฤษก็ตอบได้

³² มาราธาส่งกองทัพซึ่งประกอบด้วยทหารม้า 10,000 นาย และทหารราบ 10,000 นาย ภายใต้การบัญชาการของปาราสู รัม ราว (Parasu Ram Rao) ร่วมกับการช่วยเหลือของกองทัพอังกฤษที่มาจากบอมเบย์

³³ ป้อมเบงกอลอร์ถูกสร้างขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยเคมเป เกาดา (Kempe Gauda) ป้อมแห่งนี้ถูกสร้างขึ้นจากดินโคลนแต่ได้รับการซ่อมแซมขึ้นใหม่โดยคำสั่งของไฮดาร์ อาลี เบงกอลอร์เป็นเมืองสำคัญทางการค้าและเมืองสำคัญอันดับสองในรัฐไมซอร์ โดยมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 180,000 คนพร้อมกับค่ายทหารในเมือง (Bowring, 1893 : 152)

³⁴ อยู่ห่างจากสิรินคปตัมไปทางตะวันออกประมาณ 9 ไมล์

ด้วยการยึดครองป้อมปราการตามภูเขายี่ที่อยู่ระหว่างทางไปยังเมืองสิรินคปตัมได้³⁵ กองทัพของนิซามเข้าโจมตีป้อมปราการที่ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองแบงกอลอร์ ส่วนมาราธาเข้าโจมตีดินแดนที่เป็นเป้าหมายของพวกเขา คือ เมืองดาร์วาร์ (Dharwar) ลอร์ดคอร์นวอลล์ลิสยกทัพเข้ามาโจมตีเมืองสิรินคปตัม เข้าได้ตั้งทัพห่างจากเมืองสิรินคปตัมประมาณ 6 ไมล์ทางตอนเหนือในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1792 โดยมีกองทัพของนิซามและกองทัพมาราธาภายใต้การนำของฮารี ปันท์ (Hari Panth) ตามเข้ามาสมทบ นอกจากนี้ลอร์ดคอร์นวอลล์ลิสยังได้กองกำลังเสริมจากบอมเบย์³⁶ กองทัพอังกฤษเข้าปิดล้อมและโจมตีเมืองสิรินคปตัมอย่างหนัก สุลต่านตีปุมองว่าการต้านทานพันธมิตรทั้งสามต่อไปคงจะทำได้ยาก ดังนั้นเขาจึงตัดสินใจใช้วิธีทางการทูตโดยส่งทูตไปพบ ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสเพื่อทำสนธิสัญญาสงบศึกโดยได้รับเงื่อนไขการเจรจาเบื้องต้นที่ฝ่ายพันธมิตรเสนอให้ คือ การระบุดินแดนที่สุลต่านตีปุมจะต้องยกให้ฝ่ายพันธมิตรพร้อมกับเงินค่าปฏิกรรมสงครามประมาณ 3 คอร์รูปี ปล่อยตัวเชลยศึกทั้งหมด และส่งบุตรชายของสุลต่านตีปุมสองคนไปเป็นตัวประกัน (Bowring, 1893 : 170) หลังจากได้ตกลงเงื่อนไขเบื้องต้นแล้วก็ได้มีการลงนามในสนธิสัญญาสิรินคปตัม (Treaty of Sirincapatam) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1792 โดยที่สุลต่านตีปุมต้องเสียเมืองบารฮ มาฮาล (Barh Mahal) เมืองสุลีม (Suleem) เมืองอะตุรันกีรี (Aturangiri) เมืองซันคลี ดรูก (Sankri Drug) เมืองดินดิกุล (Dindigul) เมืองกาลิโกต (Kalikote) ให้กับอังกฤษ เมืองคิรปา (Kirpa) เมืองตุร ปุตรี (Tur Puttri) เมืองตุร มูรี (Tur Muri) และเมืองบูลลารี (Bullari) ให้กับนิซาม ส่วนดินแดนทั้งหมดอีกด้านหนึ่งของแม่น้ำตุนกาบุหดร่า (Tungabhadra) ตกเป็นของมาราธา นอกจากนี้บุตรชายสองคนของสุลต่านตีปุม คือ มาซูดดิน สุลต่าน (Mazuddin Sultan) และอับดุลคาลิค สุลต่าน (Abdul Khalik Sultan) ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษในฐานะตัวประกัน และสุลต่านตีปุมต้องจ่ายเงินค่าปฏิกรรมสงครามเป็นจำนวน 3 คอร์รูปี หลังจากการลงนามในสนธิสัญญานี้แล้ว กองทัพอังกฤษก็ถอนทหารออกจากไมซอร์ โดยคงกองกำลังรักษาการณ์ไว้ในดินแดนที่ตกเป็นของอังกฤษตามสนธิสัญญา (Kirmani, 1958 : 103) สงครามระหว่างอังกฤษกับไมซอร์จึงจบลงโดยที่สุลต่านตีปุมเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เป็นที่น่าสังเกตว่าในสงครามครั้งนี้ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิส

³⁵ ที่สำคัญคือ นันดิดรูก (Nandidrug) และซาวานดรูก (Savandrug)

³⁶ ซึ่งประกอบด้วยทหารยุโรปจำนวน 20,000 นาย ทหารซีปอย 4,000 นาย

สามารถโค่นล้มอำนาจของสุลต่านติปูได้อย่างเด็ดขาด แต่เขาเลือกการทำสนธิสัญญาสงบศึกแทน อาลี (Ali, 1965 : 75) กล่าวว่า “ความจริงแล้วลอร์ด คอร์นวอลล์สามารถทำลายอำนาจของสุลต่านติปูได้อย่างเด็ดขาดแทนการทำสนธิสัญญา แต่การที่เขาจะผนวกดินแดนของไมซอร์ทั้งหมดนั้นทำให้เขาต้องพิจารณาหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นความไม่พอใจของพวกมาราธาหรือนิซามซึ่งเป็นพันธมิตรที่เป็นประโยชน์ของอังกฤษ หรือการสร้างความไม่พอใจให้กับรัฐบาลอังกฤษในการละเมิดพระราชบัญญัติปกครองอินเดีย ค.ศ. 1784 นอกจากนี้เขายังไม่พร้อมที่จะรับหน้าที่การปกครองไมซอร์” ที่สำคัญการปล่อยให้สุลต่านติปูครองอำนาจต่อไปนั้นจะเป็นการให้สุลต่านติปูถ่วงดุลอำนาจกับมาราธาและนิซามในการเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ นะวาบอะซาฟุดเดาะห์ (Azaf-ud-Dawlah) แห่งอูฐได้ขอร้องขอให้ลอร์ด คอร์นวอลล์ถอนทหารอังกฤษที่ประจำการที่เมืองคานปูร์และเมืองฟาเตห์การ์ (Fatehgar) เนื่องจากไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายได้ แต่ลอร์ด คอร์นวอลล์ใช้วิธีการลดค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษแทนที่การถอนทหารออก โดยค่าบำรุงกองทัพที่รัฐอูฐต้องจ่ายให้อังกฤษลดลงจากเดิม 74 แลครูป เป็น 50 แลครูป ลอร์ด คอร์นวอลล์มีส่วนที่สำคัญในการสกัดอำนาจของสุลต่านติปูอย่างมาก และยังขยายอาณาเขตและอำนาจของอังกฤษออกไปโดยได้อาณาเขตเพิ่มเติมจากดินแดนที่ยึดได้จากชัยชนะสงคราม

เซอร์ จอห์น ชอร์ (Sir John Shore) ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ต่อจากลอร์ด คอร์นวอลล์ในปี ค.ศ. 1793 เขาพยายามปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการบริหารของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษอย่างเคร่งครัด โดยไม่แทรกแซงกิจการภายในของอินเดีย เขาได้ปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือแก่นิซามเมื่อรัฐไฮเดอราบาดถูกมาราธาบุก การดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงของชอร์เป็นการเปิดโอกาสให้มาราธาเข้มแข็งขึ้น ฝ่ายนิซามที่ไม่พอใจต่อนโยบายของชอร์ได้จ้างนายทหารฝรั่งเศสมาฝึกทหาร ส่วนสุลต่านติปูก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉยเขาพยายามหาพันธมิตรในการต่อสู้กับอังกฤษ เช่น ในปี ค.ศ. 1795 สุลต่านติปูได้สนับสนุนให้อาลี จาห์³⁷ (Ali Jah) ก่อการกบฏต่อนิซาม แต่แผนการไม่ประสบความสำเร็จ หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1796 สุลต่านติปูได้ส่งคณะทูตไปยังราชสำนักของซามาน ชาร์ (Zaman Shah) แห่งอัฟกาน เพื่อขอความช่วยเหลือในการปราบมาราธาและขับไล่อังกฤษออกไปจากอินเดีย เขา

³⁷ บุตรชายของนิซาม

ยังได้ขอการสนับสนุนจากฝรั่งเศสโดยส่งคณะทูตไปยังเกาะไอเซิล (Isle) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1798 โดยขอทหารฝรั่งเศสจำนวน 10,000 นาย ซึ่งตีปุ่ยืนยันว่ากองทัพฝรั่งเศสกับกองทัพไมซอร์ซึ่งมีกำลังพลประมาณ 60,000 นายสามารถปราบได้ทั้งมาราธา นิซาม และอังกฤษ แม้ว่ามาราติค (Malartic) ข้าหลวงฝรั่งเศสประจำเกาะไอเซิลจะเห็นชอบกับขอเสนอดังกล่าวแต่เขาไม่มีอำนาจเพียงพอในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามเขาได้ออกประกาศหาทหารอาสาสมัครไปช่วยสู้รบด้านตีปุ่รบล่วงหน้า โดยมีอาสาสมัครประมาณ 100 คนเดินทางมายังไมซอร์พร้อมกับคณะทูต คณะเดินทางชุดนี้เดินทางมาถึงแมงกะลอร์ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1798 ในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ซอร์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ศักดิ์ศรีของอังกฤษในอินเดียตกต่ำลงอย่างมาก สุลต่านตีปุ่เริ่มวางแผนที่จะยึดอำนาจกลับคืน ส่วนฝรั่งเศสก็มีอำนาจมากขึ้นในราชสำนักของผู้ปกครองอินเดีย เช่น ซินเดียแห่งกวาลีเยอร์ (Sindhia of Gwalior) นิซามแห่งไฮเดอราบาด ผู้ปกครองนัคปุระ (Nagpur) ก็เตรียมที่จะร่วมมือกับฝรั่งเศสต่อสู้กับอังกฤษ การปกครองของอังกฤษในคาร์เนติกเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้รายได้ของอังกฤษตกลง เซอร์ จอห์น ซอร์จึงถูกเรียกตัวกลับในปี ค.ศ. 1798 แต่ก่อนหน้านั้น เซอร์ จอห์น ซอร์ได้ลงนามในสนธิสัญญากับ ซาอาดัต อาลี (Sa'adat Ali) ในวันที่ 21 มกราคม ค.ศ. 1798 ซึ่งอังกฤษจะสนับสนุนให้ ซาอาดัต อาลีขึ้นครองราชย์แทน วาซир อาลี³⁸ (Wazir Ali) โดยที่ ซาอาดัต อาลีมอบหน้าที่การป้องกันรัฐอุฑูให้กับอังกฤษโดยเสียค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษที่ประจำการในอุฑูเพิ่มเป็น 76 แลครูปีย ยกเมืองอัลลาฮาบาดให้กับอังกฤษ และไม่ติดต่อกับหรือให้ชาวยุโรปนอกจากอังกฤษเข้ามาในอุฑู เงื่อนไขดังกล่าวได้ขยายอิทธิพลอังกฤษในอุฑูอย่างมาก แต่การทุจริตในการบริหารบ้านเมืองยังคงดำเนินต่อไป (Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 697)

³⁸ วาซир อาลีขึ้นดำรงตำแหน่งนวะบต่อจากอะซาฟุดเดอละหีในปี ค.ศ. 1797 ในช่วงแรกเขาได้รับการยอมรับทั้งจากขุนนางในราชสำนักและเซอร์ จอห์น ซอร์ แต่ไม่นานวาซир อาลีเริ่มมีพฤติกรรมที่ต่อต้านอังกฤษ ในขณะเดียวกันซาอาดัต อาลีติดต่อกับขอการสนับสนุนจากอังกฤษให้ตัวเขาดำรงตำแหน่งนวะบ ซึ่งเซอร์ จอห์น ซอร์ให้การสนับสนุนการเรียกร้องของซาอาดัต อาลี

การขยายอำนาจในสมัยลอร์ด เวลส์ลีย์จนถึงลอร์ด เฮสติงส์

ในปี ค.ศ. 1798 คณะกรรมการบริหารของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้แต่งตั้งลอร์ด เวลส์ลีย์ (Lord Wellesley) เป็นข้าหลวงใหญ่ต่อจากเซอร์ จอห์น ซอร์ ขณะนั้นเขามีอายุเพียง 37 ปี แต่การที่เขาเคยทำงานอยู่ในสภาควบคุมเป็นเวลาหลายปี ทำให้เขามีโอกาสศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและเหตุการณ์ในอินเดียจนมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ที่สำคัญเขามีนโยบายที่จะขยายอำนาจและดินแดนของอังกฤษในอินเดีย เบย์ลีย์ (Bayly, 1988 : 79) กล่าวว่า “ในช่วงที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่เป็นการเปิดศักราชใหม่ของจักรวรรดิอังกฤษในอินเดีย เมื่อเขาเดินทางมาถึงเมืองมัทราสในเดือนเมษายน ค.ศ. 1798 เขามีแผนการและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนสำหรับการดำเนินนโยบายในอินเดีย และการเผชิญกับปัญหาที่สำคัญ 2 อย่างคือ

1. จะทำอย่างไรให้กองทัพของรัฐพื้นเมืองอินเดียที่เข้าเป็นพันธมิตรในสังกัดมีเสถียรภาพ ได้แก่ อูธ ไฮเดอราบาด และคาร์เนติก
2. จะจัดการอย่างไรกับรัฐพื้นเมืองอินเดียที่แข็งแกร่งและเป็นพวกนิยมการขยายดินแดน เช่น ไมซอร์และมาราธา ดูเหมือนว่าการพิชิตไมซอร์เป็นหนทางเดียวเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากกรณีของมาราธาที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ยังหวังว่าจะแก้ปัญหาได้ง่ายกว่าโดยการทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับเปชวาร์ และลอร์ด เวลส์ลีย์ยังหวังว่าระบบพันธมิตรในสังกัดจะเป็นวิธีที่แก้ปัญหานี้ได้ อาลี (Ali, 1965 : 79) กล่าวว่า “ในช่วงที่เวลส์ลีย์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ นั้นเป็นช่วงสุดท้ายของการต่อสู้เพื่อความเป็นใหญ่ระหว่างอังกฤษกับกลุ่มอำนาจในอินเดีย”

เมื่อลอร์ด เวลส์ลีย์เข้าดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่อังกฤษกำลังเผชิญกับภัยคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกอินเดีย เขาพิจารณาว่านโยบายไม่แทรกแซงของซอร์ทำให้สถานการณ์ของอังกฤษในอินเดียตกอยู่ในภาวะอันตราย และเป็นการเปิดโอกาสให้มาราธาเข้มแข็งและถือโอกาสขยายอิทธิพล ประกอบกับการที่อังกฤษกำลังทำสงครามกับฝรั่งเศสในสมัยนโปเลียนและการขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสในราชสำนักไฮเดอราบาด ไมซอร์ และกวาเดียร์ ซึ่งเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่ออังกฤษ สถานการณ์ที่สำคัญในอินเดียช่วงนี้ คือ รัฐอูธอยู่ภายใต้

ใต้การควบคุมของข้าหลวงอังกฤษที่ประจำอยู่ในราชสำนักอุฑโดยที่นะวาบมีอำนาจเพียงในนามเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ปกครองอุฑยังต้องจ่ายรายได้ส่วนใหญ่ของรัฐให้กับกองทัพอังกฤษที่ประจำการอยู่ในอุฑ ซาห์ อาลัมที่ 2 แห่งโมกุลอุฑภายใต้การคุ้มครองของเดาลัด ราว ซินเธีย (Daulat Rao Sindhia) แห่งอุชเชน (Ujjein) ซึ่งให้การช่วยเหลือจักรพรรดิโมกุลในการปราบปรามบรรดาขุนนางในราชสำนักโมกุลที่ก่อความไม่สงบ รัฐพื้นเมืองทางภาคเหนือของอินเดียไม่เป็นภัยคุกคามต่ออังกฤษ ซึ่งแตกต่างจากรัฐพื้นเมืองในภาคใต้ซึ่งมีกลุ่มอำนาจสำคัญสามกลุ่ม คือ สมาพันธรัฐมาราธา ไมซอร์ และไฮเดอราบาด สถานการณ์ในภาคใต้ของอินเดียช่วงนี้ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นภัยคุกคามต่ออังกฤษ เพราะนโยบายไม่แทรกแซงของ ซอร์ ความได้เปรียบและผลประโยชน์ของอังกฤษกำลังถูกคุกคามทั้งจากภายในและภายนอก แม้แต่นิซามซึ่งเป็นพันธมิตรที่ดีของอังกฤษก็ยังหันภูมิตรกับฝรั่งเศส เพราะไม่พอใจที่ ซอร์ไม่ยอมช่วยเหลือในการต่อสู้กับมาราธาในปี ค.ศ. 1795 ส่วนสุดท้ายที่นี่ยังไม่ล้มเลิกความหวังที่จะขับไล่อังกฤษออกไปจากอินเดีย เขาพยายามอย่างยิ่งที่จะหาพันธมิตรในการต่อสู้กับอังกฤษโดยส่งคณะทูตไปเจรจาขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส (Lyal, 1929 : 240) ในบรรดากลุ่มอำนาจอินเดียทั้งหมดมาราธาเป็นกลุ่มอำนาจที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ที่สุด โดยมีอาณาเขตครอบคลุมภาคกลางของอินเดียทั้งหมดจากชายฝั่งโอริสสาทางตะวันออกไปถึงอ่าวคัมเบย์ (Cambay) ทางตะวันตก อาณาเขตของสมาพันธรัฐมาราธา³⁹ สกัดการเชื่อมต่อกันระหว่างฐานที่มั่นสำคัญสามแห่งของอังกฤษ คือ บอมเบย์ มัทราส และกัลกัตตา นอกจากนี้ภัยคุกคามทางการเมืองแล้วอังกฤษยังต้องประสบกับปัญหาทางการเงิน เมื่อรายได้ลดลงประมาณ 165,000 ปอนด์ต่อปี นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1793 พร้อมทั้งหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้น มัลคอม (Malcom, 1826 : 192) กล่าวประณามนโยบายไม่แทรกแซงของเซอร์ จอห์น ซอร์ว่า “มัน

³⁹ สมาพันธรัฐมาราธาประกอบด้วย 5 รัฐ คือ เปชวาร์แห่งปูนา ซินเธียแห่งอุชเชนและกวาเลียร์ โฮลการ์แห่งอินดอร์ ราชาแห่งเบร์ริ และเกศวร์แห่งบาโรดา เปชวาร์เป็นผู้นำสูงสุดในสมาพันธรัฐมาราธา หรือมีตำแหน่งเทียบเท่ากับนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน แต่ในช่วงหลังอำนาจของเปชวาร์ลดลงอย่างมากจนอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้นำมาราธาคนอื่นที่เข้มแข็งกว่า ในบรรดาผู้นำของมาราธาซินเธียเป็นผู้นำที่เข้มแข็งที่สุด เขาครอบครองอาณาเขตตั้งแต่แม่น้ำคงคาและยุมนาไปจนถึงปูนา และแม่น้ำตุนกาบาหตรา และยังเป็นผู้พิทักษ์จักรพรรดิซาร์ อาลัมแห่งโมกุลที่เดลีด้วย ซินเธียมีกองทัพขนาดใหญ่ที่ได้รับการฝึกจากนายทหารฝรั่งเศส ในกองทัพของซินเธียมีนายทหารฝรั่งเศสประจำการเป็นผู้บัญชาการกองทัพอยู่ เช่น เปรอง (Perron) เป็นผู้บัญชาการกองทัพทางภาคเหนือของซินเธีย ที่สำคัญคือซินเธียยังมีอิทธิพลเหนือเปชวาร์ (Robert, 1929 : 24)

เป็นข้อพิสูจน์จากเหตุการณ์ของการบริหารนี้ว่าไม่สนับสนุนผลประโยชน์ทางการเมือง และการละทิ้งอิทธิพลไม่ได้เป็นเพียงแค่การละทิ้งอำนาจ แต่เป็นการปล่อยให้อำนาจผ่านไปอยู่ในมือของผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลอังกฤษ นโยบายนี้ได้ส่งผลให้อำนาจและอิทธิพลของอังกฤษหยุดนิ่ง ในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามกำลังก้าวไปข้างหน้า และภัยอันตรายที่แสดงให้เห็นจากบรรดาระฐิพื้นเมืองที่รายล้อมอยู่ ในขณะที่ฝ่ายเราปฏิเสธอำนาจในการปรับเปลี่ยนนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์”

ปัญหาแรกที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ต้องเผชิญคือการเป็นปฏิปักษ์ของสุลต่านติปูแห่งไมซอร์ แม้ว่าเขาจะสูญเสียอาณาเขตเกือบครึ่งหนึ่งของรัฐไมซอร์ และค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาลในสงครามครั้งที่แล้ว (ค.ศ. 1790-1792) แต่เขาก็ยังคงมุ่งมั่นต่อหลักการและความตั้งใจที่จะขับไล่อังกฤษออกไปจากอินเดีย มัลคอม (Malcom อ้างถึงใน Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 711) กล่าวว่า “แทนที่สุลต่านติปูจะจมปลักอยู่กับความทุกข์ต่อสิ่งที่เขาได้สูญเสียไป แต่เขากลับพยายามที่จะซ่อมแซมความเสียหายจากสงคราม เขาได้เสริมสร้างป้อมปราการที่สำคัญ เพิ่มจำนวนกองทหารม้า และทหารราบ และพยายามสนับสนุนการเกษตรกรรมของรัฐให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองเหมือนเดิม และที่สำคัญที่สุดคือ สุลต่านติปูยังติดต่อขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสศัตรูที่สำคัญของอังกฤษ โดยที่กองกำลังอาสาสมัครชาวฝรั่งเศสส่วนหนึ่งประมาณ 100 คนเดินทางมายังไม่ซอร์พร้อมกับคณะทูตของไมซอร์ซึ่งถือว่าการประกาศสงครามอย่างชัดเจน แต่สถานการณ์ทางการเงินของอังกฤษและกองทัพอังกฤษที่มีทราสยังไม่พร้อมที่จะทำสงครามในขณะนั้น ลอร์ด เวลส์ลีย์จึงต้องหันไปพึ่งพาความร่วมมือจากมาราธาและนิซาม ลอร์ด เวลส์ลีย์พยายามทำสนธิสัญญากับนิซามโดยให้นิซามปลดกองกำลังฝรั่งเศสที่ประจำการในไฮเดอราบาด และแทนที่ด้วยกองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของนายทหารอังกฤษ ซึ่งกองทัพอังกฤษจะประจำการอยู่ที่เมืองไฮเดอราบาดอย่างถาวร ในขณะเดียวกัน ลอร์ด เวลส์ลีย์ให้ข้อเสนอคล้าย ๆ กันกับมาราธาซึ่งไม่มีความเชื่อมั่นและไม่ต้องการความช่วยเหลือจากอังกฤษมากนัก แต่ทั้งสองก็เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ โดยที่นิซามได้ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรในสังกัดตามข้อเสนอของลอร์ด เวลส์ลีย์เมื่อวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1798 ซึ่งนิซามต้องยุบทหารฝรั่งเศสทั้งหมดและแทนที่ด้วยกองทัพอังกฤษโดยที่นิซามจะต้องจ่ายเงินค่าบำรุงกองทัพอังกฤษเป็นจำนวน 241,710 ปอนด์ (Chhabra, 1981 : 356) ข่าน (Khan, 1953 : 52-53) กล่าวว่า

“สนธิสัญญาฉบับนี้เป็นารเริ่มต้นของการสิ้นสุดอำนาจอหิปีไตยของนิซาม” จากสนธิสัญญาฉบับนี้นิซามละทิ้งอำนาจการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นทางการเป็นอิสระ อำนาจดังกล่าวตกอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษ แม้แต่อำนาจการบริหารภายในรัฐก็ได้รับผลกระทบ ผู้แทนราชการอังกฤษและกองทัพอังกฤษกลายเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารภายในรัฐ ชาตฺ์คูรี (Chaudhuri, 1964 : 69) กล่าวว่า “สนธิสัญญา ค.ศ. 1798 ได้สร้างอิทธิพลของอังกฤษขึ้นในราชสำนักไฮเดอราบาด แต่ไม่ได้ให้ความปลอดภัยแก่นิซามต่อการรุกรานของมาราธา นิซามในขณะนี้แทบจะไม่ถูกนับว่าเป็นผู้มีอำนาจอหิปีไตยในอินเดีย” ในขณะที่มาราธาไม่ได้แสดงที่ท่าชัดเจนมากนัก แต่ข้อสัญญาของส่วนแบ่งในดินแดนที่ได้จากชัยชนะในสงครามที่ลอร์ด เวลส์ลีย์เสนอเป็นสิ่งที่ดึงดูดมาราธาเข้ามาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1798 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1799 ลอร์ด เวลส์ลีย์ได้ส่งจดหมายประมาณ 3 ฉบับไปถึงสุลต่านติปู โดยเรียกร้องให้สุลต่านติปูส่งตัวชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมาจากเกาะไอเซิลให้กับอังกฤษ ล้มเลิกการเป็นพันธมิตรกับฝรั่งเศส อนุญาตให้ข้าหลวงอังกฤษเข้าไปประจำการในราชสำนักไมซอร์ และส่งมอบเมืองท่าตามชายฝั่ง เช่น เมืองโกเรียล (Gorial) เมืองบันดาร์ (Bandar) เมืองแมงกะลอร์ และเมืองโฮนาวัร์ (Honawar) ให้กับอังกฤษ แต่สุลต่านติปูเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องดังกล่าว สงครามระหว่างไมซอร์กับอังกฤษจึงเริ่มต้นขึ้น สงครามในครั้งนี้ใช้ระยะเวลาประมาณสามเดือน กองทัพอังกฤษเตรียมการรบเป็นอย่างดีโดยแบ่งกองทัพออกเป็น 2 สาย คือ กองทัพที่ 1 ภายใต้การบัญชาการของนายพลแฮร์ริส (General Harris) พร้อมกับกองทัพของนิซามภายใต้มีร์ อาลัม (Mir Alam) และอาเธอร์ เวลส์ลีย์ (Arthur Wellesly) นายพลแฮร์ริสเคลื่อนทัพออกจากเมืองเวลลอร์ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1799 โดยเข้ามาถึงอาณาเขตของรัฐไมซอร์ในวันที่ 5 มีนาคม ส่วนกองทัพที่ 2 ภายใต้การบัญชาการของ นายพลสจิวต (General Stuart) เคลื่อนทัพออกจากคันนานอร์ (Cannanore) ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ สุลต่านติปูยกทัพเข้าสกัดกองทัพอังกฤษทั้งสองด้าน แต่ไม่สามารถต้านทานการรุกของกองทัพอังกฤษได้ กองทัพไมซอร์ปราชัยต่อกองทัพอังกฤษที่เมืองเซดาสีร์ (Sedaseer) เมื่อวันที่ 5 มีนาคม และที่เมืองมัลเวลลี (Mavelly) ในวันที่ 27 มีนาคม เมื่อไม่สามารถต้านทานได้สุลต่านติปูจึงตัดสินใจยกทัพกลับไปป้องกันเมืองสิรินคปตัม กองทัพอังกฤษยกทัพเข้าปิดล้อมเมืองสิรินคปตัมในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1799 เมื่อสุลต่านติปูเห็นว่าตนเองเป็นฝ่ายเสียเปรียบและไม่มีที่ท่าว่าจะแก้ไขพลิก

สถานการณ์กลับมาเป็นฝ่ายได้เปรียบได้จึงขอเจรจาสงบศึก นายพลแฮริสซึ่งได้รับมอบให้เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการทำสงครามครั้งได้ร่างเงื่อนไขเบื้องต้นซึ่งมีสาระสำคัญ (Wilks, 1810 : 427-8 อ้างถึงใน Robert, 1929 : 53) คือ

- สุลต่านตีปุตต้องมอบอาณาเขตของไมซอร์ครึ่งหนึ่งให้กับอังกฤษและพันธมิตร
- จ่ายค่าปฏิกรณ์สงครามเป็นจำนวน 2,000,000 ปอนด์ โดยจ่ายครึ่งหนึ่งก่อน และจ่ายส่วนที่เหลือในอีก 6 เดือนข้างหน้า
- ปล่อยตัวเชลยศึกทั้งหมด
- ห้ามจ้างชาวฝรั่งเศสเข้ามาทำงานในราชสำนักไมซอร์
- มอบบุตรชาย 2 คนและขุนนางที่สำคัญอีก 4 คนเป็นตัวประกัน

โดยที่สุลต่านจะต้องตัดสินใจภายใน 24 ชั่วโมง แต่สุลต่านตีปุตไม่ยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวมาข้างต้น เมื่อได้รับการปฏิเสธกองทัพอังกฤษจึงโจมตีเมืองสิรินคปตัมจนสามารถยึดได้ในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1799 ส่วนสุลต่านตีปุตเสียชีวิตในที่รบ เคิร์มานี (Kirmani, 1958 : 128) กล่าวว่า “หลังจากที่เมืองสิรินคปตัมถูกตีแตก เหตุการณ์ที่ตามมาคือการสังหารหมู่ชาวมุสลิม การปล้นทรัพย์สิน และการข่มขืนสตรี” เบย์ลี (Bayly, 1988 : 97) กล่าวว่า “สุลต่านตีปุตเสียชีวิตในการต่อสู้กับทหารอังกฤษบริเวณประตูเมืองสิรินคปตัม ซึ่งเป็นจริงดังคำที่ว่า “อยู่อย่างราชสีห์ดีกว่าอยู่อย่างแกะ” เวลส์ลีย์ (Wellesley, 1836 : 577 อ้างถึงใน Robert, 1929 : 53) กล่าวว่า “ผลของสงครามครั้งนี้เป็นสิ่งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ทางการทหารของอังกฤษในอินเดีย”

ความพ่ายแพ้และการเสียชีวิตของสุลต่านตีปุตส่งผลให้ไมซอร์ตกอยู่ภายใต้การตัดสินใจและการแบ่งสรรปันส่วนของอังกฤษกับพันธมิตร นิซามได้รับเมืองกูตี (Gooty) เมืองกูร์รามคองดา (Gurramconda) เมืองชิตลดรูก (Chiteldrug) ส่วนอังกฤษยึดเอาเมืองคานารา เมืองโกอิมบาโตร และเมืองดาราปรัม (Daraporam) ดินแดนที่เหลืออังกฤษได้มอบให้อยู่ภายใต้การปกครองของราชินี⁴⁰ ซึ่งลอร์ด เวลส์ลีย์ได้สถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์แทนราชวงศ์ของสุลต่านตีปุต วิลค์ส (Wilks อ้างถึงใน Bayly, 1988 : 82) กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายของอังกฤษคือการฟื้นฟูราชวงศ์ฮินดูที่ปกครองไมซอร์มาก่อนที่ไฮดาร์ อาลีจะยึดอำนาจในปี ค.ศ. 1761

⁴⁰ บุตรชายของชัมรัจ (Chamraj) ราชินีฮินดูองค์สุดท้ายก่อนการขึ้นมีอำนาจของไฮดาร์ อาลี

โดยมีเงื่อนไขว่าไมเซอร์จะต้องยอมรับผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำในราชสำนัก โดยที่ราชาไมเซอร์จะต้องปกครองบ้านเมืองตามความเห็นชอบของผู้สำเร็จราชการอังกฤษ และจะต้องมีกองทหารอังกฤษประจำการอยู่ที่ไมเซอร์ โดยค่าใช้จ่ายทางการทหารเป็นหน้าที่รับผิดชอบของรัฐไมเซอร์ ลอร์ด เวลส์ลีย์ยังได้เสนอที่จะมอบดินแดนบางส่วนให้กับมาราธาถ้าเข้าร่วมเป็นพันธมิตรในสังกัด แต่ผู้นำมาราธาปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากนิยามที่ตกลงพรางของ ลอร์ด เวลส์ลีย์ เพราะนิยามต้องสูญเสียดินแดนที่ได้รับมาเนื่องจากชัยชนะในสงครามกับไมเซอร์แทนค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษที่ประจำการอยู่ที่ไฮเดอราบาด และที่สำคัญโอกาสของฝรั่งเศสที่จะสร้างอิทธิพลในอินเดียสิ้นสุดลง (Mukherjee, 1958 : 273)

หลังจากที่สุลต่านตีปฏุกโค่นอำนาจลง มาราธาเป็นกลุ่มอำนาจพื้นเมืองสุดท้ายที่ยังคงเป็นเอกราชจากการคุ้มครองและการควบคุมของอังกฤษ หรือกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มอำนาจเดียวที่ไม่ตกอยู่ภายใต้ระบบพันธมิตรในสังกัด ที่สำคัญมาราธายังคงเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจของอังกฤษในอินเดีย และอาจจะเป็นสะพานทอดให้ฝรั่งเศสกลับเข้ามาในอินเดียได้อีกครั้ง เพราะในกองทัพของซินเธียมีนายทหารฝรั่งเศสประจำการอยู่ ก่อนหน้านี้อังกฤษได้เตรียมการป้องกันการคุกคามจากพวกมาราธาโดยให้รัฐอูธและไฮเดอราบาดเป็นรัฐกันชนในขณะเดียวกันก็พยายามหาโอกาสที่จะแทรกแซงกิจการภายในราชสำนักมาราธาจนนำไปสู่สงครามระหว่างอังกฤษกับมาราธาครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1798 ลอร์ด เวลส์ลีย์ได้เสนอให้เปชวารเข้ามาร่วมเป็นพันธมิตรในสังกัดแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จจนกระทั่งนานา ฟาดาวิสหนึ่งในผู้นำที่โดดเด่นและมีความสามารถของมาราธาเสียชีวิตในวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1800 นานา ฟาดาวิสเป็นผู้ที่สามารถรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้นำมาราธา และเขายังมีแนวคิดต่อต้านการแทรกแซงของอังกฤษ กอร์ดอน (Gordon, 1993 : 172) กล่าวว่า “เหตุการณ์ที่สำคัญในปี ค.ศ. 1800 คือ การเสียชีวิตของนานา ฟาดาวิสซึ่งเป็นเปชวารที่มีความสามารถที่เด่นชัดคนสุดท้ายหลังจากสมรภูมิปานิปัต” การเสียชีวิตของเขาทำให้สถานการณ์ภายในมาราธาเลวร้ายลง เดาลัต ราว ซินเธียและจัสวัน ราว โฮลการ์ต่างแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือเปชวารบาจิ ราวที่ 2 ซึ่งสนับสนุนซินเธีย สงครามระหว่างซินเธียกับโฮลการ์ดำเนินต่อไปโดยผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ แต่ในวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1802 โฮลการ์มีชัยชนะเหนือกองทัพ

ผสมของซินเรียกับเปชวาร์ที่เมืองปูนา ไฮลการ์ได้แต่งตั้ง วินายัค ราว⁴¹ (Vinayak Rao) เป็นเปชวาร์ ส่วนบาจิ ราวหนีไปลี้ภัยที่เมืองบัสสาอิน และขอความช่วยเหลือจากลอร์ด เวลส์ลีย์ คำขอของบาจิ ราวทำให้ความต้องการของ ลอร์ด เวลส์ลีย์ในการควบคุมอำนาจของมาราธาเป็นจริง บาจิ ราวที่ 2 ยอมเข้าเป็นพันธมิตรในสังกัดโดยลงนามในสนธิสัญญาบัสสาอินเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1802 โดยมีหลักการที่สำคัญ (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 700) ดังนี้

1. กองทัพอังกฤษ 5 กองพันจะประจำการภายในอาณาเขตของเปชวาร์อย่างถาวร
2. เปชวาร์ต้องเสียค่าใช้จ่ายของกองทัพเป็นจำนวน 26 แลครูปี้
3. อังกฤษจะควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างเปชวาร์กับรัฐอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นผู้ตัดสินในกรณีที่เกิดความขัดแย้งขึ้นกับนิซามทั้งในปัจจุบันและอนาคต
4. เปชวาร์ไม่สามารถรับชาวยุโรปเข้าทำงานใด ๆ ก็ตามยกเว้นจะได้รับความเห็นชอบจากอังกฤษ
5. กองทัพอังกฤษสามารถลงโทษประชาชนและปราบปรามการกบฏหรือผู้ก่อความไม่สงบ⁴²

โรเบิร์ต (Robert, 1929 : 193-194) ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสนธิสัญญาฉบับนี้ว่า “สนธิสัญญาฉบับนี้แตกต่างจากสนธิสัญญาฉบับอื่น ๆ คือ ตามทฤษฎีอังกฤษไม่ได้ผูกมัดตัวเองโดยการป้องกันหรือควบคุมรัฐเพียงรัฐเดียว แต่ครอบคลุมถึงสมาพันธรัฐทั้งหมด ตอนนี้ไม่มีกลุ่มอำนาจภายในอินเดียกลุ่มใดที่อยู่นอกระบบนี้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นจริงถ้าเกิดวอร์ ซินเรียไฮลการ์ และเบร์รียอมรับว่าเปชวาร์เป็นผู้นำของสมาพันธรัฐมาราธาและมีอำนาจเพียงพอที่จะทำให้ผู้นำมาราธาคนอื่น ๆ ยอมรับในสนธิสัญญา” อาลี (Ali, 1965 : 91) กล่าวว่า “สนธิสัญญาฉบับนี้ส่งผลกระทบโดยตรงในการนำเปชวาร์ผู้นำสมาพันธรัฐมาราธามาอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษ การยอมจำนนของเปชวาร์เป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมจำนนของสมาชิกของสมาพันธรัฐมาราธาคนอื่น ๆ” กอร์ดอน (Gordon, 1993 : 162) กล่าวว่า “การ

⁴¹ วินายัค ราวเป็นบุตรของอัมรุต ราว (Amrut Rao) ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของเปชวาร์ ราโกบา (Raghoba)

⁴² ต่อมามาตรานี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าเป็นการให้ความชอบธรรมต่อทหารอังกฤษในการแสดงพฤติกรรมกดขี่ข่มเหง

กระทำในลักษณะนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการสิ้นสุดความเป็นเอกราชของมาราธา เรื่องราวต่อจากนี้คือการพิชิตของอังกฤษที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากดินแดนที่ถูกพิชิต” อาเธอร์ เวลส์ ลีย์พร้อมกับกองทหารอังกฤษพาบาจิ ราวที่ 2 กลับไปยังปูนาและประกาศให้ดำรงตำแหน่งเปชวาร์ดังเดิมในวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ 1803 จะเห็นได้ว่ากองทัพอังกฤษประจำการอยู่ที่เมืองหลวงของรัฐพื้นเมืองอินเดียที่สำคัญทั้ง 4 คือ ไฮเดอราบาด ปูนา อูฐ และไมซอร์ ซึ่งรัฐทั้งสี่ยอมเข้าเป็นพันธมิตรในสังกัดของอังกฤษ ดังนั้นกองทัพอังกฤษได้ฐานที่มั่นสำคัญทางยุทธศาสตร์และทำให้อังกฤษสามารถเผชิญกับศัตรูทางการเมืองที่เหลืออยู่ได้โดยตรง

สนธิสัญญาบัสซาอินทำลายความรู้สึกลูกผู้นำมาราธาคนอื่น ๆ เพราะหมายถึงการยอมจำนนและการสูญเสียเอกราช สนธิสัญญานับนี้จึงนำไปสู่สงครามระหว่างอังกฤษกับผู้นำมาราธาคนอื่น ๆ ทันที (Lee-Warner, 1971 : 84) เดาล์ต ราว ชินเธียร่วมมือกับ รากูจี โบนท์ เซิลที่ 2⁴³ (Raghuji Bhonsle II) ต่อสู้กับอังกฤษ ทั้งสองพยายามดึงโฮลการ์เข้าร่วมแต่ไม่สำเร็จ โฮลการ์เลือกที่จะสงบศึกกับ ชินเธียและรอดูสถานการณ์ ส่วนเกศวีรสงครามท่าทีที่เป็นกลาง กองทัพมาราธามีทหารประมาณ 250,000 นาย นอกเหนือจากทหารที่ได้รับการฝึกจากนายทหารฝรั่งเศสอีกประมาณ 40,000 นาย ในขณะที่กองทัพอังกฤษในส่วนต่าง ๆ ของอินเดียมีประมาณ 55,000 นาย อังกฤษตัดสินใจเปิดแนวรบ 4 ด้าน คือ ทางตอนเหนือของเดคคัน ฮินดูสถาน กุจจารัต และโอริสสา (Robert, 1929 : 212) การต่อสู้ที่สำคัญเกิดขึ้นในเดคคันและฮินดูสถาน ในเดคคันกองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของ อาเธอร์ เวลส์ ลีย์เข้ายึดครองเมืองอะห์หมัดนากัร⁴⁴ (Ahmadnagar) ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1803 และยังได้รับชัยชนะเหนือกองทัพของชินเธียกับโบนท์เซิลที่เมืองอัสสแล (Assaye) ในวันที่ 23 กันยายน หลังจากนั้นกองทัพอังกฤษเคลื่อนทัพเข้ายึดครองเมืองบุรฮานปูร์ (Burhanpur) และอาชิกัร ก่อนจะมีชัยชนะเหนือกองทัพของโบนท์เซิลที่เมืองอาร์แกอน (Argaon) บ้อมปรากการ กาวิลการ์ (Gawilgarh) ที่แข็งแกร่งจึงตกเป็นของอังกฤษเมื่อราชาแห่งเบร์ริเห็นว่าไม่มีทางที่จะต่อต้านอังกฤษได้จึงยอมลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกตามเงื่อนไขของอังกฤษ ส่วนสงครามในฮินดูสถานก็เริ่มขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันกับสงครามในเดคคัน นายพลเลค

⁴³ หรือราชาแห่งเบร์ริ

⁴⁴ บริเวณพรมแดนของรัฐไฮเดอราบาดกับมาราธา

(General Lake) ได้เคลื่อนกองทัพอังกฤษออกจากเมืองคานปูร์ (Cawpur) ในวันที่ 7 สิงหาคม ค.ศ. 1803 โดยเข้ายึดครองเมืองอาลีการ์ (Aligarh) ในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1803 หลังจากนั้นอีก 7 วันกองทัพอังกฤษมีชัยเหนือกองทัพมาราธาภายใต้การบัญชาการของโบ-กวิน⁴⁵ (Bourquin) ที่เมืองเดลี ก่อนที่จะยกทัพเข้ายึดครองเมืองอักรา เลคสามารถพิชิตดินแดนของชินเธียทั้งสองฝั่งแม่น้ำยมนา แต่สงครามที่ชี้ขาดเกิดขึ้นในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1803 ที่เมืองลัสวารี⁴⁶ (Laswaree) เมื่อกองทัพอังกฤษมีชัยเหนือกองทัพชุดสุดท้ายของชิน-เธีย (Lyall, 1929 : 258) นอกจากนี้กองทัพอังกฤษยังประสบความสำเร็จในการทำสงครามในกุจราตและโอริสสา พันเอกมูร์เรย์ (Colonel Murray) ยึดครองโบรข ส่วนในโอริสสาเมือง จักเกอเนาต์ (Juggernaut) เมืองบาลาซอร์ (Balasore) และเมืองคัตแตก (Cuttack) ตกเป็นของอังกฤษ

จากความพ่ายแพ้ในสงครามชินเธียและโบนห์เชิลจึงต้องยอมทำสนธิสัญญาตามเงื่อนไขของอังกฤษ อังกฤษได้ทำสนธิสัญญาดีวเกาน์ (Treaty of Deogaon) กับ โบนห์เชิล ในวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1803 ซึ่งอังกฤษจะได้เมืองคัตแตก เมืองบาลาซอร์ และดินแดนทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวอร์ดา (Warda) ส่วนชินเธียทำสนธิสัญญาซุรจิอ์รัจนเกาน์ในวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1803 โดยที่ชินเธียจะต้องเสียดินแดนระหว่างแม่น้ำยมนากับคงคา ป้อม-ปราการและดินแดนทางตอนเหนือของเมืองจัยปูร์ (Jaipur) เมืองโจดปูร์ (Jodpur) เมืองโก-ฮูด (Gohud) เมืองโบรข เมืองอะห์หมัดนากัร์ และดินแดนทางตอนใต้ของภูเขาอัตจุนตาให้ กับอังกฤษ โดยอังกฤษจะคืนเมืองอาชิกัร์ในกุจราต ดินแดนบางส่วนของคัมเบย์ให้กับชินเธีย และชินเธียไม่มีสิทธิเหนือจักรพรรดิโมกุล⁴⁷ และไม่ได้รับอนุญาตให้แทรกแซงกิจการภายในของโมกุล นอกจากนี้รัฐทั้งสองยังต้องมีผู้แทนราชการอังกฤษไปประจำการ ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1804 ชินเธียได้เข้าเป็นพันธมิตรในสังกัดของอังกฤษ แต่กองทัพอังกฤษประจำการอยู่บริเวณพรมแดนเท่านั้นไม่ได้ประจำการอยู่ภายในรัฐของชินเธีย ผลจากสงครามระหว่างอังกฤษกับมาราธาครั้งที่ 2 ทำให้อาณาเขตของอังกฤษในเบงกอลกับมัทราส

⁴⁵ เป็นนายทหารฝรั่งเศสต่อจากเปอรอน

⁴⁶ อยู่ห่างจากเดลีไปทางใต้ประมาณ 80 ไมล์

⁴⁷ หมายถึงยุติการเป็นผู้สำเร็จราชการของจักรพรรดิโมกุล

เชื่อมต่อกัน และยังทำให้มีทางออกสู่ทะเลทั้งสองด้าน คือ ฝั่งตะวันออกและตะวันตก ลอร์ด เวลส์ลีย์สามารถโค่นอำนาจของสุลต่านติปูและขจัดอิทธิพลของฝรั่งเศสในราชสำนักของผู้ปกครองอินเดียได้อย่างเด็ดขาด คาร์เนติก ตันจอร์ และเมืองสุรัตตกอยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของอังกฤษ ในขณะที่เดียวกันนิชามแห่งไฮเดอราบาด เปชวาร์แห่งมาราธา นะวาบแห่งอูฐ หรือแม้แต่จักรพรรดิโมกุลก็อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของอังกฤษ มุนโร (Munro อ้างถึงใน Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 704) ยืนยันว่า “ตอนนี้อังกฤษมีอำนาจอย่างเด็ดขาดในอินเดีย และไม่มีใครสามารถคุกคามอำนาจของอังกฤษได้ถ้าอังกฤษใช้วิธีการที่เหมาะสมต่อการรักษาสิ่งที่ได้มาเหล่านี้ไว้” ลอร์ด เวลส์ลีย์ยังได้ทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับรัฐราชปุต คือ โจดปูร์ จัยปูร์ มาเชอรี (Macheri) บุนดี (Bundi) ชาฏ (Jat) โรฮิลลา บุนเดลลา (Bundella) อังกฤษยังมีกองทัพประจำการอยู่ในรัฐพื้นเมืองอินเดียที่สำคัญคือ ไฮเดอราบาด อูฐ โมเซอร์ ปูนา ซึ่งไม่รวมถึงบอมเบย์ มัทราส และเบงกอลที่เป็นฐานทัพสำคัญทั้งสามแห่ง อาจจะกล่าวได้ว่าอินเดียทั้งหมดได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ยกเว้นในราชปุตนา ซินด์ และปัญจาบ นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าอังกฤษเป็นกลุ่มที่มีอำนาจมากที่สุดในอินเดีย (สุภัทรทา วรณพิณ, 2532 : 47) อาลี (Ali, 1965 : 94) กล่าวว่า “โคลฟีได้วางรากฐานอำนาจของอังกฤษในอินเดีย วอเรน เฮสติงส์ป้องกันอำนาจของอังกฤษจากภัยคุกคาม แต่การสร้างความรู้เรื่องแก่อาณาจักรอังกฤษคือ ลอร์ด เวลส์ลีย์

แม้ว่าลอร์ด เวลส์ลีย์จะมีชัยชนะเหนือ ซินเธียและ โบหน์เชิล แต่โฮลการ์ผู้นำมาราธาที่สำคัญอีกคนหนึ่งยังคงมีอำนาจและความเป็นเอกราชอยู่ ลอร์ด เวลส์ลีย์คิดผิดว่าความพ่ายแพ้ของซินเธียและโบหน์เชิลจะทำให้โฮลการ์ทำสนธิสัญญาสันติภาพกับอังกฤษตามเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของอังกฤษเท่านั้น แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นสงครามระหว่างอังกฤษกับ โฮลการ์จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ลอร์ด เวลส์ลีย์ออกคำสั่งให้ทำสงครามกับ โฮลการ์ทั้งในกัจจาร์ต มัลวา และเดคคัน โดยมีแผนการที่จะให้กองทัพพันธมิตรของอังกฤษ ซินเธีย และเกศวร์โจมตีโฮลการ์ทั้งในกัจจาร์ตและเดคคัน ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1804 โฮลการ์ยกทัพเข้าปล้นสะดมภักภายในอาณาเขตของราชาแห่งจัยปูร์ นายพลเลคจึงยกทัพมาปราบโฮลการ์โดยส่งให้พันเอกมอนสัน (Colonel Monson) ติดตามโฮลการ์ล่วงหน้ามาก่อน ส่วนพันเอกมูเรย์ได้รับคำสั่งให้ยกทัพไปยังมัลวา พันเอกมอนสัน

ยกทัพติดตามโฮลการ์ไปจนถึงเมืองราชปุณา⁴⁸ (Rajpuna) โดยที่โฮลการ์แกลังถอยทัพไปเรื่อยจนพ้นเอกมอนชั้นหลงกลยกทัพเข้ามาประชิดในระยะใกล้แล้ว โฮลการ์จึงหันกลับมาโจมตี ซึ่งการโจมตีในครั้งนี้สร้างความเสียหายให้กับกองทัพอังกฤษอย่างหนักจนต้องถอยทัพกลับไปยังอักรา มิลล์ (Mill, 1990 : 409-410) กล่าวว่า “สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามอนชั้นขาดความแข็งแกร่ง ความรอบคอบ และการขาดข้อมูลข่าวสารที่ดี” ในวันที่ 8 ตุลาคม โฮลการ์ยกทัพโจมตีเมืองเดลีซึ่งอยู่ภายใต้การป้องกันของออกชเทอรี⁴⁹ (Ochtery) ก่อนที่จะถอยทัพกลับไปยังเมืองดิก⁵⁰ (Dig) ซึ่งเป็นป้อมปราการของราชาแห่งบาร์ทปุร์ (Raja of Bartpur) พันธมิตรของโฮลการ์ โฮลการ์ยกทัพเข้าโจมตีเดอห์ ฐู และโรฮิลข่านด์ นายพลเลคแบ่งกองทัพออกเป็น 2 ส่วน โดยส่งพันเอกเฟรเซอร์ (Colonel Fraser) นำกองทัพเข้าโจมตีเมืองดิก ส่วนเลคยกทัพตาม โฮลการ์ไปที่เดอห์จน โฮลการ์ต้องถอยกลับไปยังเมืองดิก ในขณะเดียวกันกองกำลังส่วนหนึ่งของเมืองโฮลการ์พ่ายแพ้แก่กองทัพอังกฤษภายใต้การบัญชาการของเฟรเซอร์ เลคพยายามยึดป้อมปราการบาร์ทปุร์แต่ก็ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามการกดดันของกองทัพอังกฤษทำให้ราชาแห่งบาร์ทปุร์ยอมทำสนธิสัญญากับอังกฤษในวันที่ 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1805 ส่วนโฮลการ์หนีขึ้นไปทางเหนือโดยมีนายพลเลคยกทัพไล่ตามไป

ในการขยายอำนาจของอังกฤษนอกจากการทำสงครามแล้วลอร์ด เวลส์ลีย์ยังใช้วิธีการผนวกดินแดนโดยการเข้าควบคุมการบริหารงานและการปกครองรัฐ โดยใช้ระบบพันธมิตรในสังกัด (Subsidiary system) ลักษณะการขยายอำนาจของอังกฤษในอินเดียมีรายละเอียดดังนี้

1 การขยายอำนาจโดยการทำสงครามซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยก่อน โดยจะทำการผนวกดินแดนโดยตรงหลังจากการได้รับชัยชนะในสงคราม ซึ่งฝ่ายที่ได้รับชัยชนะในสงครามจะเป็นผู้ตัดสินหรือกำหนดแนวทางในการจัดการกับรัฐที่แพ้สงคราม รัฐที่ตกเป็นเหยื่อของวิธีการในลักษณะนี้ ได้แก่ สุลต่านติปูแห่งไมซอร์ ชินเดีย และราชาแห่งเบร์ร์

⁴⁸ อยู่ห่างจากโคตา (Kotah) ไปทางใต้ประมาณ 30 ไมล์

⁴⁹ ข้าหลวงอังกฤษประจำราชสำนักโมกุล

⁵⁰ อยู่ทางด้านตะวันตกของมัทรา (Muttra) ประมาณ 30 ไมล์

2. การผนวกดินแดนโดยการเข้าควบคุมการบริหารงานของรัฐ โดยให้กษัตริย์ผู้ปกครองมีเพียงตำแหน่งและเงินบำนาญประจำปี รัฐที่ตกเป็นเหยื่อของวิธีการนี้ คือตันจอร์ สุรัต และคาร์เนติก ตันจอร์⁵¹ เป็นมณฑลที่อยู่ภายใต้การปกครองของมาราธา แต่ความขัดแย้งในการสืบราชบัลลังก์ได้ทำให้ลอร์ด เวลส์ลีย์เข้าแทรกแซง โดยการชักนำให้เซอร์ฟอกี (Serfogi) ผู้ปกครองตันจอร์ลงนามในสนธิสัญญาพันธมิตรกับอังกฤษในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1799 โดยที่อำนาจการบริหารกิจการภายในและการทหารตกเป็นของอังกฤษ โดยที่ผู้ปกครองได้รับเงินบำนาญจำนวน 40,000 ปอนด์ต่อปี สุรัตก็ประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับตันจอร์ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1759 อังกฤษได้รับหน้าที่เป็นผู้คุ้มครองสุรัตในนามของจักรพรรดิโมกุล โดยที่นระวาบแห่งสุรัตมีอำนาจเฉพาะในการบริหารกิจการภายในรัฐ แต่ทางนระวาบไม่สามารถจ่ายค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษที่ประจำการอยู่ในสุรัตได้ ซึ่งปัญหานี้เกิดขึ้นในสมัยลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสในปี ค.ศ. 1790 เมื่อนระวาบแห่งสุรัตเสียชีวิตในวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1799 ทางสภาพอมเบย์แนะนำให้ลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสล้มเลิกตำแหน่งนระวาบ และเข้าปกครองโดยตรง แต่ทางลอร์ด คอร์นวอลล์ลิสปฏิเสธข้อเสนอแนะดังกล่าว แต่วิธีการนี้ถูกนำมาใช้ในสมัยลอร์ด เวลส์ลีย์เมื่อเขากดดันให้น้องชายของนระวาบแห่งสุรัตที่เสียชีวิตลงนามมอบอำนาจการบริหารและการปกครองสุรัตให้กับอังกฤษ โดยนระวาบแห่งสุรัตจะได้รับเงินจำนวน 100,000 รูปีต่อปี เบเวริดจ์ (Beveridge, 1986 : 717) กล่าวว่า “การดำเนินการทั้งหมดนี้มีลักษณะที่เป็นการทรราชย์และไม่ยุติธรรม” และในวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1801 ลอร์ด เวลส์ลีย์ลงนามกับอาซิมุด เดาละห์ (Azimud Daulah) โดยที่อังกฤษได้รับมอบอำนาจในการปกครองคาร์เนติก ส่วนอาซิมุด เดาละห์ได้รับเงินจำนวน 1/5 ของรายได้ของคาร์เนติกเป็นเงินบำนาญ เหตุผลที่ ลอร์ด เวลส์ลีย์ใช้ในการผนวกคาร์เนติก คือ มีการพบจดหมายบางฉบับที่เมืองสิรันคปัทัม ซึ่งเนื้อหาในจดหมายบ่งบอกถึงการร่วมมือกันระหว่างมูห์หมัด อาลี (Muhammad Ali) ออมดุตุล อุมารอ (Omdut-ul-Umara) และสุลต่านติปู ทำให้เขาทั้งสองกลายเป็นศัตรูกับอังกฤษ แต่เอกสารฉบับนี้ไม่ได้พิสูจน์ถึงการทรยศของนระวาบแห่งคาร์เนติก (Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 719)

3. ระบบพันธมิตรในสังกัดมีรายละเอียด คือ ผู้ปกครองแคว้นตกลงยุบกองทัพของตน โดยให้อังกฤษดูแลความสงบเรียบร้อยภายในและป้องกันศัตรูจากภายนอก ผู้ปกครอง

⁵¹ ตันจอร์ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของแหลมอินเดีย เป็นเมืองที่ถูกตั้งขึ้นโดยชาจิ พ่อของคิวิ

มักจะได้รับการขอร้องให้เลิกจ้างนายทหารต่างประเทศและห้ามทำสนธิสัญญาพันธมิตรกับผู้ปกครองอินเดียอื่น ๆ นอกจากนี้ยังต้องยอมรับข้าหลวงหรือผู้สำเร็จราชการอังกฤษและกองทหารอังกฤษในดินแดนของตน โดยจะต้องเสียค่าใช้จ่ายให้แก่กองทหารดังกล่าวด้วย ระบบพันธมิตรในสังกัดทำให้รัฐอินเดียตกเป็นรัฐในสังกัดหรืออยู่ภายใต้การอารักขาของอังกฤษ (สุภัทรทา วรณพิน, 2532 : 45) รัฐพื้นเมืองอินเดียที่เข้าเป็นรัฐในสังกัดหรือรัฐในอารักขาจะไม่ทำสงครามและเจรจากับรัฐอื่นโดยปราศจากความเห็นชอบจากอังกฤษ ลัยอล (Lyal, 1929 : 247) กล่าวว่า “หลักการของระบบพันธมิตรในสังกัดรัฐพื้นเมืองอินเดียจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายแก่กองทัพประจำการ ส่วนอังกฤษจะมีอำนาจในการบัญชาการ ฝึกฝน และจ่ายเงินค่าทหาร ซึ่งแตกต่างจากพันธมิตรในสังกัดที่ทางรัฐบาลอังกฤษทำกับรัฐในยุโรป คือ ออสเตรีย หรือรัสเซีย เพราะรัฐบาลอังกฤษเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของกองทัพ

โรเบิร์ต (Robert, 1929 : 34-35) ได้แบ่งระบบพันธมิตรในสังกัดออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. รูปแบบเบื้องต้น คือ อังกฤษตกลงให้กองทัพแก่รัฐที่เป็นพันธมิตรในกรณีที่ได้รับการร้องขอ คือ สนธิสัญญากับนิซาม ในปี ค.ศ. 1768
2. รูปแบบที่สอง คือ การที่กองทัพอังกฤษจะประจำการอยู่บริเวณชายแดนของรัฐที่เข้าเป็นพันธมิตร แต่ไม่เข้าภายในอาณาเขต โดยที่รัฐพื้นเมืองอินเดียที่เข้าเป็นพันธมิตรเป็นฝ่ายรับผิดชอบค่าใช้จ่าย คือ สนธิสัญญากับซินเธียในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1804
3. รูปแบบที่สาม คือ กองทัพอังกฤษจะประจำการอยู่ในอาณาเขตของรัฐที่เป็นพันธมิตรอย่างถาวร ซึ่งอังกฤษได้ทำสนธิสัญญาในลักษณะนี้กับนิซามแห่งไฮเดอราบาดในปี ค.ศ. 1798
4. รูปแบบที่สี่ คือ กองทัพอังกฤษไม่เพียงแต่ประจำการอยู่ในอาณาเขตอย่างถาวร แต่รัฐพันธมิตรยังรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของกองทัพ หรือไม่ก็ยอมยกดินแดนของตนเองบางส่วนให้กับอังกฤษ รูปแบบนี้เป็นรูปแบบสุดท้ายและเป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดในระบบพันธมิตรในสังกัด รัฐที่ตกเป็นเหยื่อของระบบพันธมิตรในสังกัดรูปแบบนี้ คือ ไฮเดอราบาดในปี ค.ศ. 1800 เมื่อลอร์ด เวลส์ลีย์ทำสนธิสัญญากับนิซามในวันที่ 12 ตุลาคม ค.ศ. 1800 โดยเพิ่มกำลังพลของกองทัพอังกฤษที่ประจำการอยู่ในไฮเดอราบาดเป็น 8 กองพัน จากกองทหารที่เพิ่มขึ้นทำให้นิซามต้องคืนดินแดนที่ได้มาจากสนธิสัญญาสิรินคปาทัม

ค.ศ. 1792 และสนธิสัญญาไมซอร์ ค.ศ. 1799 สนธิสัญญาฉบับนี้ได้ลดสถานภาพของนิซาม เป็นเพียงแค่พันธมิตรที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของอังกฤษ นิซามไม่ได้เสียเพียงแค่อำนาจในการติดต่อกับรัฐภายนอกแต่การปกครองภายในรัฐก็ถูกแทรกแซงโดยผู้แทนราชการอังกฤษ ระบบพันธมิตรในสังกัดนี้ยังทำให้รัฐเสียผลประโยชน์จากเงินที่เสียไปอย่างมาก อาเธอร์ เวลส์ลีย์ (Wellesley, 1836-7 : 408-9 อ้างถึงใน Robert, 1929 : 84) กล่าวว่า “ท่านจะพบว่าอิทธิพลของอังกฤษในเดคคันถูกแทนที่ด้วยการวางรากฐานอำนาจของอังกฤษในศูนย์กลางของเมืองที่ยึดอินเดียเข้าด้วยกัน” นอกจากนี้รัฐหนึ่งที่เขาเป็นพันธมิตรในสังกัดในรูปแบบนี้ ลอร์ด เวลส์ลีย์ตระหนักว่าความมั่นคงของชายแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของอังกฤษคือการควบคุมรัฐอูธ ลอร์ด เวลส์ลีย์ไม่มีความไว้วางใจต่อทหารของนะวาบ เขา (Wellesley, 1836-7 : 301 อ้างถึงใน Robert, 1929 : 121-122) กล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่มีความปรารถนาที่จะปล่อยให้พวกเขา (ทหารอูธ) อยู่ข้างหลัง ซึ่งเหมือนกับกรณีที่ข้าพเจ้าให้ป้อมปราการแก่ศัตรู” ดังนั้นเขาจึงต้องการให้เพิ่มจำนวนทหารอังกฤษที่ประจำการในอูธ และทำให้นะวาบซาอะดัต อาลี (Saadat Ali) ต้องจ่ายเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายของกองทัพอังกฤษเพิ่มขึ้นเป็น 126 แลครูปี้ ข้ออ้างที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ใช้ในการดำเนินการนี้ คือ การคุกคามจากซามาน ซาห์ (Zaman Shah) แต่นะวาบร้องเรียนว่าเขาไม่สามารถจ่ายเงินจำนวนดังกล่าวได้ ดังนั้นลอร์ด เวลส์ลีย์จึงบีบบังคับให้นะวาบแห่งอูธลงนามในสนธิสัญญาในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1801 โดยที่นะวาบต้องยุบกองทัพของตนเองบางส่วน และต้องมอบไรฮิลชานด์และดินแดนทางตอนล่างของเดาอ์⁵² (Daob) ให้กับอังกฤษ ซึ่งทำให้อังกฤษมีอาณาเขตล้อมรอบอูธยกเว้นทางตอนเหนือของอูธกับเนปาล และมีดินแดนติดกับอาณาเขตทางตอนเหนือของซินเจีย ดังนั้นนโยบายที่ให้อูธเป็นรัฐกันชนกับมาราธาถูกยกเลิกไป อังกฤษเผชิญหน้ากับมาราธาโดยตรงทั้งทางตอนเหนือและตอนใต้ การกระทำของอังกฤษเป็นการบ่งบอกถึงความพร้อมของอังกฤษในการเผชิญหน้ากับมาราธาซึ่งเป็นรัฐพื้นเมืองอินเดียที่เข้มแข็งที่สุดในช่วงเวลานี้ มาชแมน (Marshman, 1867 : 50) กล่าวว่า “การที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ยึดดินแดนของรัฐอูธโดยการบีบบังคับถูกตำหนิอย่างมากว่าเป็นการใช้อำนาจตามอำเภอใจ” วิลสัน (Wilson อ้างถึงใน Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 721) กล่าวว่า “การเจรจากับนะวาบแห่งอูธเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจ” ฮาบีบ (Habib อ้างถึงใน Khan,

⁵² อยู่ระหว่างแม่น้ำยมนากับคงคา

1969 : 48) กล่าวว่า “สนธิสัญญาที่เกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายเปรียบเสมือนการกระทำข้อตกลงกันระหว่างเสือกับแกะ ในทางปฏิบัตินั้นชาวใต้แลแอกกราชของตนเองตั้งแต่มี่ความสัมพันธทางการทูตกับอังกฤษครั้งแรก พวกเขาได้ล้มเลิกอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของความเป็นรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ภายใต้การควบคุมของอังกฤษ และได้มอบการป้องกันรัฐให้กับชาวต่างชาติ ดังนั้นรัฐใดก็ตามที่การป้องกันตนเองตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคนอื่นเปรียบได้กับการเป็นเพียงแค่วัฐในนาม” บาทนาถัร (Bhatnagar, 1968 : 1968) กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “สนธิสัญญา ค.ศ. 1801 ที่ได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับฮูได้ทำให้ผู้แทนราชการอังกฤษมีอำนาจในการแทรกแซงกิจการภายในรัฐฮูอย่างมาก ซึ่งลักษณะของผู้ปกครองไม่สามารถปลดเปลื้องอังกฤษออกจากความรับผิดชอบของการบริหารงานที่ผิดพลาดได้” แม้แต่สภาผู้อนวยการยังประณามการกระทำของลอร์ด เวลส์ลีย์

เหตุการณ์ที่สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งในสมัยของลอร์ด เวลส์ลีย์ คือ อังกฤษได้เป็นผู้สำเร็จราชการของจักรพรรดิโมกุลแทนซินเจีย ลอร์ด เวลส์ลีย์ตระหนักดีถึงความสำคัญของเมืองเดลีและจักรพรรดิโมกุล เขาเกรงว่าจักรพรรดิโมกุลจะตกเป็นเครื่องมือของรัฐที่มีอำนาจเพียงพอที่จะคุกคามอังกฤษโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศส เพราะในกองทัพของซินเจียมีนายทหารฝรั่งเศสประจำการอยู่หลายนาย โดยเฉพาะ เบรองซึ่งมีอำนาจอย่างมากในเมืองเดลี และเขามีความคิดที่จะฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิโมกุลเพื่อให้ขับไล่อำนาจของอังกฤษออกไปจากอินเดีย ดังนั้นหนทางที่ดีและปลอดภัยที่สุดสำหรับอังกฤษคือการเข้ามามีอำนาจในเมืองเดลีแทนที่ซินเจีย⁵³ อังกฤษได้เสนอให้การคุ้มครองจักรพรรดิโมกุลในขณะที่กำลังทำสงครามกับมาราธา ในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1803 เมื่อกองทัพของซินเจียพ่ายแพ้ อังกฤษจึงกลายเป็นผู้สำเร็จราชการคนใหม่แทนที่ซินเจีย ลอร์ด เลคเข้าเฝ้าจักรพรรดิซาทออัลมในวันที่ 16 กันยายน ค.ศ. 1803 ซึ่งพระองค์ได้มอบคิลัต⁵⁴ (Khilat) และยศศักดิ์ให้กับลอร์ด เลค เป็น Sumsam-uk-Daula, Asugar-ul-Mulk, Khan-Dauran Khan Bahadur, Sipeh Salar Fatteh Singh (the sword of the state the hero of the land the lord of the

⁵³ ซึ่งมีอำนาจในเดลีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1784

⁵⁴ คิลัต หมายถึง ชุดแต่งกายอันทรงเกียรติที่ผู้มีอำนาจมอบให้กับผู้อยู่ภายใต้อำนาจ

age and the victorious in war)⁵⁵ ซึ่งเป็นยศศักดิ์ที่สำคัญอันดับสองในอาณาจักรที่พระองค์ เคยประทาน (Panikkar, 1968 : 7) ลอร์ด เลคได้แต่งตั้งให้เดวิด ออชเทอโลนี⁵⁶ (David Ochterlony) เป็นผู้แทนราชการอังกฤษประจำเมืองเดลี⁵⁷ ดังนั้นผู้สำเร็จราชการอังกฤษจึง เกิดขึ้นอีกครั้งในวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 1803 แม้ว่าจักรพรรดิโมกุลจะสูญเสียอำนาจในทาง ปฏิบัติ แต่พระองค์ยังคงได้รับการยอมรับให้เป็นจักรพรรดิผู้ทรงอำนาจเพียงในนาม พระองค์ มีอาณาเขตของตนเอง มีสิทธิในการพระราชทานกิลด์และยศศักดิ์ เหรียญเงินตรายังคงสลัก พระนามของพระองค์ ดังนั้นพระองค์จึงเป็นกษัตริย์ที่ไร้อำนาจแห่งเมืองเดลี แม้ว่าลอร์ด เวลสลีย์ต้องการที่จะสถาปนาอำนาจของอังกฤษบนบัลลังก์แห่งเดลีแทนที่จักรพรรดิโมกุล ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจสูงสุดในอินเดีย แต่เขาไม่ได้ดำเนินการใดให้บรรลุความ ต้องการในทันที เขายังคงให้จักรพรรดิโมกุลครองอำนาจและมีสถานภาพทางการปกครอง ภายในพระราชวัง เพราะการคัดค้านจากลอนดอน (Kaye and Malleon, 1906 : 4 อ้างถึง ใน Panikar, 1968 : 136) ในช่วงนี้อังกฤษไม่ได้แทรกแซงและขัดขวางพิธีการ อำนาจ และ สิทธิของจักรพรรดิ โดยปล่อยให้จักรพรรดิโมกุลมีอำนาจและสิทธิตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติไป ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่จะถูกจำกัดสิทธิอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยผู้สืบตำแหน่งต่อจาก ลอร์ด เวลสลีย์

ดังนั้นในช่วงที่ลอร์ด เวลสลีย์ดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ในอินเดีย อังกฤษขยาย อาณาเขตไปอย่างรวดเร็วจนสามารถเข้าควบคุมรัฐพื้นเมืองอินเดียได้ทั้งทางตรงและทาง อ้อม กองทัพอังกฤษที่ประจำการอยู่ในรัฐพันธมิตรสามารถควบคุมจุฑยทธศาสตร์ที่สำคัญ ซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายไปยังส่วนต่าง ๆ ของอินเดียอย่างรวดเร็วในกรณีเกิดเหตุการณ์ไม่สงบ ที่สำคัญอังกฤษไม่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของกองทัพ เพราะรัฐพันธมิตรเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยที่อังกฤษมีอำนาจบัญชาการกองทัพ อังกฤษยังใช้กองทัพเหล่านี้เป็นเครื่องมือกดดันและบีบบังคับผู้ปกครองรัฐพันธมิตร ที่สำคัญรัฐพันธมิตรยังต้องยุบหรือลดทหารใน กองทัพของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติและความเป็นจริงของการปกครอง เพราะในการ

⁵⁵ หมายถึง ดาบแห่งรัฐ ผู้พิทักษ์แห่งแผ่นดิน จ้าวแห่งยุค และผู้ชนะแห่งสงคราม

⁵⁶ เป็นที่รู้จักในราชสำนักอินเดียว่า ลูนิ อักตาร์ (Loonty Akhtar)

⁵⁷ โดยมีกองทัพอังกฤษ 1 กองพัน ภายใต้การบัญชาการของเขา

ปกครองทหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการป้องกันประเทศและถ่วงดุลอำนาจกับรัฐอื่น แต่การนำทหารอังกฤษมาประจำการภายในอาณาเขตของตนเอง หรือประจำการอยู่บริเวณชายแดนเป็นการแสดงให้เห็นถึงความผิดปกติที่ไม่ชาญฉลาดนัก และเป็นการแสดงให้เห็นถึงเล่ห์เหลี่ยมของคนที่คิดและนำหลักการนี้มาใช้เพราะเป็นวิธีการที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุดในการควบคุมรัฐพื้นเมืองอินเดีย ในทางตรงข้ามอังกฤษสามารถเฝ้าดูพฤติกรรมและควบคุมผู้ปกครองอินเดียได้ง่ายขึ้น ที่สำคัญระบบนี้เป็นก้าวแรกของการเตรียมความพร้อมสำหรับอังกฤษก่อนที่จะเข้าปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียโดยตรง เวลส์ลีย์ (Wellesly อ้างถึงใน Lyall, 1894 : 244) กล่าวว่า “ระบบพันธมิตรในสังกัดนี้ทำให้รัฐบาลอังกฤษสามารถรักษาความสงบในอินเดียโดยการควบคุมจิตวิญญาณของความทะเยอทะยาน และความรุนแรงที่ไม่หยุดนิ่งซึ่งเป็นลักษณะของรัฐในเอเชีย” ระบบพันธมิตรในสังกัดนี้เป็นระบบที่เอื้อประโยชน์ต่ออังกฤษเพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่สร้างความเสียหายให้กับรัฐพื้นเมืองอินเดียอย่างมาก ดยุกแห่งเวลลิงตัน (Wellington, 1880 : 15 อ้างถึงใน Robert, 1929 : 37) ยอมรับว่า “ค่าใช้จ่ายนี้มาจากรายได้เกือบทั้งหมดของรัฐ” ระบบนี้ยังทำลายกระบวนการบริหารภายในรัฐ เพราะผู้ปกครองสูญเสียเอกราชและอำนาจที่สมบูรณ์ในการปกครอง การทหารและการต่างประเทศอยู่ภายใต้ความเห็นชอบและการตัดสินใจของอังกฤษ ซึ่งทำให้ผู้ปกครองขาดความกระตือรือร้นในการปกครอง ลอลินสัน (Rawlinson อ้างถึงใน สุภัทรทา วรณพิณ, 2532 : 45) ได้กล่าวเกี่ยวกับผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียที่ตกอยู่ภายใต้ระบบพันธมิตรในสังกัดว่า “แม้ว่าผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียจะได้รับการประกันความมั่นคงปลอดภัยจากอังกฤษ แต่ขณะเดียวกันก็ถูกลดทอนอำนาจอธิปไตยของตน ทำให้ผู้ปกครองขาดแรงจูงใจการปกครอง และเกิดความระแวงสงสัยว่าอาจมีการกบฏหรือล้มล้างอำนาจของตน ซึ่งผลเสียตกอยู่กับประชาชนของรัฐนั้น” อาลี (Ali, 1965 :83) กล่าวว่า “ระบบพันธมิตรในสังกัดนี้ทำให้ความมั่นคงและสภาพทางการเงินของอังกฤษดีขึ้น โดยให้ผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียจ่ายค่าใช้จ่ายของทหาร” ดังนั้นเรากล่าวได้ว่าระบบพันธมิตรในสังกัดนี้เป็นระบบที่ปูทางไว้เพื่อให้อังกฤษเข้าปกครองหรือผนวกรัฐเหล่านี้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของอังกฤษอย่างที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด ด้วยกับข้ออ้างต่าง ๆ นา ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานผิดพลาด ความมั่นคงซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ต่ออังกฤษเพียงฝ่ายเดียว มาชแมน (Marshman, 1867 : 15) กล่าวว่า “แม้ว่าระบบพันธมิตรในสังกัดจะช่วยให้สภาพความยิ่งใหญ่ของอังกฤษ แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะทำให้รัฐพื้นเมืองอินเดียอ่อนแอและถูกกดขี่ ผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียหนึ่งเคยต่อ

การปกครองบ้านเมืองของตนเอง โดยการมอบการดูแลความมั่นคงของรัฐให้กับคนแปลกหน้า”

ในขณะเดียวกันทางสภาผู้แทนราษฎรอังกฤษและสภาผู้ว่าการไม่พอใจต่อนโยบายและการกระทำของลอร์ด เวลส์ลีย์ โดยเฉพาะการเพิกเฉยต่อการรายงานการปฏิบัติงานของเขาต่อสภาผู้ว่าการ มาจุมดาร์ ไรชาดุดูรี และดัตตา (Majumdar, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 705) กล่าวว่า “ในขณะที่ลอร์ด เวลส์ลีย์ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ผู้มีอำนาจในอังกฤษไม่แทรกแซงการปฏิบัติงานของเขา แต่เมื่อข่าวความล้มเหลวของมอนซันกับเลคมาถึงอังกฤษ นโยบายสงครามของ ลอร์ด เวลส์ลีย์เริ่มถูกประณามอย่างรุนแรง และกล่าวกันว่าพิตซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ประกาศว่าลอร์ด เวลส์ลีย์ปฏิบัติหน้าที่อย่างเลินเล่อและไม่ชอบธรรม”

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งต่อจากลอร์ด เวลส์ลีย์ คือ ลอร์ด คอห์นวอลลิส เซอร์ จอร์จ บาร์โล (Sir George Barlow) และลอร์ด มินโต (Lord Minto) ตามลำดับ ข้าหลวงใหญ่ทั้งสามคนต่างนิยมและดำเนินดำเนินนโยบายโดดเดี่ยว (Isolationism) และจำกัดตนเองอยู่กับการทำสงครามย่อย โดยใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในอินเดียไปกับการทำสงครามกับนโปเลียนแห่งฝรั่งเศส (Bayly, 1988 : 103) เหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงนี้ คือ การทำสนธิสัญญาของ เซอร์ จอร์จ บาร์โลทำสนธิสัญญากับซินเจียในวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1805 โดยที่ซินเจียได้รับกวาดเลียร์และโกฮุดคิน ในขณะเดียวกันโฮลการซึ่งหนีไปขอความช่วยเหลือจากพวกสิกข์ที่เมืองอมาริสสา (Amarissa) แต่ได้รับการปฏิเสธจึงขอเจรจาสันติภาพกับเลคและลงนามในสนธิสัญญาในวันที่ 7 มกราคม ค.ศ. 1806 โดยโฮลการได้รับดินแดนส่วนใหญ่ของเขาที่เสียไปและอังกฤษยังถอนการคุ้มครองรัฐราชปุต ซึ่งเป็นการปล่อยให้รัฐราชปุตเผชิญหน้ากับมาราธาด้วยตนเอง แม้ว่าบาร์โลจะดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวแต่ในกรณีของนิชามกลับแตกต่างกันเมื่อทางนิชามแห่งไฮเดอราบาดพยายามละเมิดเงื่อนไขของพันธมิตรในสังกัด บาร์โลไม่รอช้าที่จะบีบบังคับให้นิชามยึดมั่นต่อเงื่อนไขในสนธิสัญญาแม้ว่าจะต้องใช้กำลังก็ตาม ในช่วงแรกนิชามพยายามต่อต้านอังกฤษแต่หลังจากการทราบการเคลื่อนไหวทางการทหารของอังกฤษนิชามจึงยอมลงนามในสนธิสัญญาในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1806 โดยยอมปกครองโดยการหรือกับเสนาบดีและรายงานต่อผู้แทนราชการอังกฤษซึ่งจะเป็นผู้ตัดสินในกรณีที่เกิดความ

ขัดแย้ง และนิยามต้องลุ่มลึกกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นภัยคุกคามต่ออังกฤษ เช่น การยกเลิกลูกค้าหน่วยทหารที่เกณฑ์มาใหม่ ดังนั้นนับตั้งแต่นั้นไปการแต่งตั้งเสนาบดีตามการเลือกสรรของผู้แทนราชการอังกฤษเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากนี้มีการเพิ่มจำนวนทหารอังกฤษในไฮเดอราบาดจนรัฐไฮเดอราบาดประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ (Ashraf, 1982 : 50) (Ali, 1965 : 96) ในสมัยลอร์ด มินโตนโยบายโดดเดี่ยวยังคงถูกนำมาใช้ เขาใช้วิธีการทู่ตีในการเจรจากับ รณจิต สิงห์⁵⁸ (Ranjit Singh) ซึ่งยังคงเป็นเอกราชในการปกครอง ชาร์ล แมตคาลฟ (Charles Matcafe) ถูกส่งไปเจรจากับรณจิต สิงห์เพื่อขอให้ยุติการขยายอำนาจมายังฝั่งตะวันออก โดยที่รัฐสิกข์ทางฝั่งตะวันออกเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองของอังกฤษ นอกจากนี้มินโตยังได้ส่งคณะทูตไปยังเปอร์เซีย อัฟกานิสถาน และซินด์เพื่อขัดขวางการคุกคามจากฝรั่งเศส อาลี (Ali, 1965 : 99) กล่าวว่า “นโยบายต่างประเทศของมินโตทำให้อังกฤษมีสถานภาพที่ไร้คู่แข่งในตะวันออก”

ลอร์ด เฮสติงส์ได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ต่อจากลอร์ด มินโตในปี ค.ศ. 1813 จากสถานการณ์ที่สับสนวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอินเดียและความล้มเหลวการดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงตลอดระยะเวลา 8 ปี ทำให้ลอร์ด เฮสติงส์ละทิ้งนโยบายโดดเดี่ยวและสานต่อนโยบายขยายอำนาจและอาณาเขตของอังกฤษในอินเดียของลอร์ด เวลส์ลีย์ ซึ่งลอร์ด เฮสติงส์ใช้ทั้งวิธีการทำสงคราม และวิธีการเชิงสันติ คือ การทำสนธิสัญญากับรัฐพื้นเมืองอินเดียโดยเฉพาะกับรัฐราชปุต์ หลังจากที่ซินเธียและไฮลการ์ลงนามในสนธิสัญญาหลังจากพ่ายแพ้ต่ออังกฤษ ได้มีการแบ่งเขตอิทธิพลระหว่างซินเธียและไฮลการ์ โดยที่อังกฤษจะไม่ทำสนธิสัญญากับอูดัยปุระ (Udaipur) โจดปุระ และโคตา (Kotah) และอังกฤษจะไม่แทรกแซงการดำเนินการใด ๆ ของซินเธียและไฮลการ์ต่อรัฐราชปุต์ การที่อังกฤษยอมถอนอิทธิพลออกจากรัฐเหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้มาราธา พินดารี และปาทานขยายอำนาจเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนแถบนี้ ซึ่งส่งผลให้เกิดความสับสนและความวุ่นวายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม บรรดารัฐราชปุต์ร้องขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ แต่ไม่ได้รับ

⁵⁸ รณจิต สิงห์มีอำนาจขึ้นมาอย่างโดดเด่น เขาสามารถได้รวบรวมรัฐสิกข์ต่าง ๆ ในปัญจาบทางตอนเหนือของแม่น้ำซัตเลจ (Sutlej) เป็นปึกแผ่น และกำลังคุกคามรัฐสิกข์ที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำซัตเลจ หรือปัญจาบตะวันออก

การตอบสนองใด เนื่องจากการยึดมั่นต่อนโยบายไม่แทรกแซงของข้าหลวงใหญ่อังกฤษ⁵⁹ แต่การเข้าดำรงตำแหน่งของลอร์ด เฮสติงส์ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของอังกฤษที่มีต่อรัฐพื้นเมืองอินเดีย ในตอนปลายเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1814 ชาลส์ ธีออฟิลุส เมตคัลเฟ (Charles Theophilus Metcalfe) ข้าหลวงอังกฤษที่ประจำการอยู่ที่เมืองเดลีมีความคิดว่าการเป็นพันธมิตรกับรัฐต่าง ๆ ในราชปุตานาจะทำให้เบงกอล และบอมเบย์เชื่อมต่อกัน และสามารถสร้างความสงบสุขขึ้นในดินแดนแถบนี้ได้ ในกรณีที่เกิดสงครามรัฐราชปุตเหล่านี้สามารถป้องกันการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มอำนาจทางใต้กับทางเหนือ และทำให้พรมแดนของอังกฤษทางตอนใต้จากมาราฐามั่นคง (Foreign Department, Secret Consultation, 1811 : 1 อ้างถึงใน Pannikar, 1968 : 50) เขาได้ยื่นเสนอแผนการของเขาเกี่ยวกับภาคกลางของอินเดีย โดยแบ่งกลุ่มอำนาจสำคัญในภาคกลางของอินเดียออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่มีความสำคัญ คือ ซินเดียม ไฮลการ์ และราชาแห่งนัคปุร
2. กลุ่มทหารรับจ้าง คือ พินดารี และปาทาน
3. กลุ่มเล็ก คือ ราชปุตานา

พินดารีเป็นกลุ่มแรกที่ต้องกำจัดอย่างถอนรากถอนโคนเพื่อการจัดการปัญหาอื่น และในการทำตามแผนการนี้ต้องการความร่วมมือจากมาราฐาซึ่งมีสัมพันธอันดีกับพวกพินดารีและปาทาน และในสถานการณ์ของรัฐราชปุตเป็นโอกาสอันดีในการนำรัฐเหล่านี้เข้ามาอยู่ภายใต้การอารักขาของอังกฤษ แผนการของ เมตคัลเฟได้รับการยอมรับจาก ลอร์ด เฮสติงส์ และถูกนำเสนอต่อสภาในวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1815 ลอร์ด เฮสติงส์พอใจต่อแผนการนี้ เพราะการเป็นพันธมิตรกับราชปุตจะเป็นการได้ฐานที่มั่นทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อสถานภาพทางการเมืองและการทหารของอังกฤษในภาคกลางของอินเดีย หลังจากได้รับการอนุมัติจากลอนดอน ลอร์ด เฮสติงส์ได้ดำเนินการเจรจากับรัฐราชปุตต่าง ๆ คือ โคตา อุดัยปุร บุนดี (Bundi) กิษฮานการ์ (Kishangar) บิกานอร์ (Bikaner) จัยปุร ปราตาพการ์ (Pratapgar) บันสวารา (Banswara) ดุนการ์ปุร (Dungarpur) จัยสมเมอร์ (Jaisalmer) สิโรฮี (Sirohi) โบपाल (Bhopal) มัลวา และบุนเดิลขานด์ยอมเข้าเป็นพันธมิตรกับอังกฤษ ลอร์ด เฮสติงส์พอใจกับการเข้าเป็นพันธมิตรกับรัฐราชปุต เพราะเป็นยุทธศาสตร์การเมืองและการทหารที่สำคัญของ

⁵⁹ เซอร์ จอร์จ บาร์โล และ ลอร์ด มินโต

อังกฤษในภาคกลางของอินเดีย และเป็นประโยชน์ต่อป้องกันศัตรูจากภายในและภายนอก (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 726) ในปี ค.ศ. 1818 อังกฤษได้ทำสนธิสัญญากับรัฐราชปุฏทุกรัฐ พันนิการ์ (Pannikar, 1968 : 65) กล่าวว่า “การได้รัฐราชปุฏในภาคกลางของอินเดียมาเป็นพันธมิตรเป็นความก้าวหน้าที่สำคัญในวิวัฒนาการของจักรวรรดินิยมของอังกฤษในอินเดีย” ดังนั้นบรรดารัฐราชปุฏนานาต่างก็ยอมส่งเวยเอกราชของตัวเองกับการคุ้มครองและการยอมรับอำนาจของอังกฤษ ในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1814 ลอร์ด เฮสติงส์ได้บรรลุข้อตกลงกับนะวาบกาซีฮูดดีน ไฮดาร์ (Ghaziuddin Haidar) ที่พิงชั่นครองราชย์ต่อจาก ซาอาดัต อาลี โดยรับรองเงื่อนไขในสนธิสัญญาฉบับก่อน และในปี ค.ศ. 1819 ลอร์ดเฮสติงส์สนับสนุนให้นะวาบกาซีฮูดดีน ไฮดาร์ (Ghaziuddin Haidar) แห่งอูฐสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์แทนที่การยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลซึ่งทำให้รัฐอูฐเป็นเอกราชจากโมกุล (Foreign Department, Miscellaneous Series, 1819 : 153-8 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 159) ดังนั้นอูฐจึงเป็นรัฐเอกราชและนะวาบเปลี่ยนสถานภาพเป็นกษัตริย์แห่งอูฐ

ในสมัยของลอร์ด เฮสติงส์สงครามที่สำคัญเกิดขึ้น 3 ครั้ง คือ สงครามกับกูรข่า (Gurkhas) พินดารี (Pindaris) และมาราธา งานชิ้นแรกของลอร์ด เฮสติงส์ในอินเดียคือการทำสงครามกับพวกกูรข่าในเนपाल กูรข่าได้ยึดเมืองบูตวัล (Butwal) กับเมืองชีออร์จ (Sheoraj) ซึ่งอยู่ในการครอบครองของอังกฤษ เมื่อลอร์ด เฮสติงส์เข้าดำรงตำแหน่งเขาได้เรียกร้องให้พวกกูรข่าถอนทัพออกไปจากเมืองบูตวัลและเมืองชีออร์จ แต่พวกกูรข่าปฏิเสธที่จะทำตาม ลอร์ด เฮสติงส์จึงส่งกองทัพอังกฤษมาขับไล่ เมื่อกองทัพอังกฤษยกทัพมาถึงพวกกูรข่าถอนทัพออกไปก่อน แต่ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1814 พวกกูรข่ากลับมาโจมตีสถานีตำรวจ 3 แห่งในเมืองบูตวัลหลังจากที่กองทัพอังกฤษถอนทัพกลับออกมาแล้ว ลอร์ด เฮสติงส์จึงประกาศสงครามกับกูรข่าทันที เขาตัดสินใจโจมตีเนपालพร้อมกัน 4 จุด ตามแนวพรมแดนจากแม่น้ำซัตเลจไปจนถึงเมืองโคซี (Kosi) ความเข้มแข็งและความชำนาญในพื้นที่ของนักรบกูรข่าสร้างความเสียหายให้กับกองทัพอังกฤษอย่างมาก แม่ทัพอังกฤษหลายคนถูกตีจนต้องถอยทัพ นายพลกิลเลสปี (General Gillespie) เสียชีวิตในสนามรบ สถานการณ์ของอังกฤษเริ่มดีขึ้นเมื่อพันเอกนิโคล (Major Nicolls) และการ์ดเนอร์สามารถยึดป้อมปราการอัลโมรา (Almora) ในกุมมา (Kumaon) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1815 ส่วนนายพลอชเตอร์อนี้ก็สามารถยึดป้อมมาเลา (Malaon) ได้ ความสำเร็จในการรุกของอังกฤษทำ

ให้พวกกูรข่ายอมลงนามในสนธิสัญญาซาเกาลี (Sagawli) ในวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1815 แต่การที่รัฐบาลเนปาลแสดงท่าทีลังเลต่อการยอมรับสนธิสัญญานี้ทำให้สงครามเกิดขึ้นอีกครั้ง นายพลอชเตอรอนียกทัพมุ่งหน้าไปยังเมืองกัทมานดู⁶⁰ (Katmandu) และได้รับชัยชนะเหนือกองทัพเนปาลที่เมืองมัควันปุร (Makwanpur) ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1816 ซึ่งนำไปสู่การยอมรับในสนธิสัญญาซาเกาลี (Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 772) อังกฤษได้รับดินแดนทางตอนใต้ของแนวเทือกเขาหิมาลัย และยังได้เมืองกัรห์วัวร์ (Gharwal) และกุเมา ซึ่งทำให้อังกฤษมีพรมแดนทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดกับเทือกเขาและง่ายต่อการติดต่อกับเอเชียกลาง ดินแดนที่อังกฤษได้รับนี้กลายเป็นสถานที่สำคัญในช่วงทศวรรษที่ 1820 คือ เมืองไนนิताल (Naini Tal) เมืองมัซซูรี (Mussoorie) เมืองเดห์ราดูล (Dehra Dun) และเมืองชิมลา⁶¹ (Shimla) นอกจากนี้ทางรัฐบาลเนปาลยังยอมรับให้ผู้แทนราชการอังกฤษประจำอยู่ที่เมืองกัทมานดู

ในขณะที่กลุ่มอำนาจในอินเดียที่สำคัญตกอยู่ภายใต้และอำนาจของอังกฤษ ดินแดนในภาคกลางของอินเดียอยู่ในภาวะสับสนและความวุ่นวายทางการเมือง ซึ่งมีสาเหตุมาจากพวกพินดารีและปาทาน หลังจากสิ้นสุดสงครามกับพวกกูรข่าแล้ว ลอร์ด เฮสติงส์หันไปให้ความสนใจต่อกลุ่มพินดารี⁶² ซึ่งเข้าปล้นสะดมภัก์ในดินแดนของอังกฤษบ่อยครั้ง ในปี ค.ศ.

⁶⁰ เมืองกัทมานดูในปัจจุบันคือเมืองหลวงของประเทศเนปาล

⁶¹ ซึ่งเมืองชิมลากลายเป็นสถานที่พักร้อนของชนชั้นปกครองอังกฤษ และกลายเป็นแหล่งรวมของความคิดทางการเมืองมากกว่าสถานที่อื่นในฮินดูสถาน (Elphinstone, 1986 : 720)

⁶² พินดารีเป็นกลุ่มคนไร้กฎหมายที่รวมตัวกันโดยใช้ชีวิตไปกลับการปล้นสะดม พวกเขาไม่ได้เป็นกลุ่มเฉพาะแต่เป็นกลุ่มที่มาจากหลาย ๆ กลุ่ม เช่นฮินดู มาราธา ปาทาน มุสลิม กลุ่มพินดารีเริ่มเป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์ครั้งแรกในช่วงตอนปลายของสงครามระหว่างโมกุลกับมาราธาในเดคคัน ต้นกำเนิดของคำว่า “พินดารี” ไม่เป็นที่รู้จัก แต่ปรากฏครั้งแรกในปี ค.ศ. 1689 นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า คำว่า “พินดารี” มาจากคำว่า “พินดา” (Pinda) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ติดเครื่องตีมีนเมา และส่วนใหญ่เป็นชาวฮินดูที่ไม่พอใจต่อการปกครองของจักรพรรดิออรังเซบ คนพวกนี้ได้เข้าร่วมกับคิวจี นอกจากการปล้นสะดมแล้วพวกพินดารียังเป็นกองทหารในสังกัดของกองทัพมาราธาโดยได้รับการคุ้มครองจากผู้นำมาราธา เช่น โฮลการ์ และชินเธีย หลังจากการเสียชีวิตของคิวจีพวกพินดารีเข้าเป็นทหารของเปชวาร์ แต่หลังจากสมรภูมิปานิปัต พวกพินดารีบางส่วนเข้าเป็นทหารในสังกัดของชินเธียและโฮลการ์ พวกพินดารีที่อยู่ในสังกัดของชินเธียเรียกว่า “ชินเธีย ชาฮี” (Sindhia Shahi) ส่วนพวกที่อยู่ในสังกัดของโฮลการ์เรียกว่า “นิซาม โฮลการ์” (Nizam Holkar) พวกพินดารีรวมกลุ่มกันภายใต้ผู้นำที่แตกต่างกัน ที่

1812 พวกพินดารีเข้าปล้นเมืองมิรซาปุร์ (Mirzapur) และเมืองซาฮาบาด (Shahabad) ซึ่งอยู่ในอาณาเขตของอังกฤษ และเมืองที่อยู่ในอาณาเขตของไฮเดอราบาดซึ่งเป็นพันธมิตรของอังกฤษอีกด้วย การกระทำของพวกพินดารีเป็นภัยคุกคามที่ไม่อาจรอช้าได้ ลอร์ด เฮสติงส์ตัดสินใจที่จะปราบพวกพินดารีอย่างเด็ดขาด โดยได้รับการอนุมัติจากสภาผู้ว่าการในเดือนกันยายน ค.ศ. 1816 เขาเริ่มปฏิบัติการปราบพวกพินดารีในตอนปลายปี ค.ศ. 1817 ในปฏิบัติการครั้งนี้ลอร์ด เฮสติงส์รวบรวมกำลังพลถึง 113,000 นาย โดยแบ่งกองทัพเป็น 2 กอง คือ กองทัพทางเหนือแบ่งออกเป็น 4 กอง ภายใต้การบัญชาการของลอร์ด เฮสติงส์เอง ส่วนกองทัพทางใต้แบ่งออกเป็น 5 กองภายใต้การบัญชาการของโทมัส ฮิสลอป (Thomas Hislop) ในตอนปลายปี ค.ศ. 1817 กองทัพอังกฤษสามารถขับไล่พวกพินดารีออกไปจากมัลวา และสามารถปราบพวกพินดารีได้อย่างเด็ดขาดในตอนปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1818 ผู้นำพินดารีหลายคนยอมจำนน มัลคอล์ม (Malcom อ้างถึงใน Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 725) กล่าวว่า “พวกพินดารีถูกปราบอย่างเด็ดขาด ชื่อของพวกเขาหายไปเกือบสิ้นเชิง” หลังจากปราบพวกพินดารีแล้วลอร์ด เฮสติงส์หันมาปราบพวกปาทานซึ่งมีพฤติกรรมคล้ายกับพวกพินดารี คือ การดำเนินชีวิตด้วยการปล้นสะดม พวกปาทานเป็นนักรบรับจ้างที่รบอยู่ในสังกัดของมาราธาหรือราชปุต์ อังกฤษได้เจรจากับอามิร ข่านหัวหน้าคนสำคัญของพวกปาทาน โดยเสนอให้เขาเป็นนระวาบแห่งตองค์ (Tonk) ซึ่งเขายอมรับข้อเสนอและทำให้หมดปัญหาในการปราบพวกปาทาน

ในขณะที่อังกฤษกำลังทำสงครามปราบพวกพินดารีและปาทาน ผู้นำมาราธาซึ่งถูกบีบบังคับให้สนับสนุนปฏิบัติการนี้ เริ่มสังเกตเห็นถึงการเตรียมการและการเคลื่อนไหวทางการเมือง พวกเขาเริ่มตระหนักว่าตัวเองตกเป็นเป้าหมายเหมือนกับพวกพินดารีและปาทาน ข้อสงสัยนี้เริ่มมีเค้าของความเป็นจริงเมื่ออังกฤษบังคับให้ผู้นำมาราธาลงนามในสนธิสัญญาฉบับใหม่ บาจิ ราวที่ 2 ถูกบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาปุณาเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ.

สำคัญคือ การีม ข่าน (Karim Khan) วาซีล มุห์หมัด (Wasil Muhammad) ชิตู (Chitu) ฮีรู (Hiru) และบูราน (Buran) พวกพินดารีตั้งมั่นอยู่ที่มัลวา และนรมาดา (Narmada) แม้ว่าพวกพินดารีจะทำงานให้ชินเจีย โฮลการ์ และผู้นำมาราธาคนอื่น แต่พวกเขาไม่เคยปล่อยให้การเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดเป็นอุปสรรคต่อผลประโยชน์ และพวกเขาพร้อมที่จะเข้าร่วมกับฝ่ายที่ให้ผลประโยชน์มากที่สุด (Beveridge, 1986 : 57)

1817 โดยที่เปชวาร์ต้องละทิ้งตำแหน่งเปชวาร์แห่งสมาพันธรัฐมาราธา และมอบเมืองคันคัน (Kankan) ให้กับอังกฤษ เดาลัด ราว ชินเธียถูกบีบบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาควาเลียร์ ในวันที่ 5 พฤศจิกายน ค.ศ. 1817 โดยอังกฤษบีบบังคับให้ชินเธียร่วมมือกับอังกฤษในการปราบพวกพินดารี รัฐนัคปุระยอมเข้าเป็นพันธมิตรในสังกัดของอังกฤษโดยลงนามในวันที่ 27 เมษายน ค.ศ. 1816 ซึ่งกองทหารราบอังกฤษจำนวน 6,000 นาย ทหารม้า 1 กองพันพร้อมกันปืนใหญ่จำนวนหนึ่งจะประจำการในนัคปุระโดยมีค่าใช้จ่ายประมาณ 7.5 แลครูปต่อปี นอกจากนี้ราชาแห่งนัคปุระยังไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับต่างชาติและผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียคนอื่นโดยปราศจากความเห็นชอบของอังกฤษ สนธิสัญญาเหล่านี้เป็นการเพิ่มอำนาจของอังกฤษในกิจการภายในของสมาพันธรัฐมาราธา โดยที่สนธิสัญญาปูนาเป็นการตัดอำนาจของเปชวาร์ในฐานะที่เป็นผู้นำของมาราธา สนธิสัญญากับนัคปุระเป็นการจำกัดเอกราชของนัคปุระซึ่งเป็นพันธมิตรในสังกัดของอังกฤษ และสนธิสัญญากับชินเธียยังเป็นการจำกัดการอ้างสิทธิของชินเธียต่อรัฐราชปุตซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของอังกฤษ (Majumdar Raychaudhuri and Datta, 1963 : 708) การกดดันของอังกฤษทำให้บาจิ ราวที่ 2 จับอาวุธขึ้นต่อสู้กับอังกฤษโดยโจมตีฐานทัพอังกฤษที่เมืองคิริคิ (Khirki) กองทัพมาราธาประกอบด้วยทหารราบจำนวน 10,000 นาย และทหารม้าอีก 25,000 นาย ส่วนกองกำลังของอังกฤษที่ประจำการอยู่มีประมาณ 2,800 นายภายใต้การบัญชาการของพันเอกเบอร์ (Colonel Burr) จุดเปลี่ยนของสงครามเกิดขึ้นเมื่อกองทหารอังกฤษที่ประจำการอยู่ได้รับกำลังเสริมจากบอมเบย์จนทำให้เปชวาร์เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ (James, 1997 : 122) เปชวาร์ทำการต่อสู้กับอังกฤษอีก 2 ครั้งในปี ค.ศ. 1818 ที่เมืองโคเรกาอน (Koregaon) และเมืองอัชตี (Ashti) แต่ก็ประสบความพ่ายแพ้ทั้งสองครั้ง ความพ่ายแพ้ของเปชวาร์ทำให้อังกฤษผนวกดินแดนทางตอนเหนือและตอนใต้ของนัรมาดา และยอมให้กองทหารอังกฤษประจำการอยู่ในอาณาเขตของเขา พร้อมทั้งยอมให้อังกฤษเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ แต่ที่สำคัญที่สุดคืออังกฤษได้ล้มเลิกตำแหน่งเปชวาร์โดยตั้งราชาแห่งสัตถระขึ้นเป็นผู้นำคนใหม่ การกระทำของเปชวาร์ได้ปลุกให้ผู้นำมาราธาคนอื่นลุกขึ้นสู้กับอังกฤษ แต่ไม่สามารถมีชัยเหนือกองทัพอังกฤษได้ อัปปา ซาฮิบ⁶³ (Appa Sahib) ราชาแห่งนัคปุระหันมาจับอาวุธขึ้นต่อสู้

⁶³ หลังจากการเสียชีวิตของราชาเพชจาจี (Persajee) ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1817 อัปปา ซาฮิบผู้สำเร็จราชการของนัคปุระในขณะนั้นขึ้นครองราชย์โดยมีนามว่า “มะห์ดาจี โบนชลา” (Mahdaji Bhonsle) หลังจากขึ้นครอง

กับอังกฤษก็ปราศัยในการสู้รบที่ชิตาบัลดี (Shitabaldi) ในวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 1817 ส่วนมัลฮาร์ ราว โฮลการ์ที่ 2 (Malhar Rao Holkar II) ก็ปราศัยที่เมืองเมดิปุร์ (Medidpur) ในวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ. 1817 ซึ่งส่งผลให้เขายอมทำสนธิสัญญากับอังกฤษที่มันเดซุร์ (Mundesur) โดยเสียดินแดนให้กับอังกฤษจนอาณาเขตของตนเองลดลงไปถึง 2/3 ของอาณาเขตเดิม และยังคงกลายเป็นประเทศราชของอังกฤษ (Marshman, 1867 : 345) สงครามพินดารีและสงครามมาราธาครั้งที่ 3 เป็นการสิ้นสุดการทำทายนานาจนยาวนานของมาราธา ในแคว้นมหาราษฏรีมีเพียงแคว้นรัฐโคลฮันปุร์ (Kolhanpur) และสัตถระที่ยังมีอำนาจปกครองอยู่ ส่วนในราชปุฏานาก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกัน คือ เป็นรัฐในอารักขาอำนาจทางการเมืองของอังกฤษแพร่ขยายไปทั่วอินเดียยกเว้นในอัซสัม ซินด์ และปัญจาบ ซึ่ง “Pax Britanica”⁶⁴ ได้เริ่มต้นขึ้น (Moon, 1989 : 409)

นอกจากเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ลอร์ด เฮสติงส์มีความพยายามที่จะยุติพิพาท อำนาจ สิทธิ และบทบาททางการเมืองของจักรพรรดิโมกุลที่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียตามประเพณี ซึ่งเขามองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร เขายังไม่สนับสนุนให้ผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียมองว่าจักรพรรดิโมกุลเป็นเจ้าของเหนือหัว เขาต้องการให้อังกฤษมีอำนาจและสิทธิแทนที่จักรพรรดิโมกุล ซึ่งมีวิธีการเดียวที่สามารถทำได้ คือ การยุติบทบาทของจักรพรรดิโมกุลในเวทีการเมืองในอินเดีย เขาได้เริ่มนโยบายปฏิเสธพระราชอำนาจและพระราชสิทธิ์ของจักรพรรดิโมกุลที่ทำให้พระองค์มีสถานะเหนือกว่ารัฐบาลอังกฤษ การดำเนินนโยบายของลอร์ด เฮสติงส์ไม่ได้ใช้ความรุนแรง แต่เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและค่อยเป็นค่อยไปในการลดอำนาจและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างช้า ๆ จนทำให้ความสำคัญของพระองค์ในเวทีการเมืองอินเดียสิ้นสุดลง (Panikkar, 1968 : 138) ลอร์ด เฮสติงส์ได้เริ่มยุติสิ่งที่จักรพรรดิได้กระทำสืบต่อกันมา คือ การพระราชทานคิลัต และการรับนาซาร์⁶⁵ (Nazar) อย่างเป็นขั้นตอนและค่อยเป็นค่อยไป เขาดำเนินนโยบายอย่างช้า ๆ ในปี ค.ศ. 1814 เมื่อเขามีโอกาสเดินทางไปเยือนมณฑลทางตอนเหนือ

ราชย์แล้วอัปปา ซาฮิบไม่สามารถทนต่อการอยู่ในระบบพันธมิตรในสังกัดของอังกฤษได้ เขาจึงจัดเตรียมกองทัพและได้ทำการต่อสู้กับอังกฤษ

⁶⁴ Pax Britanica หมายถึง สันติภาพที่อังกฤษบังคับให้มี

⁶⁵ นาซาร์ หมายถึง ของกำนัลที่ผู้อยู่ใต้อำนาจมอบให้กับผู้มีอำนาจเหนือกว่า

จักรพรรดิอักบาร์ที่ 2 ต้องการที่จะพบกับเขา โดยการให้เข้าเฝ้าพระองค์ในฐานะที่เป็นข้าราชการบริหารของพระองค์ (Spear, 1951 : 45) และต้องมองนาซรีให้กับพระองค์ แต่ลอร์ด เฮสติงส์ปฏิเสธที่จะเข้าเฝ้าด้วยเงื่อนไขดังกล่าว และให้ระงับพิธีการที่แสดงออกถึงความสูงส่งของพระองค์ต่อดินแดนในอาณาเขตของอังกฤษ ซึ่งทำให้แผนการพบในครั้งนี้ล้มเลิกไป ในการพระราชทานคิลัตและยศศักดิ์ อังกฤษต้องการเข้าถือสิทธิ์ในการใช้อำนาจแทน ซึ่งจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1813 เมื่ออังกฤษได้ถือสิทธิ์ในการพระราชทานคิลัตและยศศักดิ์แก่ฟาอิซ มุห์หมัด ข่าน (Faiz Muhammad Khan) และซัมฮูดดีน ข่าน (Sam-ud-din Khan) และราชาแห่งบิกานอร์ในปี ค.ศ. 1828 (Raja of Bikaner) การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการของลอร์ด เฮสติงส์ในการลดบทบาทและความสำคัญของจักรพรรดิโมกุล เพราะการพระราชทานคิลัตเป็นอำนาจและสิทธิ์ของผู้มีอำนาจสูงสุดซึ่งหมายถึงจักรพรรดิโมกุล การกระทำของลอร์ด เฮสติงส์บ่งบอกถึงการที่รัฐบาลอังกฤษมีอำนาจในการพระราชทานคิลัตแทนที่จักรพรรดิโมกุล (Panikkar, 1968 : 139) ในปี ค.ศ. 1828 อังกฤษพยายามลดอำนาจและสิทธิ์ของจักรพรรดิในการพระราชทานคิลัตและยศศักดิ์ลงทีละน้อยจนกระทั่งถูกจำกัดให้พระราชทานได้เฉพาะสมาชิกในราชวงศ์โมกุลเท่านั้น (Foreign Department, Political Consultation, 1828 : 3 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 153) แม้แต่การพระราชทานคิลัตและยศศักดิ์ต่อขุนนางแห่งเมืองเดลีในการดำรงตำแหน่งก็ยังเป็นสิ่งที่จักรพรรดิโมกุลไม่ได้รับอนุญาตจากอังกฤษ (Court of Directors (letters) 1828 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 153) ในปี ค.ศ. 1818 ลอร์ด เฮสติงส์ยังได้ล้มเลิกการสลักปรมาภิไธยของจักรพรรดิโมกุลลงบนเหรียญกษาปณ์ (Foreign Department, Political Consultation, 1811 : 1 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 140) อย่างไรก็ตามยังมีข้อยกเว้นบางประการ คือ ยังมีการออกเหรียญที่มีปรมาภิไธยของจักรพรรดิโมกุลในวโรกาสครบรอบการครองราชย์ และเหรียญกษาปณ์ที่ออกโดยอังกฤษยังคงสลักปรมาภิไธยของจักรพรรดิโมกุลจนถึงปี ค.ศ. 1835 (Bengal Regulation, 1834-5 : 8-10 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 141) เมื่อการสลักปรมาภิไธยของจักรพรรดิโมกุลลงบนเหรียญกษาปณ์ถูกยุติลงและแทนที่ด้วยกับปรมาภิไธยของกษัตริย์แห่งสหราชอาณาจักรบริเตนและไอร์แลนด์ นอกจากนี้ลอร์ด เฮสติงส์ยังได้พยายามยุติการติดต่อระหว่างจักรพรรดิโมกุลกับผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดีย และพยายามให้ผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียยุติการยอมรับอำนาจและให้บทบาททางการเมืองที่สำคัญแก่จักรพรรดิโมกุล ซึ่งเขามองว่าเป็นสิ่งที่ผิดปกติในความจริงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในกรณีของอูฐ

เมื่อเขาสนับสนุนให้ระบอบกาซีอูดดีน ไฮดาร์ (Ghaziuddin Haidar) แห่งอูฐสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์แทนที่การยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลในปี ค.ศ. 1819 ซึ่งทำให้อูฐเป็นเอกราชจากโมกุล และทำให้อังกฤษสามารถติดต่อและตกลงกับผู้ปกครองแห่งอูฐได้โดยตรงซึ่งจะเป็นการเอื้อประโยชน์ต่ออังกฤษ ดังนั้นอูฐจึงเป็นรัฐเอกราชและระบอบเปลี่ยนสถานภาพเป็นกษัตริย์แห่งอูฐ (Foreign Department, Miscellaneous Series, 1811 : 153-8 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 140) ลอร์ด เฮสติงส์ยังคงดำเนินนโยบายไม่สนับสนุนให้มีการติดต่อระหว่างผู้ปกครองพื้นเมืองอินเดียกับจักรพรรดิโมกุล (Foreign Department, Political Consultation, 1820 : 21 อ้างถึงใน Panikkar, 1968 : 141) ซึ่งเขามองว่าอาจจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิโมกุลยังมีอำนาจสูงสุด การรับรองการขึ้นครองราชย์ของผู้ปกครองพื้นเมืองโดยจักรพรรดิโมกุลเป็นสิ่งไม่มีความจำเป็นต่อสถานการณ์ขณะนั้น เพราะจักรพรรดิโมกุลมีอำนาจเพียงในนามเท่านั้น จากนโยบายที่ต้องการยุติอำนาจหน้าที่ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาและบทบาททางการเมืองของจักรพรรดิโมกุลอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเป็นขั้นตอนจนผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียไม่เห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลที่มีอำนาจเพียงในนาม ซึ่งเป็นการทำให้จักรพรรดิโมกุลยุติบทบาทในเวทีการเมืองในอินเดีย และมีสถานภาพเป็นเพียงแค่งษัตริย์แห่งเมืองเดลี (Panikkar, 1968 :159)

ดังนั้นในตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 18 และในช่วงเริ่มต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เราจะเห็นถึงการสิ้นสุดของรัฐพื้นเมืองอินเดียที่การเกิดขึ้นหลังจากการล่มสลายของอาณาจักรโมกุล หลังจากที่ต้องสูญเสียอำนาจกันช่วงหนึ่งก่อนเสียอำนาจให้กับอังกฤษซึ่งขยายอำนาจของตนเองจากเทือกเขาหิมาลัยไปถึงแหลมโคโมริน และจากแม่น้ำซัตเลจไปจนถึงพรหมบุตร ไคลพีได้หว่านเมล็ดพันธุ์ของอาณาจักรอังกฤษในอินเดีย วอเรนเฮสติงส์ดูแลรักษาอำนาจของอังกฤษจากภัยคุกคาม เวลส์ลีย์สร้างอำนาจของอังกฤษขึ้น ส่วนลอร์ด เฮสติงส์เก็บเกี่ยวผลประโยชน์ ซึ่งเขาได้ขยายอาณาเขตของอังกฤษออกไปโดยทำลายความหวังในการฟื้นฟูอำนาจของมาราธาและได้ล้มเลิกตำแหน่งเปชวาร์ และได้สร้างอำนาจของอังกฤษขึ้นในภาคกลางของอินเดียโดยได้รัฐราชปุตนาเป็นพันธมิตร (Majumdar, Raychaudhri and Datta, 1963 : 727) อังกฤษจึงมีอำนาจเหนือดินแดนส่วนใหญ่ในอินเดีย

โดยปราศจากการขัดขวางใด ๆ และอินเดียก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษไม่โดยตรงก็โดยทางอ้อม คือ ปกครองผ่านผู้ปกครองรัฐพื้นเมืองอินเดียที่เป็นหุ่นเชิด